

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ
СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:

*студентка 6 курсу, 613 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»*

Антонюк Стефанія Степанівна

**Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Богданюк А.М.**

**До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 6 від 22 листопада 2022 р.**

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1. ТЕРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ САМО-ПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА		7
1.1.	Концептуальні підходи до пояснення феномену «імідж» у психолого-педагогічній науці	7
1.2.	Особливості, компоненти, показники та рівні особистісно-професійного іміджу педагога	26
1.3.	Стан практичного формування особистісно-професійного іміджу сучасного вчителя початкових класів	35
1.4.	Сутність, зміст і структура самопрезентації особистості сучасного вчителя як чинника формування іміджу сучасного педагога	41
	<i>Висновки до першого розділу</i>	47
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ		51
2.1.	Характеристика форм, методів та засобів самопрезентації особистості сучасного вчителя як чинника зростання професійного іміджу	51
2.2.	Обґрунтування педагогічних умов та структурної моделі їх реалізації у процесі створення професійного іміджу особистості вчителя засобами самопрезентації	60
2.3.	Аналіз та результати дослідження особистісно-професійного іміджу засобами самопрезентації	71
2.4.	Методична підтримка самопрезентації сучасного педагога як чинника формування його особистісно-професійного іміджу..	80
	<i>Висновки до другого розділу</i>	87
ВИСНОВКИ		90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		94
ДОДАТКИ		99

ВСТУП

Актуальність теми. Швидкісні зміни в Україні, зокрема, на ґрунті націєтворення, у політичному, економічному та соціокультурному процесі, модернізація освіти вимагають нових цілей щодо рівня професійних знань, умінь, педагогічної культури, особистісної майстерності педагога. Ділова ініціатива, нові ідеї, комунікативна компетентність, здатність викликати співчуття, справляти сприятливе враження та позитивно впливати на оточуючих, психологічний комфорт і впевненість – основні характеристики професіоналізму вчителя-педагога.

Соціальні завдання розвитку національної освіти та роль педагогічного колективу відображені в Законі України «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2011 року. Виконання обов'язків визначене в цих документах, є виховання особистих якостей, необхідних для виконання роботи, для вдосконалення професії та прагнення до самопізнання. Постає питання підвищення престижу професії вчителя в суспільстві та високого соціального статусу вчителя. Процес створення цілісного професійного іміджу педагога, який стає необхідним атрибутом соціально-професійних відносин.

Традиційно вважалося, що професійна успішність педагога визначається зовнішнім показником діяльності - обсягом знань студентів, а проблема іміджу як відображення внутрішньої культури і зовнішнього образу особистості в педагогічній науці він майже не вчився. При переосмисленні професійних процесів педагогічної діяльності необхідно не тільки теоретично підтвердити сутність, методи і функції іміджу викладача, а й створити інструментарій формування його особистісно-професійного іміджу.

Питання сутності, типології, структури іміджу влади та особистості знаходили у працях Л. Браун [10], І. Ісаєв [64], Л. Попова [151], Г. Почепцов [151]; інші Вчені Н. Барна [5], А. Калюжний [67], О. Петрова [144], Н.

Тарасенко [170], В. Черепанова [184], В. Шепель [186] та ін. . термін «імідж» і заклав основу нового напрямку педагогічної науки – педагогічного іміджу, в якому імідж педагога розглядається як успіх професійної діяльності.

У сучасних наукових працях приділяється увага дослідженню змісту, ролей та мотивації створення іміджу особистості вчителя (А. Калюжний [67], Л. Качалова [73], А. Кононенко [80], Ж. Попова). [149]). Створення іміджу людини – це процес її самопрезентації. Дослідження самопрезентації в основному передбачають вивчення різноманітних стратегій і психотехнік самопрезентації. Проблема самопрезентації привертає увагу дослідників зовнішніх іміджів (Е. Хоффман, С. Джулард, Д. Майерс та ін.). Причини представлення комунікативних медіа в наукових працях розкривають переважно психологи та комунікатори (Г. Бороздін [9], Ю. Жуков [54], Г. Золотухін [59] та ін.).

Останнім часом вітчизняні дослідники почали проявляти інтерес до самопрезентації (Г. А. Михайлов [119], А. Кузнецов [178], Мельникова [115], Р. Хмелюк [129], А. Шумейко [127] та ін.), які визначали питання щодо їх специфічних стратегій і навичок самоконтролю стресу; можливість навчити цим навичкам. Виявлення самопрезентації як іншої системи поведінки, що має впливати на сприйняття особистості оточуючими, досліджувалось у роботі В. Куніциної, Н. Казаринової та В. Погольші [87]. Сутність професійного іміджу фахівця та особливості ефективної самопрезентації розглядаються в дослідженнях П. Берда [6], В. Королька [81] та ін.

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних вчених показує, що це питання не вичерпує всіх важливих аспектів дослідження особистісно-професійного становлення самопрезентації педагога. Це важливе завдання упорядкування та інтеграції існуючих наукових думок, побудови теоретичної моделі самопрезентації, уточнення інструментарію самопрезентації та зміцнення педагогічних умов формування особистісно-професійного іміджу вчителя через самого вчителя. -презентація в навчальному закладі.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю усунення

протиріч між:

- потреба держави і суспільства в позитивному іміджі вчителя та відсутність цілісної моделі, яка набуватиме його формування в практичній діяльності;

— об'єктивні потреби закладів освіти спрямовані на особистість педагога для успішної самопрезентації у професійній діяльності та спонтанні процеси формування його іміджу та відсутність раціональних виховних умов для формування особистісно-професійного іміджу вчитель через презентацію;

- прагнення викладача до позитивного особистісно-професійного іміджу та недостатнє знання системи про методи його формування та науково-методичне забезпечення процесу самопрезентації.

Зважаючи на вище окреслене, темою дипломного дослідження було обрано – *«Самопрезентація особистості як чинник формування іміджу сучасного педагога»*.

Мета дослідження полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні та комплексному аналізі феномену самопрезентації особистості та розкритті її як чинника формування іміджу сучасного педагога.

Для досягнення мети сформульовано **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідження явища самопрезентації особистості як чинника формування іміджу сучасного педагога.

2. Виокремити ознаки самопрезентації особистості як формування іміджу сучасного педагога.

3. Здійснити емпіричне дослідження самопрезентації особистості як формування іміджу сучасного педагога.

4. Розробити методичні рекомендації щодо самопрезентації особистості як формування іміджу сучасного педагога.

Об'єктом дослідження є особистісно-професійний імідж сучасного педагога.

Предмет дослідження – самопрезентація особистості у формуванні особистісно-професійного іміджу сучасного педагога.

Для розв'язання завдань та досягнення мети використано комплекс методів дослідження:

- *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення, систематизація;
- *емпіричні*: спостереження, анкетування, опитування;
- емпіричне дослідження;
- методи математичної статистики застосовувалися з метою оброблення та перевірки достовірності результатів експерименту;
- узагальнення та вироблення висновків.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох основних розділів, підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

1.1. Концептуальні підходи до пояснення феномену «імідж» у психолого-педагогічній науці

Зараз на етапі розвитку системи загальної середньої освіти зростає роль іміджу як презентації та підтвердження індивідуальності суб'єкта, який не тільки забезпечує професійну ідентичність і саморозвиток особистості, а й визначає формування культури педагогічної діяльності педагога. Характер діяльності вчителя, його індивідуальні особливості, ціннісні орієнтації, життєві пріоритети, умови, які він створює, визначають не лише якість навчання студентів, а й характер взаємовідносин між суб'єктами навчально-виховного процесу, атмосферу, в якій відбувається навчання та здійснюється освітній обмін.

Формування професійного іміджу починається під час навчання студентів у педагогічних навчальних закладах, де ще закладаються основи професійної діяльності майбутнього вчителя. Проте, становлення вчителя-майстра і його іміджу переважно відбувається у системі безпосередньої роботи у навчальному закладі, де вчитель розкриває всі свої можливості через постійне вдосконалення власного педагогічного досвіду.

Аналіз наукових соціологічних, психологічних та політичних джерел сприяв з'ясуванню історії виникнення та становлення поняття «імідж». Ще у Стародавньому Римі «іміджем» називали представлені у скульптурах статуї богоподібних істот, яких наділили ідеальними та виключно позитивними характеристиками й які мали важливий вплив на життя народу взагалі й

окремої людини

Як елемент культури імідж базувався на моральних якостях і був невід'ємною складовою обрядів та відображав базові суспільні уявлення про те, як люди повинні взаємодіяти одні з одними [11].

Пам'ятники, які були об'єктом культу та частиною ритуалів, символізували певний ряд важливих для окремого періоду та властивих тому народу рис, таких як дисципліна, авторитет, порядок, справедливість, єдність, взаємодопомога тощо. Окрім того, кожен індивід намагався в міру своїх можливостей створити свій внутрішній світ, якому були притаманні хоча б деякі з перелічених вище ознак, навіть якщо йому це не імпонувало або йшло всупереч власним принципам. Що було важливим з двох суттєвих причин, зокрема: 1) людину могли безперешкодно прийняти у певне коло осіб на основі наявності необхідних та загальноприйнятих рис; 2) особа мала переваги стосовно завоювання поваги від інших.

У часи Київської Русі людям привласнювалися різні прізвиська, які характеризували їх як особистість, наприклад: Володимира Великого наивали «Ясним Сонечком» та «Ласкавим батечком», бо він мав імідж князя добропорядного, помічника старців, бідних, сиріт, калік і вдів. А про князя Ярослава Мудрого говорили, що він мав імідж мудрого правителя. Отже, узагальнимо, що вже в давні часи імідж сприймався як феномен соціальний і виявлявся у двох формах, зокрема: реальної («справжньої») та фіктивної («штучної»).

Достовірно походження поняття «імідж» невідоме. Побутує думка, що воно походить з латинського *imago* (образ) і було відомо ще від часів Аристотеля.

Філософ та оратор Цицерон, позначаючи початок іміджелогії («сучасна наука про формування професійного іміджу, технологіях самопрезентації, без чого неможливий успіх в будь-якій професійній сфері»), зауважував: «Для того, щоб нам було найлегше здаватися такими, якими ми насправді, – хоча найважливіше, щоб ми були такими, якими хочемо здаватися, – таки треба

надати деякі настанови. Бо якщо в когось із раннього віку є підстави носити відоме ім'я..., то всі люди спрямовують на нього погляди і бажають знати, чим він займається і як живе, причому – нібито він освітлений найяскравішим світлом – не можуть залишатися прихованими ані його висловлювання, ні його вчинки» [83, с. 111].

Деякі вчені, не заперечуючи латинського походження слова «*imago*», припускають, що «так називалися посмертні воскові маски в Стародавньому Римі, що являли собою вигляд покійного» [23, с. 10].

Поняття «імідж» поміщене сьогодні у тлумачні словники та спеціалізовані видання довідкові. Його трактування наступне.

Великий тлумачний словник української мови за редакцією В. Бусела поняття «імідж» трактує як «створений для населення рекламний, репрезентативний образ когось (наприклад, громадського діяча)» [15, с. 396].

За тлумачним словником іншомовних слів імідж є «уявленням (часто створене цілеспрямовано) про чийсь внутрішню та зовнішню подобу, образ» [44, с. 266].

А «Сучасний словник іншомовних слів» містить наступне визначення: «Імідж – це цілеспрямовано сформований образ (певної особи, явища, предмета), що підкреслює ціннісні характеристики, покликаний справляти на когось емоційний і психічний вплив з метою популяризації, реклами тощо» [66, с. 22].

У американському словнику Ноя Вебстера зазначено: «імідж – це штучна імітація чи подання зовнішньої форми якого-небудь об'єкта чи особи. Він є уявленням про людину, товар чи інститут, що цілеспрямовано формується в масовій свідомості за допомогою публіситі, реклами або пропаганди» [10, с. 48].

А у «Словнику практичного психолога» є таке визначення: «Імідж – це емоційно забарвлений образ когось або чогось, що склався в масовій свідомості і має характер стереотипу. Певний імідж може мати політичний діяч, професія, товар тощо. Формування іміджу відбувається спонтанно, але

часто є результатом роботи фахівців у галузі політичної психології, психології реклами, маркетингу тощо» [16, с. 11].

У іншому «Психологічному словнику» поняття «імідж» трактується як «стереотипний образ конкретного суб'єкта, що існує в масовій свідомості. Як правило, поняття імідж відноситься до конкретної людини, але може поширюватися і на конкретний товар, організацію, професію і т. д.» [38]. У основі іміджу лежить формальна система ролей, які людина грає у своєму житті, яка поповнюється, інтелектуальними здібностями, рисами характеру, зовнішніми даними, одягом тощо.

У словнику з естетики є таке визначення: «Імідж – це уявлення про речі та людей, яке формують (як правило, цілеспрямовано) засоби масової інформації, у тому числі реклама. На Заході образ часто асоціюється з поняттями престижу, репутації, у суспільно-політичному плані – це одна з цілей художньої творчості, коли за її допомогою реальність замінюється розмитими, але приємними та заспокійливими ілюзіями» [19, с. 16]. «Політологічний енциклопедичний словник» дає наступне визначення цього поняття: «Імідж у широкому розумінні – це поширення уявлень про природу предмета; у більш вузькому (пропаганда, реклама, популярна культура тощо) розумінні – цілеспрямовано сформований образ-уявлення, який за допомогою асоціацій наділяє предмет (явище, особистість, товар тощо) додатковими цінностями (соціальний, політичний, соціально-психологічний, естетичний тощо) і завдяки цьому завжди сприяє більш цілеспрямованому та емоційнішому його сприйняттю» [14, с. 76].

З часом відбувається логічний послідовний розвиток цього поняття, що відбивається як на його змісті, так і на сфері використання. У широкому розумінні слова «імідж» – це комплекс властивих ознак і характеристик, які є засобом формування у аудиторії певного уявлення про будь-який предмет або людину.

Вважаємо, що у нинішньому значенні слово «імідж» вперше вжив З. Фрейд, який видавав навіть журнал за такою назвою.

За З. Фрейдом, образ – це не стільки реальний образ людини чи об'єкта (Ego), скільки ідеальний образ (Super Ego), який, звичайно, відрізняється від реального [74, с. 44].

У ХХ ст. (90-ті роки) розпочався другий «етап класифікації», який характеризується збільшенням публікацій про образ, а також обговоренням змісту поняття в наукових колах. Широкий читач був поінформований завдяки деяким популярним публікаціям зарубіжних дизайнерів-практиків, перукарів, візажистів. Цілий ряд науковців, таких як Ф. Кузін, В. Попов, Р. І. Федоров та багато ін. розглядали аспекти формування різних типів зображення.

З кінця 90-х рр. ХХ ст. і до тепер (третій етап – «етап синонімізації») – вживання словосполучення «формування іміджу» пов'язане переважно з діяльністю політичною, а також з тими професіями, де успіх визначається авторитетом і популярністю [18, с. 14]. Звичайно, до таких сміливо можна віднести професію вчителя.

Слово «імідж» довгий час замінювали терміном «самопрезентація», тобто презентація себе за допомогою різних засобів створення власного образу [22, с. 104]. Більшість використовували це слово відносно політики. Також існували суворі вимоги до того, як сприймати керівника, викладача, артиста, студента чи учня тощо.

Так, науковці, розробляючи теоретичні аспекти іміджу у відношенні до наукових дисциплін, зокрема: соціології, психології, економіки, педагогіки, реклами та комунікації, маркетингу тощо, пропонували своє розуміння «іміджу», виходячи з методології й знання наукової галузі, в якій працювали.

Поміркуємо, як учені трактують поняття «імідж» з точки зору психології. О. Камишева називає образ «цілісним уявленням про образ, який залишається у свідомості людей, в їхній пам'яті. Імідж передбачає обов'язкову присутність інших людей, які сприймають публічне «Я» людини, і пов'язане як із зовнішністю людини, так і з її внутрішнім світом» [69].

Науковець І. Ладанов зазначає, що «образ – образ, зліпок; психічне

уявлення про конкретну людину, змістову сторону її характеру. У практичному вживанні це слово близьке до відомого грецького слова «харизма», в яке стародавні греки вкладали значення обдарованості, влади, мудрості та святості. Люди, які володіли поєднанням таких якостей, завжди мали силу впливати на інших» [90, с. 103].

У контексті психолого-соціальної концепції О. Перелигіної «імідж визначається як символічний образ суб'єкта, створений у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, при цьому імідж як феномен міжсуб'єктивної взаємодії розуміється як здатність проектувати внутрішню, потенційну спрямованість розвитку на вершину особистісно-професійного зростання людини, на досягнення нею акме, на сферу її самовдосконалення, реальні прояви у взаємодії з іншими суб'єктами [43, с. 23].

А за Г. Почепцовим, імідж – це «людина, перетворена на зовнішнє «Я», своє публічне «Я» [52, с. 54].

Окрім того, специфіка стилю полягає в тому, що він формується на основі людського сприйняття; це зображення базується на реальних властивостях, які належать конкретній людині.

П. Гуревич вважає, що «поняття «імідж» є синонімом «персоніфікації», але більш узагальненим, яке включає не тільки природні властивості особистості, а й спеціально розроблені, створені...» [42, с. 6].

Це визначення підкреслює спрямованість іміджу на зовнішнє середовище, відображення потреб інших через своєрідний носій. Необхідність обов'язкового врахування очікувань найближчого соціального оточення при створенні іміджу професіонала неодноразово відзначали також Д. Френсіс та М. Вудкок, які розглядають імідж як соціально-психологічний вплив особистості керівника на своїх підлеглих. Це яскраво виражається саме в мотиваційній сфері їх взаємодії. Основними критеріями позитивного іміджу сучасного професіонала автори вважають впевненість у собі, активність, уміння догоджати та емоційно-вольовий вплив [20].

Окремі автори [10; 35; 42] розглядають образ лише з точки зору

зовнішнього вигляду людини, тобто мають на увазі виключно специфіку та вміння говорити, особливості сприйняття одягу, жестів, поведінки, міміки тощо.

Дослідник Е. Семпсон зауважує: «Ми всі зайняті люди. У динамічній культурі, що швидко розвивається, у нас не вистачає часу, щоб зануритися в знання, деталізувати інформацію про кожну людину, яку ми зустрічаємо щодня. Візуальне зображення, яке вони створюють, - це перше, на що ми звертаємо увагу. Їх тіло і пози, їх одяг говорять задовго до того, як вони вимовлять перше слово» [20, с. 14]. Він звертає також увагу на те, що візуальний образ є не просто паралельним вербальним процесом передачі інформації, а домінантним процесом.

З огляду на позиції багатьох психологів, перше враження складається від зовнішнього вигляду носія образу, а не від того, яким він є насправді, оскільки лише невелика кількість людей перебуває з цим об'єктом у процесі безпосереднього спілкування та взаємодії. Так, сприйняття відбувається насамперед на зоровому рівні, тобто одним із складових факторів іміджу людини можна вважати її зовнішній вигляд, включаючи як одяг, так і фізичні ознаки (міміку, риси обличчя, пози, жести, рухи тощо).

Проте, практика створення іміджу виправдовує наявність його внутрішньої складової. Так, на думку окремих науковців, імідж – «це, перш за все, «оцінка оточуючими моральних, особистісних, інтелектуальних, професійно-етичних якостей. Імідж – це самопрезентація, конструювання людиною свого іміджу для інших... Це вміння поводитися з людьми в ділових і неформальних обставинах» [41, с. 3].

Бізнесмен і політик М. Рудакевич каже про образ, що «це не тільки зовнішня оболонка людини, хоча вона, звісно, теж важлива. Досить згадати стару казку про kota в чоботях, який біг попереду господаря і всім розповідав, який багатий і могутній господар. Він підкреслює, що «без реального змісту за зовнішньою оболонкою вплив такого «іміджу» на довкілля рано чи пізно буде зведений нанівець» [60, с. 4].

Поняття іміджу торкалися політологи, письменники, громадські діячі та ін.. Зокрема, Д. Карнегі говорив: «Нас судять по тому, що ми робимо, як виглядаємо, що говоримо і як говоримо» [72]. Отже, можна стверджувати, що імідж людини формується на основі сукупності іміджеутворюючих факторів.

Вірогідно, що феномен стереотипізації лежить в основі такого поняття, як імідж. Відомо, що стереотип формується не лише за зовнішніми ознаками, а й під впливом вчинків та дій оточуючих. Так, П. Берд зазначає, що імідж поєднує широкий спектр ознак, починаючи від пози, зачіски, погляду і завершуючи діями та навичками середовища, в якому відбувається процес спілкування [6, с. 11-12]. У позитивному забарвленні тісно пов'язаний стереотип з образом через наявність ідентифікації, тобто приписування певних рис характеру окремій особі за зовнішніми ознаками [8, с. 36]. Ідентифікація і є одним із провідних механізмів, які лежать в основі процесу створення іміджу й пояснюють можливість його формування зокрема.

У працях науковців (Д. Бурстін [12], О. Перелигін [42], А. Семенов [48]) виділяють такі характеристики образу, як: послідовність, цілісність, динамічність, інформативність, активність, функціональність, активність, символічність, суб'єктність, обумовленість.

Окрім того, у контексті соціологічних наук імідж розглядається як невід'ємна частина певної соціальної ролі або набір ідей, зокрема: як повинна поводитися особа відповідно до свого статусу в суспільстві.

Е. Гофман – відомий соціолог – підкреслює, що поняття «імідж» охоплює наше уявлення про певну соціальну роль, яку ми виконуємо в житті, про обставини долі та свій стан у певний момент [37, с. 11].

П. Берд у праці «Продай себе! Ефективна тактика покращення вашого іміджу» зауважує: «Імідж – це те, як вас сприймають інші люди. Це загальна картина вашої особистості в очах інших, що складається з того, як ви виглядаєте, розмовляєте, одягаєтеся та поведетеся; відображає ваші здібності та моральні якості; поза і рухи тіла; аксесуари та оточення, компанія, до якої ви належите, тощо [6, с. 11-12].

Г. Сорокіна, розглядаючи поняття іміджу в контексті соціального успіху, зазначає, що іміджем є «візуальна атракція». «Необхідно справити певне враження і сформувані в людей необхідну думку про себе і, відповідно, ставлення» [68, с. 4].

Соціологи наголошують на варіативності, динамічності, ситуативному стилі, гнучкості.

Значна кількість науковців розглядає імідж у сфері політики, економіки, маркетингу, комунікації та реклами. Так, В. Королько зазначає, що імідж – «це ймовірне уявлення про особу, товар чи установу, яке цілеспрямовано формується в масовій свідомості за допомогою публісیتی, реклами чи пропаганди» [51, с. 29], а Т. Грінберг трактує це поняття так: «візуальний прояв того чи іншого фрагмента дійсності, що реалізує рекламну ідею у виразній формі ... Це звукові, візуальні та вербальні знаки, що персоніфікують завдання сугестування рекламного твору. Це цілеспрямовано створений образ-перформанс, який наділяє об'єкт додатковими значеннями, що сприяє його більш емоційному сприйняттю» [40, с. 15].

За словами відомого американського маркетолога Ф. Котлера, «імідж – це сприйняття організації або її продукції суспільством. Це не малюнок, не калька, точне, не розроблене до дрібниць зображення, це переважно кілька базових елементів, можливо одна деталь, яка емоційно впливає» [82, с. 509].

Вище зазначалося, що багато наукових джерел акцентують увагу на гнучкості та динамічності образу. Зокрема, Г. Почепцов зазначає, що «імідж – поняття гнучке» [51, с. 12]. Також він зазначає, що основною складовою іміджу є його комунікативна складова. На його думку, імідж, «є інструментом комунікації з масовою свідомістю» [51, с. 49]. Автор розмежовує поняття «образ» та «імідж». За його міркуванням, образ є узагальнюючою характеристикою особистості, її стійкі та індивідуальні якості, які зумовлені історичним періодом часу, а також належністю до певного кола людей, типовими умовами життя. Імідж – це фасадна частина образу, в якій жести (манери) і міміка є найбільш вражаючими

архітектурними елементами.

Економісти, фахівці з комунікації й реклами розрізняють емоційне забарвлення, прагматизм, змістовність, пластичність, оригінальність, адекватність, схематичність, синтетичність, спрощеність тощо. Але, незважаючи на те, якої теоретико-методологічної бази дослідники дотримуються трактуючи поняття «імідж», переважна більшість із них виділяють такі основні характеристики як емоційне забарвлення, символічність, інформативність, динамічність, функціональність, активність.

Говорити про імідж як про стереотипи, думки, уявлення, образи, що виникають в інших людей дозволяє аналіз наведених визначень. Розглядаючи термін «уява», слід зауважити, що в психологічній науці цей термін вживається у вузькому значенні, зокрема: «психічний процес репрезентації або пригадування образів, предметів» [45, с.6].

У «Словнику практичного психолога» поняття «стереотип» розглядається як «відносно стійке уявлення про моральні, психічні та фізичні якості, притаманні представникам різних етнічних спільнот» [64].

У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття «думка» трактується:

«1) те, що виникло в результаті міркування, продукт мислення; здогад, передбачення; намір, задум;

2) відображення об'єктивної дійсності в поняттях, судженнях, висновках; процес мислення;

3) чим наповнена свідомість;

4) система переконань, поглядів, уявлень» [15, с. 251].

Не можна не погодитися з думкою Л. Данильчук, яка зазначає, що «конкретна людина може мати образ, а думка може бути про конкретну людину; імідж може формуватися не тільки на основі зовнішності людини, а й на її психіці. Думку можна скласти як за першим враженням, так і на основі оцінки характеру, темпераменту та інших характеристик. Тому терміни «імідж» і «думка» досить близькі за своїм змістом» [45, с. 7].

Окрім того, у визначеннях дослідників «іміджу» як наукового поняття акцентується увага на тому, що імідж – це образ, який складається у свідомості людей щодо конкретної людини, яка має певний набір особистісних, ділових та індивідуальних характеристик. Він містить значну кількість емоційно забарвленої інформації для суб'єктів соціальних груп, які сприймають образ, і володіють силою притягання чи відштовхування. «Імідж» – це образ, який створений людиною для оточуючих, зорієнтований і спрямований на передбачення певної реакції, враження з боку оточуючих.

Сучасний тлумачний словник української мови так трактує поняття зображення: «зовнішній вигляд когось, чогось; відображення когось, чогось у пам'яті, свідомості або створене уявою; копія, подобу когось, чогось» [69, с. 47]. В українському педагогічному словнику поняття «імідж» трактується по-різному [25, с. 236]. У ньому образ визначається як продукт і форма суб'єктивного, ідеального відображення об'єктивної дійсності у свідомості людини.

Інші науковці під образом розуміють не тільки зоровий образ, зовнішність чи подібність, а й спосіб мислення, дії, вчинки. Це значить, що поняття іміджу також можна трактувати в тому, як люди сприймають конкретну людину, оцінюють її, порівнюючи з власною системою цінностей, і як ставляться до неї в результаті сприйняття внутрішніх і зовнішніх характеристик людини. ця особа. Тому імідж – це не лише образ, а й оцінка, ставлення до цього образу через думку [69].

Однак поняття «образ» та «імідж» можна об'єднати, оскільки обидві ці категорії відтворюють людину і її діяльність. Основна відмінність полягає в тому, що завдання створення іміджу передбачає стратегічно продуманий, планомірний підхід, а «образ» формується без втручання іміджмейкерів (інших), ніби сам по собі та може служити на користь «іміджу».

Розглядаючи всі аспекти такого багатогранного поняття, як «імідж», можна узагальнити, що його визначення може охоплювати такі ознаки:

- орієнтація на певну соціальну групу;

- відображення потреб і запитів аудиторії на конкретний час;
- символічний характер (існування стереотипів у психіці);
- ситуативність та гнучкість, залежність від ситуації і постійність, статичність, з іншого;
- поєднання внутрішніх та зовнішніх компонентів у формуванні іміджу;
- психолого-соціальне походження [18, с. 28].

Імідж, системно не підкріплений реальними значущими справами, не може існувати довго. Для професійного вчителя дуже важливий ефективний взаємовигідний контакт із зовнішнім світом, тому визначальною частиною його іміджу є:

- достатньо висока самооцінка, впевненість в собі;
- віра у доброзичливість та віра в добру людину;
- особиста та соціальна відповідальність («Я – причина всього негативного та позитивного в моєму житті»);
- прагнення до змін і вміння ризикувати зі здоровим почуттям самозбереження [67, с. 163].

Виходячи з вищевикладеного стає очевидним, що «імідж» – це цілісне уявлення про образ, що залишається у свідомості людей, у їх пам'яті. Він передбачає обов'язкову присутність інших людей, які сприймають публічне «Я» людини, пов'язане як з її зовнішністю, так і з внутрішнім світом. Імідж формується на основі тих індивідуальних вражень, які людина справляє на оточуючих в результаті своїх спостережень, спілкування, взаємодії, а також на основі тих думок, які передаються по каналах зв'язку.

Виокремлюють такі основні функції іміджу, як ціннісна та технологічна [46, с. 19-21]. До ціннісних функцій автора належать:

- «особистісно-підвищувальний, завдяки якому формується тип особистості, що підкреслює її духовну гідність, наочно окреслює найкращі духовні характеристики і в цілому демонструє її індивідуальну незвичність»;
- «комфортні міжособистісні стосунки, суть яких полягає в тому, що привабливість людей об'єктивно вносить в їхнє спілкування симпатію і

доброзичливість, а відповідно до цього й моральну толерантність і педагогічний такт»;

- «психотерапевтичний, за допомогою якого людина реалізує свою індивідуальність і набуває підвищеної комунікабельності, в результаті чого отримує людську увагу і визнання, стійкий позитивний настрій, оптимізм у досягненні поставлених цілей і впевненість у собі» [46, с. 19-20].

Технологічні особливості:

- «міжособистісна адаптація. Завдяки правильно підбраному іміджу можна швидко увійти в конкретне соціальне середовище, залучити до себе людей, досягти з ними максимально продуктивних і дружніх контактів»;

- «висвітлення кращих особистих і ділових якостей. Сприятливий імідж дозволяє наочно показати привабливі якості людини, викликаючи у оточуючих довіру, симпатію і звертаючи увагу на його професійні заслуги»;

- «приховування негативних особистісних властивостей, тобто за допомогою одягу, зачіски, макіяжу, вишуканої поведінки відволікати очі людей від власних недоліків»;

- «організація уваги. Привабливий образ людини мимоволі приваблює людей, він їм імпонує, тому іншим буде цікаво спілкуватися і працювати саме з такою людиною»;

- «подолання вікових рамок. Вміло володіючи технологією самопрезентації, яка, зокрема, проявляється у правильному виборі моделей поведінки та виконанні різноманітних ролей, можна почувати себе комфортно, не замикаючись у своєму віковому іміджі, розширювати коло спілкування та успішно займатися професійною діяльністю в суспільствах різного віку» [46, с. 20-21].

У працях дослідників В. Волкова [17], Д. Джеффінс [47], А. Калюжного [67], Д. Ядін [77]) розглядають три можливі підходи до класифікації зображення: порівняльний, функціональний, контекстний.

Зокрема, за підходом функціональним виділяють такі типи іміджу:

- дзеркальне відображення – образ, що відповідає уявленням людини

про себе;

- поточний – образ, що відповідає уявленням інших людей про особистість;

- бажаний – образ, до якого прагне людина;

- корпоративний – імідж організації в цілому, а не окремих її підрозділів чи результатів роботи (імідж школи, вищого навчального закладу);

- багаторазовий – імідж даного навчального закладу серед усіх навчальних закладів міста, району, області (привабливий імідж, до якого прагнуть школи, використовуючи власну символіку, атрибутику, форму тощо).

Контекстний підхід передбачає сприяння реалізації або функціонуванню образу з різних позицій: з позиції власного Я, з боку інших людей, з позиції реалій і бажань. Відповідно до цього виокремлюють такі типи іміджу, як Я-образ, образ, що сприймається, необхідний імідж [20, с. 55].

Візуальна привабливість людини – це само імідж, який виступає як відображення рівня сьогоденної самооцінки, заснованої на попередньому досвіді. Імідж більшості створюється завдяки високому професіоналізму, культурі управління, високій загальній культурі, здатності самовдосконалюватися, слідувати за тобою. Без Я-образу неможливо досягти великих успіхів у будь-якій сфері діяльності. Я-образ містить у своїй структурі такі компоненти, зокрема:

- когнітивний – образ власних здібностей, якостей, можливостей, зовнішнього вигляду, соціальної значущості;

- афективний – ставлення до себе (гордість, самоповага тощо), у тому числі як до носія цих якостей;

- поведінковий – реалізація на практиці мотивів, цілей і умов у поведінковій дії [11, с. 34-35].

Імідж, який сприймають інші, може не збігатися з уявленням про себе, але у педагогічній професії цей тип іміджу найчастіше осмислюється і

сприймається через зміни, що відбуваються в структурі психіки вчителя. До зовнішніх ознак цих змін можуть належати: навчальна манера мовлення, дидактична; прямолінійне мислення; авторитаризм у вирішенні конфліктних ситуацій; впевненість у власній справедливості; авторитетність, категоричність у вирішенні професійних завдань; формалізм і сухість у відносинах.

Окрім того, для управління цим типом образу особистості необхідно одночасно з рефлексією, спрямованою на інших, здійснювати рефлексію – звернення свідомості до себе.

Бажаний образ асоціюється з конкретними професіями, які визначають розвиток іміджу. У деяких випадках цьому допомагає тип і форма одягу. Бажаний імідж визначає наявність певних іміджевих характеристик, які відрізняють одну людину від іншої в залежності від спрямованості, роду її діяльності.

При порівняльному підході відбувається порівняння характеристик іміджу, наприклад, двох людей або двох організацій. Загалом, за різними підходами розглянувши типологію іміджу, можна зробити висновок, що в ній перетинаються абсолютно різні фактори, які слід враховувати при самопрезентації та презентації власної діяльності.

Окрім того, як самостійні, виокремлюють такі види іміджу: особистісний і професійний (який може бути позитивним і негативним).

Детальніше проаналізуємо компоненти, особливості та складові індивідуального (особистісного) іміджу.

Так, на думку А. Калюжного, індивідуальний імідж – це образ людини, зумовлений її внутрішніми якостями та особливими власними властивостями [67, с. 31].

Індивідуальний образ А. Панасюк розуміє як особистісний, тобто заснований на рисах, що знаходять свій вияв у площині психічних особливостей і реалізуються через такі категорії, як характер, темперамент, емоції [35, с. 88]. Він поділяє імідж особистості залежно від факторів, що

його створюють на такі складові:

- «імідж середовища – штучне середовище, побудоване індивідом для свого існування (автомобіль, житлове приміщення, офіс тощо). Ясно, що створене людиною середовище проживання залежить від багатьох факторів, які не завжди підкоряються нашим бажанням. Для формування позитивного середнього іміджу необхідно мати рівень матеріального достатку вище середнього: автомобіль повинен бути трохи кращим, ніж у більшості людей того ж кола; кабінет має бути трохи більше, світліше інших колег.

Звідси і головний принцип формування такого типу іміджу: краще за всіх. Це означає, що краще для інших має бути стільки, щоб це помітило чуже око, але не настільки в головах людей виникло питання: звідки це взялося?» [35, с. 93];

- «габітарний імідж – зовнішній фактор, тобто одяг, макіяж, зачіска» [35, с. 94];

- «предметний імідж» – предмети та речі, якими володіє фізична особа, яка створила або їх зробила;

- «словесний (вербальний) імідж» – своєрідна словесна продукція індивіда, що він говорить, як це робить тощо;

- «кінетичний імідж» – «жести і міміка, властиві особистості» [35, с. 95].

Ці ж складові особистісного іміджу виділяє А. Калюжний [68]. Існують й інші класифікації індивідуального (особистісного) іміджу. Індивідуальний імідж виділяють залежно від соціальної ролі, яку відіграє індивід у соціальній групі. Ви можете вибрати зображення для спілкування з діловими партнерами, зображення для спілкування з людьми з влади і т. д. У кожної людини зазвичай кілька іміджів.

Особистісний імідж людини включає такі складові:

а) характеристика цієї особи, яка виступає в якості іміджеутворюючої інформації;

б) образ цієї людини, сформований у психіці кожного з учасників

аудиторії образу через комплекс різноманітних характеристик особистості – зовнішніх і внутрішніх;

в) аксіологічна думка про імідж образ цієї людини, що склався у свідомості аудиторії;

г) прототип образу – сама людина;

д) об'єкт іміджологічного впливу, учасник іміджевої аудиторії, в результаті якого сформувався імідж цієї людини, виникла оцінка цього іміджу та образу [36, с. 37].

Є кілька причин, які вказують на важливість особистого іміджу:

а) імідж впливає на тих, хто приймає рішення щодо професійного зростання;

б) віримо тому, що бачимо;

в) багато людей приймають рішення за першим враженням;

г) важливо добре виглядати та почуватися впевнено [67, с. 163].

Важливою складовою іміджу є професійний імідж людини. Його суть полягає в тому, щоб уміти гармонізувати інтереси організації й співробітників, бути уважним до потреб і вимог інших, залишатися надійним, порядним, дисциплінованим, чесним тощо.

Серед найважливіших показників професійного іміджу є: соціальні цінності, які підтримує організація; наявність та рівень фірмового стилю; задоволеність партнерів і споживачів взаємодією з працівниками організації; задоволення працівників власною діяльністю та відносинами між співробітниками; низький рівень конфліктності та їх керованості; оптимальне поєднання формальних і неформальних організаційних структур тощо [18, с. 38].

Вважаємо, що розрізнення між особистим і професійним іміджем є недоречним. Проте особистісні якості, незважаючи на їх суб'єктивність, є первинними порівняно з професійними.

Імідж має свою структуру, тобто систему взаємопов'язаних компонентів. Зокрема, Л. Попова в структурі іміджу виділяє візуальний

(зоровий) образ і спосіб мислення, дії, вчинку. Вона вважає, що у структурі образу важливу роль відіграє життєвий простір і спосіб життя, який впливає на імідж загалом. Імідж стилю життя – це те, як інші сприймають поведінку та характер особистості, її моральні переконання та принципи [15].

У структурі іміджу зарубіжні дослідники виокремлюють групи якостей, що визначають індивідуальну частину іміджу, зокрема – природні якості; якості, що є результатом навчання і виховання особистості; якості, пов'язані з життєвим і професійним досвідом [88]. Ця точка зору розкриває, з одного боку, об'єктивність основи іміджу, з іншого – можливість його доповнення в процесі саморозвитку та самовдосконалення.

Особливого значення надається духовній складовій іміджу, яка є однією з необхідних умов створення гідного образу. Водночас самопізнання власної духовності також є однією з вихідних умов формування образу.

С. Ананьєва запропонувала структуру іміджево-компонентних факторів за схемою, що складається з чотирьох блоків:

1. Природні (біогенетичні) властивості.
2. Особисті властивості.
3. Соціально-емпіричні властивості.
4. Знакові характеристики, які об'єктивно впливають на характеристики

другого та третього блоків [3].

У цій моделі компоненти іміджу ґрунтуються на розумінні людини як біологічної (природної) і соціальної істоти, що становить складну систему, представлену, з одного боку, генотипом особистості, а з іншого – за фенотипом [3].

Дослідники Центру політичного консалтингу «Niccolo M» виділили наступні складові іміджу:

а) особистісні властивості: психофізичні характеристики, фізичні, характер, тип особистості;

б) характеристики соціального характеру: статус індивіда, включаючи статус, пов'язаний не тільки з посадою, яку займає, а й з походженням,

статком і т.д.;

в) символічні характеристики, пов'язані з ідеологією, десятиліттями не змінювані [63].

Вважаємо, аналіз наведених визначень (Додаток А) дозволяє говорити про імідж як образ, що виникає в інших особистостей, розуміючи не тільки зоровий образ, зовнішність або зовнішній вигляд, а й спосіб мислення, дії, вчинки, що означає, що поняття «імідж» можна інтерпретувати і в тому, як люди сприймають конкретну людину, оцінюють її, співвідносячи з її власною системою цінностей, і як ставляться до неї в результаті сприйняття її внутрішніх і зовнішніх характеристик.

Іміджем називають символічний образ предмета, який характеризується емоційністю, динамічністю, активністю, функціональністю, єдністю поведінки та зовнішнього вигляду і відтворює потреби соціальної групи. А вдалим іміджем є вміння переконати навколишніх, що носій цього іміджу є втіленням ідеальних якостей, якими б вони хотіли володіти на місці цієї людини.

1.2. Особливості, компоненти, показники та рівні особистісно-професійного іміджу сучасного педагога

Роль учителя в прогресивному житті є визначальною, оскільки він виховує молодь, формує покоління, яке продовжить справу дорослих, але вже на більш високому рівні розвитку суспільства. Діяльність педагога спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження та примноження культурної спадщини.

Слід зазначити, що вчитель, прагнучи стати справжнім лідером, педагогом і психологом у системі інформаційного впливу на підростаюче покоління, свідомо створює свій особистісно-професійний імідж. У зв'язку з цим виникла необхідність створення нової галузі «іміджелогії» – практичної

комплексної дисципліни, що узагальнює результати різних наук (культурології, соціальної психології, соціології та ін.) з метою створення та перетворення іміджу в професійну діяльність [67, с. 35].

Педагогічна іміджологія – науковий напрям, спрямований на розробку та використання теорії та практики формування іміджу вчителя, закладу освіти, іміджу самої системи освіти в країні. Метою педагогічної іміджології є науково обґрунтоване дослідження побудови програми впровадження та реалізації іміджевих властивостей педагога, а також формування іміджу сучасного навчального закладу [134, с. 274].

Можна припустити, що поняття «імідж» у системі освіти набуло актуальності в період становлення незалежності України та переосмислення підходів до освітнього процесу [185].

У сучасних дослідженнях поняття «імідж педагога» трактується неоднозначно. Автори акцентують увагу на окремих її аспектах. Коли йдеться про імідж педагога, то за основу береться соціально-психологічний контекст і розглядається його прояв у ситуаціях взаємодії педагога з учнями, батьками, колегами. Перш за все, це вплив іміджу вчителя при виборі навчального закладу для навчання. Батьки, відправляючи дітей у перший клас, завжди цікавляться: «Хто буде першим учителем для їхньої дитини?», «Чи можливо віддати дитину саме до цього вчителя?», «Чи потрібно шукати школу, де працюють більш досвідчені вчителі?». Така ж проблема постає у батьків і при переході дитини на середній та старший рівень навчання, а саме: «Хто буде класним керівником дитини?», «Чи зможе вчитель знайти підхід до дитини, правильно її навчити та виховати?». Тому на сучасному етапі розвитку освіти позитивний імідж педагога вкрай необхідний.

Д. Журавльов вважає, що більшість педагогічної спільноти ще дуже далека від того, що особистісний імідж потрібно формувати. Вчителі, як правило, по-різному ставляться до іміджу. Так, наприклад, старше покоління вчителів негативно ставиться до нього, розуміючи образ як «маску». Вони впевнені в пріоритеті внутрішнього контенту над зовнішнім і вважають, що

головне «бути», а не «здаватися». Будь-які розмови про імідж вчителя сприймаються насторожено, як заклик до нещирості [55].

Як зазначає Т. Кулакова, унікальність і незамінність педагога в освітньому процесі пояснюється наявністю позитивного іміджу. Ставлення до навчання, імідж учителя і школи, який учні формують на все життя, впливає на подальший розвиток і формування особистості учня [86, с. 98].

Н. Гузій пропонує розглядати поняття іміджу вчителя як полісемантичну категорію, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, вміння індивідуалізувати свій імідж, надати йому естетичної виразності [41, с. 29].

Ю. Палеха зазначає, що імідж є складним збірним поняттям. Це подоба, тобто форма життєвого прояву людини, завдяки якій проявляються потужні особистісно-ділові якості, серед яких необхідно відзначити: вихованість, ерудицію та професіоналізм. Це три кити, на яких тримається образ конкретної людини [134, с. 75-76].

Дослідник зазначає, що формування іміджу вчителя – це цілеспрямовано організований процес творення дійсності, який має свою символічну природу. Імідж вчителя є своєрідною репрезентацією, маркером суб'єкта освітнього процесу. Розробка концепції іміджу вчителя неможлива без урахування психології сприйняття, оцінювання та прийняття рішень. Імідж вчителя є прямо пропорційно його творчій індивідуальності, стилю поведінки та стосункам з учнями [134, с. 279].

А. Калюжний під іміджем учителя розуміє соціально-психологічну та педагогічну категорію, соціальну перцепцію. Імідж учителя науковці розглядають як символічний образ суб'єкта, створений у процесі взаємодії педагога з учасниками педагогічного процесу [67, с. 70].

Науковці Г. Коджаспірова, А. Коджаспіров визначають образ вчителя як емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу вчителя у свідомості учнів, колег, соціального середовища, у масовій свідомості. При формуванні іміджу вчителя його реальні якості тісно переплітаються з оточуючими, які

йому приписують [79, с. 46].

В. Черепанова, говорячи про позитивний індивідуальний імідж педагога, який суттєво впливає на ефективність навчально-виховної діяльності, визначає «гармонійний комплекс зовнішніх і внутрішніх індивідуальних, особистісних і професійних якостей педагога, покликаний продемонструвати його бажання, готовність здатність до суб'єкт-суб'єктного спілкування з учасниками навчального процесу» [184, с. 13].

Дослідниця Н. Тарасенко характеризує індивідуальний імідж вчителя як складову культури педагогічної діяльності, що визначає успішність професійної діяльності вчителя, оскільки дозволяє йому краще виявляти особистісні та ділові якості. У своїй роботі вона розглядає індивідуальний імідж як «систему особистісних якостей учителя (толерантність, тактовність, доброзичливість, рефлексивність тощо) і психологічних засобів (вербальні та невербальні способи спілкування, позиції, ролі), які вчитель цілеспрямовано формує. використовує для досягнення оптимального результату педагогічної діяльності» [170, с. 34-46].

Що стосується професійного іміджу вчителя, то це імідж особистості, визначений професійними характеристиками [68, с. 37], а також комунікативні особливості педагогічної діяльності. До найпоширеніших професійних якостей учителя належать: знання предмета та володіння методикою викладання; уміння правильно оцінювати знання учнів; здійснювати індивідуальний та диференційований підхід до школярів; володіння словом, мовленням, мімікою, жестами; контроль над своїм психічним станом. Важливо також відзначити виняткову роль особистості у формуванні іміджу, адже саме індивідуальні риси є своєрідною основою для подальшого побудови професійного іміджу вчителя.

Формувати імідж вчителю набагато важливіше, ніж фахівцям інших професій, адже саме вчителі створюють імідж своїх учнів. Вчитель для них є еталоном. Кожен учитель має бути яскравою особистістю, яка вміє зацікавити учнів, розвинути інтерес до свого предмету.

Імідж учителя обов'язково має бути позитивним, оскільки він готує основу для ефективної спільної діяльності вчителя й учня, для їх співпраці та співтворчості. Саме особистісними стосунками дитини з учителем пояснюється особлива увага до особистості педагога, яка є носієм привабливого для учня гуманістичного потенціалу навчально-виховного процесу.

Джерельна база дослідження дозволила не лише проаналізувати поняття «імідж учителя», «індивідуальний імідж педагога», «професійний імідж педагога», а й дати власне визначення цього поняття. Символічний образ суб'єкта, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності в процесі взаємодії викладача та учасників навчально-виховного процесу, обумовлений внутрішнім «Я», манерою спілкування, зовнішнім виглядом. Слід зазначити, що поєднання пріоритетних особистісних і професійних якостей педагога є необхідною умовою формування іміджу вчителя [19, с. 482-485].

Розглянувши властивості, що формують особистісно-професійний стиль педагога, зупинимося на основних функціях поняття, що розглядається. У педагогічному аспекті вчені виділяють соціальну, професійну, духовно-моральну, комунікативну та образотворчу функції.

Професійна функція в контексті педагогічної діяльності сприяє забезпеченню високої якості освіти та виховання. Соціальна функція – підвищення статусу та престижу професії вчителя, розвиток творчої активності учнів. Духовно-моральний вплив на формування особистості учня, що виявляється у ставленні до оточуючих людей, природи, духовного світу; сприяє розвитку моральних якостей школярів (ненасильство, співробітництво, чесність, доброта, повага, працьовитість тощо). Зорова функція впливає на формування позитивного зовнішнього враження, виховує культуру зовнішнього вигляду. Комунікативна – передбачає допомогу у встановленні та регулюванні міжособистісних стосунків у дитячо-підлітковому середовищі; створення оптимальних стосунків «учитель-учень»,

«учитель-батьки», «батьки-учень»; сприяння формуванню та підтриманню оптимального психологічного клімату в колективі в цілому та для кожного вихованця окремо в класі.

Такі функції, як професійна підготовка, професійний контроль та адаптація, дозволяють педагогу адаптуватися до системи професійних відносин, регулювати власну поведінку та діяльність, тим самим успішно представити себе та підтвердити власну професійну компетентність.

Процес формування особистісного іміджу педагога є способом утвердження та вдосконалення індивідуальності суб'єктів освітнього процесу. Особистісний імідж виступає як критерій якості роботи вчителя під час презентації власної діяльності, вирішення педагогічних проблем, конфліктів тощо. При цьому вчитель демонструє систему таких особистісних якостей, як: тактовність, чесність, порядність, доброзичливість, толерантність, рефлексивність тощо найкращий результат його педагогічної діяльності.

Розглянемо структуру іміджу вчителя в дослідженнях науковців.

У запропонованій Л. Мітіною структурі професійного іміджу виділяють зовнішній, процесуальний та внутрішній компоненти [117, с. 128].

Зовнішній компонент включає міміку, жести, тембр і силу голосу, костюм, манери, ходу.

Зовнішній вигляд викладача може створити робочий або неробочий настрій на уроці, сприяють або перешкоджають взаєморозумінню, сприяють або ускладнюють педагогічне спілкування.

Професійна діяльність, на думку Л. Мітіної, розкривається через процесуальний компонент іміджу, який конкретизується такими формами спілкування, як професіоналізм, пластика, експресивність тощо.

Емоційно насичений учитель, який володіє прийомами вербального і невербального вияву відчуттів і цілеспрямовано їх застосовує, здатний пожвавити урок, зробити його виразним, наблизити до природного спілкування.

Внутрішня складова – це внутрішній світ людини, уявлення про її духовний та інтелектуальний розвиток, інтереси, цінності, її особистість у цілому.

Розглядаючи структуру іміджу, група авторів під керівництвом М. Удальцової, окрім компонентів, запропонованих Л. Мітіною, виділяє такі складові іміджу вчителя: професіоналізм і компетентність, моральна надійність, гуманітарна освіченість, компетентність у сфера психотехнологій [156].

Методист Н. Весніна [16] вважає, що імідж вчителя складається з трьох компонентів: особистісної привабливості, моральних характеристик і прийомів самопрезентації.

А Т. Бойко виділяє інші складові в структурі іміджу і пропонує розглядати його як єдине ціле, до якого входять такі компоненти:

- 1) аудіовізуальна культура особистості: грамотність і приємність мови, манера поведінки, стиль одягу людини, зачіска;
- 2) стиль поведінки, тобто різні сторони поведінки людини: професійна, інтелектуальна, моральна, емоційна, комунікативна, естетична, моральна;
- 3) внутрішня філософія, система цінностей людини: установки, моральне кредо, система відносин, що накладає відбиток на зовнішність, поведінку, ставлення до інших;
- 4) атрибути, що підкреслюють статус і прагнення особистості: офісні меблі, автомобіль, домашні тварини;
- 5) психогігієнічний «образ Я» – в загальному вигляді привабливий психогігієнічний образ виглядає так: він зовнішньо і внутрішньо спокійний, активний, доброзичливий, миролюбний і т.д.

Як видно з викладеного матеріалу, структура іміджу вчителя багатокomпонентна і включає не тільки природні властивості особистості, а й спеціально розроблені, створені, сформовані.

Зазначимо, що педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, характеризується певним стилем, тобто стійкою системою виявлених

прийомів за різних умов свого існування.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що під індивідуальним стилем професійної діяльності вчителя розуміється своєрідний прояв його особистості в педагогічній діяльності через сформовану систему засобів і прийомів, що формують особистісну систему дій.

Досвід і практика показують, що для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів характерні такі індивідуальні стилі професійної діяльності: 1) спонтанно-адаптивний (учитель орієнтований на педагогічну взаємодію з учасниками навчально-виховного процесу, прагне працювати творчо і продуктивно, висловлює радість і задоволення від виконання); 2) рольова (вчитель працює із задоволенням, прагне організувати продуктивну взаємодію зі студентами, виявляє інтерес до результатів власної професійної діяльності та намагається створити необхідні умови для отримання задоволення від виконаної роботи); 3) ситуативно-модифікуюча (викладач характеризується певною професійною спрямованістю, що виявляється у задоволенні обраною професією, результатами власної професійної діяльності; мотивація вчителя простежується у формуванні особистості учня засобами власного предмета); структуривання його діяльності щоб покращити його продуктивність, яка іноді за своєю суттю є нестабільною); 4) системно-модельний (викладач не демонструє стійкої мотивації до педагогічної праці, його настрої змінюються відповідно до оточуючих професійних умов, що суттєво впливає на бажання працювати в обраній сфері); 5) інноваційно-пізнавальний (учитель прагне працювати в обраній сфері, активно і творчо співпрацює з учнями); 6) індивідуально-творчий (учитель не зосереджується лише на викладацькій діяльності, прагне застосувати потенціал особистості в науковій, дослідницькій сфері тощо); тощо). Професіоналізм учителя характеризується фактом оптимального впливу вчителя на розвиток особистості учня, адекватністю і достатністю педагогічних дій та їх наслідків для його успішного розвитку. При цьому

вчитель не розчиняється повністю в своїх учнях, він залишається собою. Саме ця якість, бути різним і залишатися собою, неповторним, визначається як індивідуальний стиль професійної діяльності та має значний вплив на формування іміджу педагога.

У нашому дослідженні до основних складових іміджу вчителя ми віднесли:

- внутрішнє «Я» (внутрішній образ педагога, що відповідає обраній спеціальності і виявляється в його професійній культурі та мисленні, емоційності та творчому настрої, привабливості та вишуканості, внутрішній витривалості та гідності, позиції та ступені мобілізованості тощо);

- візуальний імідж вчителя (вказує на ціннісні риси, які в гармонійному поєднанні з педагогічним артистизмом створюють позитивний імідж вчителя, сприяють формуванню приємного враження та репутації, допомагають проявити себе не лише як привабливу особистість, але і як чудовий викладач);

- спілкування (використання вербальних і невербальних засобів спілкування): жести, міміка, пантоміміка, інтонація, магія слова, темп мови вчителя, привернення уваги учнів до вчителя, викликають довіру і налаштовані на активну взаємодію (Додаток Б).

«Я-концепція» – це цілісний, хоча й не позбавлений внутрішніх суперечностей образ власного «Я», який є настановою людини щодо самої себе [147, с. 350.]

До внутрішнього «Я» слід віднести професійну компетентність педагога – головний інструмент його особистості та іміджу, що характеризується, по-перше, високий рівень педагогічної діяльності, реалізує особистість педагога, визначає співвідношення професійних знань і вмінь та психолого-педагогічних якостей; по-друге, визначається гармонійним поєднанням знання вчителем свого предмета, дидактики та методики навчання; по-третє, визначається сформованістю умінь і навичок професійного спілкування.

Таким чином, позитивна «Я-концепція» вчителя простежується через:

1) позитивне ставлення до себе, позитивну самооцінку, самооцінку, самооцінку; самосвідомість, що висвітлює знання людини про себе: що я? Слід зазначити, що професія вчителя потребує пізнання себе не лише як особистості, а й як педагога: який я вчитель, вихователь, чи маю я вміння викладати, працювати з дітьми, люблю;

2) поведінка, яка узгоджує внутрішню оцінку себе із зовнішніми діями [138, с. 424].

Вчителя з позитивною «Я-концепцією» характеризує гнучкість педагогічного мислення, що дозволяє йому приймати правильне рішення у складних ситуаціях, швидко реагувати на зміни в почуттях, мисленні, поведінці дітей, бути впевненим у собі як педагог і отримувати задоволення від власної діяльності. Учитель своїм зовнішнім виглядом повинен залучати учнів, батьків, колег. Вимоги до зовнішнього вигляду людини допомагають вчителю підвищити особистісний і професійний імідж.

Зауважимо, що сучасний образ учителя визначається не лише сукупністю характеристик, властивостей, якостей ідеальної моделі вчителя у свідомості учнів, а й новим комунікативним образом шкільного вчителя. Комунікативний стиль поєднує в собі всі вербальні та невербальні особливості спілкування вчителя.

Вербальна комунікація – це спілкування з використанням людської мови як знакової системи, тобто системи фонетичних знаків, яка включає два принципи: лексичний (словниковий запас) і синтаксичний (будова слів у реченні) [134, с. 100].

У невербальній комунікації способом передачі інформації виступають невербальні (невербальні) знаки (поза, жести, міміка, інтонація, погляди, територіальне розташування тощо) [9, с. 12]. У процесі взаємодії вербальні та невербальні засоби можуть посилювати або послаблювати вплив один на одного.

Можливість спілкування між викладачем і студентами може бути забезпечена у вигляді таких компонентів:

- передача або обмін інформацією;
- вплив учителя на поведінку учня;
- вплив учнів на поведінку свого вчителя [134, с. 279].

Відомо, що через мову об'єктивується образ учителя. Для формування особистісно-професійного іміджу вчителя засобами самопрезентації, на нашу думку, особливе значення мають правильність, доречність, чистота мовлення; знання риторики, красномовства та полеміки; самоконтроль і розвиток культури мовлення, що може забезпечити новий рівень іміджу вчителя.

Для досягнення успіху вчитель має дотримуватись певних норм мовленнєвого спілкування, а саме: логічних (достовірність, послідовність, доказовість, послідовність, фразова та тематична визначеність); граматичний; психологічні (ефективність; перцептивна, мнемічна та когнітивна доступність; змістовна привабливість, емоційність, чарівність); естетичні (фонетичні, лексичні, синтаксичні) [59, с. 39].

Володіння мовою визначає характер першого враження про вчителя і багато що має багато спільного з його стилем.

У структурі особистісно-професійного іміджу вчителя ми виділили такі компоненти: зовнішні, внутрішні та особистісні якості.

Зовнішній фактор характеризується розмірними, вербальними, кінетичними та середовищними елементами.

До внутрішнього чинника належать знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації, самооцінка вчителя.

За науковими даними до особистих якостей належать:

- природні якості (голос, слух, зовнішня привабливість);
- якості, що є результатом навчання і виховання (моральні цінності, тактовність, артистизм);
- якості, пов'язані з життєвим і професійним досвідом (винахідливість, педагогічна ерудиція, ініціативність).

Аналіз психолого-педагогічних джерел (М. Варданян [13]; В. Ісаченко [60]; Ж. Ковальова [75]) доводить, що для формування особистісно-професійного іміджу вчителя важливі такі компоненти:

- мотиваційний;
- ціннісний,
- компетентнісний,
- діяльнісно-комунікативний.

Зокрема, мотиваційно-ціннісний компонент відображає:

- рівень мотивації вчителя до здійснення педагогічної діяльності;
- компетентність – розкриває систему професіоналізму педагога;
- діяльнісний відображає систему особистісних норм регуляції поведінки та розкриває систему професіоналізму педагога;
- комунікативний компонент характеризується професійно-педагогічним спілкуванням.

Проте, мотиваційно-ціннісний компонент включає такі показники:

- мотивація до професійного розвитку та саморозвитку;
- ціннісне ставлення до професійно-педагогічної самореалізації;
- соціально активна життєва та педагогічна позиція.

Ці показники виявляються у наступних чинниках:

- внутрішній мотивації, що базується на індивідуальній системі мотивів, системі цінностей, моральних та інших соціальних нормах, ідеалах, установках;
- інтерес до педагогічної діяльності;
- дієвість мотивів саморегуляції педагогічної діяльності;
- бажання досягти успіху в роботі;
- впевненість у собі, ініціативність та її активний прояв у житті та роботі;
- потреби в розвитку, саморозвитку, вдосконаленні професійної діяльності;

- наявність стійких пізнавальних інтересів у галузі педагогіки, психології, іміджології;
- прагнення до самоствердження в колективі;
- здатність впливати на поточні події;
- потреби та здатність впливати на інших людей;
- здатність долати труднощі для досягнення цілей.

Компетентнісний компонент характеризується такими показниками:

- продуктивна співпраця з різними соціальними групами;
- наявність і поповнення знань з педагогіки, психології, іміджології;
- творчість та ініціативність.

Ці показники виражаються в таких чинниках:

- умінні організувати свою діяльність, оволодіти навичками ефективної співпраці;
- прагнення відповідати рольовим очікуванням суспільства, батьків, учнів;
- оцінка власного рівня особистісного та професійного іміджу;
- уміння характеризувати особистісно-професійний імідж інших викладачів;
- ставлення вчителя до існуючої системи знань і вмінь, необхідних для викладання предмета;
- вдосконалення педагогічної техніки;
- опанування форм підвищення кваліфікації, шляхів підвищення якості викладання, необхідних для підвищення рівня професіоналізму;
- генерування великої кількості ідей, можливості продукування різноманітних думок;
- вдосконалення об'єкта сприймання, додавання певних деталей;
- активність і енергійність у моделюванні способів виконання

творчого завдання;

- здатність зосередитися на ініціативній дослідницькій діяльності.

Діяльнісний компонент має такі показники:

- прагнення до цілепокладання в діяльності;
- здатність до самоорганізації та самоконтролю;
- здатність до рефлексії.

Ці показники проявляються по-різному:

- через установку викладача на самостійне професійне розумне цілепокладання;
- бажання та впевненість у своїй здатності ставити та досягати життєвих цілей;
- планування особистісного розвитку; передача соціального досвіду та формування нової особистості;
- використання ефективних стратегій і тактик педагогічної діяльності;
- навички самостійного здобуття знань;
- навик розумової діяльності;
- здатність до самоорганізації пізнавальної діяльності;
- створення програми педагогічного менеджменту;
- прагнення оволодіти механізмами рефлексії та використовувати їх у власній діяльності;
- вияв внутрішньоособистісних протиріч, проблематизація, їх розв'язання шляхом переосмислення особистого досвіду та самореалізація через вирішення проблеми;
- самоопредметнення різними знаковими засобами (такими, як трансляцією, оперуванням символами тощо);
- прояв особистісних достоїнств, освіченість;
- інтеграція та організація особистості, самосприйняття, самоповага, самовизначення, адекватна самооцінка;

- побудова адекватного «Я»-образу («Я-концепції») та його розвиток;
- побудова концепції свого життєвого шляху та стратегій її реалізації (також професійного зростання).

Комунікативний компонент включає такі показники:

- комунікативна поведінка,
- культура мовлення,
- емоційна стійкість.

Ці показники проявляються через:

- структуру і стиль педагогічного спілкування;
- комунікативні знання, уміння та засоби;
- збагачення активного лексичного словника;
- вміння не відчувати напруги під час спілкування;
- комфортність у стосунках, створення атмосфери взаємної зацікавленості, довіри, поваги та підтримки;
- відкритість до діалогу;
- можливість брати в ньому участь;
- рагнення до спілкування на рівні взаємоприйняття та обміну цінностями, особистими позиціями та поглядами;
- уміння залучати учнів до роботи та спілкування;
- вміння спілкуватися з дітьми та батьками незалежно від соціального та етнічного походження;
- толерантність;
- уміння переходити на емпатійний рівень взаємодії з учнями;
- здатність до самоконтролю;
- надання та пошук емоційної підтримки;
- емоційно-діяльнісне втручання у справи іншої особи;
- вміння керувати своїми емоціями тощо.

1.3 Стан практичного формування особистісно-професійного іміджу сучасного вчителя початкових класів

Сформованість особистісно-професійного стилю вчителя загальноосвітнього навчального закладу залежно від прояву сукупності наведених характеристик характеризується високим, середнім і низьким рівнями.

На високому рівні вчитель прагне до професійного розвитку та саморозвитку. Він керується своїми цілями та мотивами, описує та змінює особисті установки та цінності; незалежні в судженнях і діях. Педагог постійно самовдосконалюється, здатний до самопереосмислення, розуміння життєвого шляху у взаємозалежності та цілісності, здатності створювати можливості для потенційної реалізації своїх професійних дій. Учитель діє творчо, постійно шукає і використовує нові завдання, методи, прийоми, форми і способи навчання, несе моральну відповідальність. Володіє самостійним професійно обґрунтованим умінням ставити цілі, планувати власний особистісний та професійний розвиток. Організовує свою професійну діяльність, відповідально ставиться до її результатів, сумлінно виконує свої обов'язки.

Високий рівень характеризується також наявністю чітких і ґрунтовних знань про імідж особистості, сучасні вимоги до нього, принципи, підходи, методи і форми його формування; постійне бажання поглибити знання з формування сучасного іміджу в межах своїх професійних обов'язків та посадових компетенцій. Викладач має яскраво виражені творчі нахили, схильний до пошуку оригінальних методичних і технологічних рішень, професійних завдань будь-якого ступеня складності. Учитель глибоко і міцно володіє мовою, дотримується норм літературної мови; має багатий словниковий запас, вміє орієнтуватися в ситуації спілкування сприймати та аналізувати чуже мовлення та продукувати власні висловлювання. Його міміка, жести естетично виразні, володіють технікою і культурою мовлення,

його логічністю, переконливістю, емоційністю. Комунікативні дії оперативні, доречні, адекватні ситуації та особливостям партнера, оригінальні за формою та змістом. Володіння різними методами і прийомами виконання комунікативних дій викладача знаходиться на рівні майстерності. Учитель вміє керувати своїми емоціями на всіх етапах педагогічної роботи в мінливих обставинах діяльності.

На середньому рівні вчитель частково прагне до професійного розвитку та саморозвитку. Здійснюється свідомий перегляд системи мотивації; спостерігається неадекватна самооцінка вчителем власних умінь і знань саморегуляції. Учитель володіє навичками самореалізації поверхнево, невпевнено і рідко у діяльності. Учитель однобокий у своїй життєвій і педагогічній позиції, не виходить за рамки нормативних завдань. Самостійна поведінка чергується з несвідомим або свідомим пристосуванням до середовища.

Педагог володіє певними, але недостатніми знаннями про образ особистості, сучасні вимоги до нього, принципи, підходи, методи і форми його формування; володіє певними вміннями та навичками формування сучасного іміджу в межах своїх професійних обов'язків та посадових компетенцій. Вчитель має середні здібності до творчості. Злагоджено працює, оволодівши видами репродуктивної, нормативної, адаптаційної діяльності. Мало активний в оволодінні більш складним рівнем діяльності. Частково володіє самостійною професійно обґрунтованою здатністю до цілепокладання, планування власного особистісного та професійного розвитку. Принагідно він оволодіває механізмом саморозвитку, здатністю переосмислювати себе, усвідомлювати життєвий шлях у взаємозалежності та цілісності, здатністю створювати можливості для потенційної реалізації своїх професійних дій.

У мовленні спостерігається порушення орфоепічних, орфографічних, пунктуаційних норм літературної мови; обмежений словниковий запас, незначна відповідність мовних засобів меті й ситуації мовлення, зрідка

вживається здатність сприймати й відтворювати чуже мовлення. Невербальна поведінка вчителя часто не відповідає ситуації спілкування. Спостерігається неприродна міміка і жести. Мовлення одноманітне, повільне або занадто швидке. Слабке володіння соціальною перцепцією, емпатією. Невміння точно моделювати співрозмовника, його можливі відповіді, невіміння «вловити» реакцію. Комунікативно значущі якості особистості розвинені недостатньо. Трапляються випадки припущень про серйозні помилки у виборі адекватних засобів впливу, стереотипних комунікативних впливах. Характеризується частими проявами розгубленості, нервозності, невпевненості та напруженості під час спілкування з аудиторією. Учитель вміє керувати своїми емоціями в умовах виклику перед майбутньою діяльністю.

На низькому рівні у викладача відсутнє прагнення до професійного розвитку та саморозвитку. Відсутні свідомі життєві перспективи; відсутні принциповість, вимогливість до себе, самокритичність; професійна діяльність необов'язкова. Викладач має власні знання в категоріях теорії діяльності, володіння механізмом саморозвитку, здатність до переосмислення себе, розуміння життєвого шляху у взаємозалежності та цілісності, здатність створювати можливості для потенційної реалізації своїх професійних дій. Викладач внутрішньо закритий на професійний розвиток, не володіє необхідними навичками і не намагається ними оволодіти. Спостерігається низька активність, пасивність, недосвідченість особистості, брак знань, умінь. Учитель не володіє або має поверхнево неточні знання про образ особистості, сучасні вимоги до нього, принципи, підходи, методи і форми його формування; відсутні сформовані вміння та навички формування іміджу в межах своїх професійних обов'язків та посадових компетенцій. У педагога слабо виражена схильність до творчості. Бере участь в суспільному житті, але тільки від імені адміністрації. Учитель має організаторські здібності, але не бажає їх проявляти у своїй діяльності.

Низький рівень характеризується відсутністю самостійного професійно

обґрунтованого цілепокладання, планування власного особистісно-професійного розвитку. Учитель допускає велику кількість орфографічних і пунктуаційних помилок, суттєво порушує орфоепічні норми літературної мови; часті випадки неправильного слововживання; бідний словниковий запас, невміння точно, логічно та доступно висловлювати думку. Невербальна поведінка не відповідає ситуації спілкування. Невиразна міміка, хаотична жестикуляція, рухи не відповідають змісту та стилю мовлення, вони одноманітні та функціонально недоцільні. Педагогу властива інертність, небажання долати труднощі у спілкуванні. Комунікативна діяльність вчителя недостатньо вміла і неефективна; повна відсутність самопрезентації. Комунікативні дії здійснюються на побутовому рівні. Вчитель навіть не вміє спілкуватися в стандартних умовах моделювати та аналізувати комунікативну ситуацію. Методи впливу здебільшого неадекватні ситуації. Учитель не володіє своїми емоціями і не контролює їх у діяльності, працюючи в тому стані, в якому він перебуває.

Особливо яскраво, на нашу думку, особистісно-професійний імідж педагога проявляється у феномені педагогічної майстерності, що характеризується сукупністю знань, певних властивостей особистості та способів розумової та практичної діяльності педагога, які визначають високий рівень педагогічної майстерності. Його професіоналізму, здатності оптимально вирішувати педагогічні завдання [146, с. 242].

Звернемося до структурних компонентів педагогічної майстерності, що впливають на формування особистісно-професійного іміджу вчителя (Додаток В).

Передусім – це морально-духовні цінності (гуманістична спрямованість на себе, на засоби і методи педагогічного впливу, на учня; національна гідність, життєві ідеали тощо) [139, с. 30].

У другу чергу – професійні знання, що характеризуються сукупністю професійних знань, умінь і навичок педагога у здійсненні педагогічної діяльності, його професіоналізмом [78].

Третім фактором є те, що для формування іміджу вчителя важливою є наявність педагогічних здібностей (комунікабельність, перцептивні здібності, динамізм особистості, емоційна стійкість, оптимістичне прогнозування, креативність), необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю та її ефективного здійснення [139, с. 33-34].

Четвертим – соціально-педагогічні якості, до яких належать такі якісні характеристики вчителя: любов до дітей, психолого-педагогічна культура, психолого-педагогічна спостережливність, вміння концентрувати та розподіляти увагу, творча спрямованість уваги, гнучкість розуму, виразність і яскравість почуттів, вміння свідомо керувати своїми емоціями, регулювати свої дії і поведінку, терплячість, самостійність, організованість і дисциплінованість, вимогливість, сила і врівноваженість нервово-психічних процесів, розсудливість, контактність, педагогічний оптимізм, об'єктивність в оцінюванні учнів. діяльності та самооцінки. Переважна більшість цих якостей є результатом багаторічних процесів соціального розвитку особистості, починаючи з раннього дитинства.

П'ятий фактор – педагогічна техніка є не тільки важливою складовою педагогічної майстерності, а й основою формування іміджу вчителя, оскільки в ній проявляється здатність регулювати власну поведінку та власне самопочуття; вміння вміло й доцільно здійснювати дидактичні дії (писати на дошці, використовувати наочні засоби навчання, задавати запитання, оцінювати навчальну діяльність учнів тощо.); вміння вчителя одягатися з урахуванням особливостей професійної діяльності, стежити за зовнішнім виглядом; дотримуватись оптимального темпу, ритму та стилю спілкування у навчальній діяльності. Власне, завдяки цим навичкам учитель створює свій особистісний і професійний імідж.

Згідно з першим принципом, думка будь-якої людини про особистість може бути сформована на основі безпосередньої іміджеформуючої інформації. Тобто, впливаючи на людей з метою створення в них необхідної думки, необхідно впливати не тільки на їхню свідомість, а й на підсвідомість,

щоб у оточуючих, крім їхньої волі, було приємне відчуття, пов'язане з вашим ім'ям.

Другий принцип формулюється так: формуючи свій імідж, потрібно більше впливати на підсвідомість людей, ніж на свідомість. Виникла думка на людину впливає підсвідома інформація, як на її власну, оскільки джерело її виникнення неочевидне. Оскільки люди зазвичай довіряють собі більше, ніж іншим, вони більше довірять підсвідомій думці, ніж свідомій.

Вважаємо за доцільне виокремити принципи, які умовно поділяємо на три групи: методичні, педагогічні та організаційні. До методичної групи ми віднесли такі принципи побудови особистісно-професійного стилю вчителя:

- соціальна зумовленість,
- науковість,
- послідовність,
- наступність.

До педагогічних належать комплексність, оптимізованість, перспективність, цілеспрямованість, збалансованість теорії та практики, зв'язок із життям і передовим педагогічним досвідом, системність, доступність, наочність, єдність колективних та індивідуальних форм. Основними принципами діяльності організаційної групи є керованість, плановість, регламентованість і координація, контроль, раціональне використання матеріальної бази, забезпечення психофізіологічних і гігієнічних умов праці та відпочинку, мотивація і стимулювання.

Таким чином, узагальнення наведеного матеріалу дозволяє визначити основні трактування для дослідження понять «особистісний імідж учителя», «професійний імідж педагога» та «особистісно-професійний імідж викладача». У дослідженні ми будемо спиратися на визначення, що особистісний імідж педагога – це сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які розкривають його імідж на основі особливих індивідуальних якостей і сприяють підвищенню ефективності педагогічної діяльності. Професійний імідж викладача – це сукупність рис і характеристик, які

формують його імідж як фахівця в процесі взаємодії зі студентами, колегами, соціальним середовищем.

Особистісно-професійний імідж педагога – це цілісний образ особистості вчителя, який включає сукупність зовнішніх (габітарних, вербальних, кінетичних, середовищних) і внутрішніх (знання, вміння, здібності, установки, цінності, самооцінка) факторів, особистісні якості (природні якості (голос) на які вчитель звертається з метою досягнення найкращих результатів своєї педагогічної діяльності. В основі педагогічної спрямованості лежить інтерес до професії вчителя, що виражається в позитивному емоційному ставленні до дітей, батьків, та колег, до педагогічної діяльності загалом, у прагненні оволодіти педагогічними знаннями та вміннями прагнення до формування та розвитку власного особистісно-професійного іміджу.

Висновки до першого розділу

Аналіз джерельної бази з іміджології дає підстави для висновку, що імідж – це символічний образ суб'єкта, який характеризується динамічністю, емоційністю, активністю, функціональністю, єдністю зовнішнього вигляду та поведінки та відтворює потреби соціальної групи. Розглянуто підходи до класифікації іміджів та їх види: функціональний (дзеркальний, актуальний, бажаний, фірмовий, багаторазовий); контекстуальні (я-образ, образ, що сприймається, бажаний образ); порівняльний (порівняння характеристик образу).

На основі аналізу науково-теоретичних джерел з'ясовано, що імідж учителя – це символічний образ суб'єкта, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності в процесі взаємодії педагога та учасників навчально-виховного процесу, обумовлений до внутрішнього «Я», манери спілкування, зовнішності. Визначено, що особистісний імідж педагога – це сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, які розкривають його імідж на основі

особливих індивідуальних якостей і сприяють підвищенню ефективності педагогічної діяльності. Професійний імідж педагога – це сукупність рис і характеристик, які формують його імідж як фахівця в процесі взаємодії зі студентами, колегами, соціальним середовищем.

Особистісно-професійний імідж педагога – це цілісний образ особистості педагога, що включає сукупність зовнішніх (просторових, вербальних, кінетичних, середовищних) і внутрішніх (знань, умінь, навичок, установок, цінностей, самооцінки) факторів, особистісні якості (голос, слух, зовнішня привабливість), якості, що є результатом навчання і виховання (моральні цінності, тактовність, артистизм), якості, пов'язані з життєвим і професійним досвідом (винахідливість, педагогічна ерудиція, ініціативність)) і засоби самоосвіти. презентація, до якої вчитель цілеспрямовано звертається для досягнення найкращих результатів своєї педагогічної діяльності.

Визначено структуру особистісно-професійного іміджу педагога загальноосвітнього навчального закладу як сукупність зовнішніх (просторових, вербальних, кінетичних, середовищних), внутрішніх (знання, уміння, навички, установки, ціннісні орієнтації, самооцінка) факторів, особистісні якості (природні якості; освіта та вихованість); з життєвим і професійним досвідом); компоненти (мотиваційно-ціннісний, компетентнісний, діяльнісний та комунікативний). Мотивація професійного розвитку та саморозвитку, ціннісне ставлення до професійно-педагогічної самореалізації, соціально активна життєва та педагогічна позиція є показниками мотиваційно-ціннісного компоненту; компетентнісна – продуктивна співпраця з різними соціальними групами, наявність і поповнення знань з педагогіки, психології, іміджології; творчість та ініціативність; активність – прагнення до цілепокладання в діяльності, здатність до самоорганізації та самоконтролю, здатність до рефлексії; комунікативна – культура мовлення, комунікабельність поведінки, емоційна стійкість. Визначено три рівні сформованості особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу: високий, середній,

низький.

Досліджено стан практичного формування особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу. Проведено анкетування педагогів з метою з'ясування їх ставлення до проблеми формування особистісно-професійного іміджу педагога. У результаті виявилось, що респонденти виявили інтерес до проблеми дослідження, бажають підвищити рівень власного особистісного та професійного іміджу. При цьому вони поверхнево володіють питаннями структури особистісно-професійного іміджу, співвідношення його складових і засобів формування. Проведено анкетування вчителів з метою виявлення найбільш значущих для вчителів аспектів професійної діяльності. Результати дослідження показали, що більшість вчителів (62.3%) віддали перевагу таким мотиваторам професійної діяльності: прагненню до професійного зростання; задоволення від успішно виконаної роботи; бажання висловитися (висловитися); прагнення до виявлення творчості, до пошуку, до дослідження. З'ясовано, що педагоги відчують недостатність цілеспрямовано створених педагогічних умов для задоволення потреб у розвитку особистості, самоосвіті, самовдосконаленні, участі у справах колективу, більш цікавій роботі.

У результаті вивчення стану особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу визначено педагогічні умови його формування, а саме мотивацію вчителя до успішної професійної діяльності та науково-методичне забезпечення процесу виховання і виховання педагога. формування особистісно-професійного іміджу вчителя.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО- ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ

2.1. Характеристика форм, методів та засобів самопрезентації особистості сучасного вчителя як чинника формування професійного іміджу сучасного педагога

У контексті педагогічної освіти імідж і професійні обов'язки педагога є дуже важливими в сучасних умовах соціально-економічних змін в Україні. Імідж дуже важливий у професії системи «людина-людина». Щоб бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці, необхідно розуміти нові технології самозображення. Це довга і важка робота щодо створення іміджу, процес, спрямований на вдосконалення внутрішнього світу і зовнішнього вигляду, що вимагає спеціальних знань і навичок.

У сучасних наукових дослідженнях у галузі психології, соціології та педагогіки у слові «самопрезентація» немає багатозначності, не сформувалося методологічно-наукового тлумачення цього явища. На нашу думку це пояснюється тим, що питання самопрезентації в історичному розвитку та становленні психолого-педагогічної науки включало декілька частин, а саме: рефлексію чужих знань про себе (Е. Хоффман [38], К. Кулі [198], Г. Мід [207], Р. Фогельсон [200]); керування самовраженням (Д. Майерс [94]); невдача, спонукальна мотивація (Р. Аркін і В. Шутц [196]), що впливає на контроль (І. Джонс і Т.Піттман [203]), життя, дизайн і перспектива (С. Джуард [204], Ф. Роджерс [159]). образливе насильство (Є. Доценко [51]); правила ділового спілкування (Г. Бороздіна [9], Ю. Жуков [54]) Інтерес дослідників до вивчення феномену самопрезентації є послідовним і має об'єктивне підґрунтя. Але в західній соціальній психології, зокрема відомий

як американський термін «самопрезентація», то наші соціальні психологи використовують його скупю. Найчастіше це ті терміни, які «зовнішній імідж», «привселюдна поведінка, самоподача» є дуже важливими у свідомості сьогоденних соціально-економічних провалів в Україні. Акцентуватимемо увагу на важливості іміджу в контексті «індивідуальних» професій. Щоб бути піонером на нашому ринку, необхідно розвивати нові технології самозображення.

У сучасних наукових дослідженнях у галузі психології, соціології та педагогіки немає однозначного тлумачення терміну «самопрезентація», як немає методологічної лінії сформованого та наукового тлумачення цього феномену.

Інтерес тих, хто досяг стадії представлення явища, став і може стати об'єктивним підґрунтям. Але якщо в західній соціальній психології, зокрема серед американців слово «самопрезентація» знайоме, тоді соціальна наука психологія мало набула. Більше співіснування – це той самий термін, наприклад «відображення образів», «публічний дискурс», «самовикриття».

Розглянемо детальніше, що означає поняття «самопрезентація».

Слово «самопрезентація» походить з латини, що в перекладі означає «самопрезентація», показати себе іншим людям. Перекладено з оригіналу англійською, грецькою мовами the of the та переважно самоуправління для більшості з незліченними стратегами більше того демонструючи свою зовнішність іншим. У наступних виставах «самопрезентація» розглядається як форма соціальної поведінки, тема, яка суттєво відрізняється від процесу міжособистісного спілкування.

Слово «присутність» (самоприсутність) вперше використав Е. Чофман до 1959 року, представник самого раннього періоду взаємодії вчених у теоріях функцій [38]. Він розробив «соціальну драматургію», її суть полягає в тому, що в соціальній взаємодії людина може дивитися на себе своїми очима і адаптувати свою поведінку до бажань інших.

Пояснення проблем самопрезентації цікаві в роботах професора

психології Мічиганського коледжу Хоуп Майерса, який вважає, що пропозиція - це належний акт вираження та поведінки, який робиться, щоб справити гарне враження на інших і на себе [94]. Кілька дослідників (Б. Шленкер, М. Вайголд [209, с. 142]; М. Лірі, Ковальський [206, с. 38]) розглядають саморепрезентацію як засіб зміцнення самооцінки та самозбереження.

Г. Мід [207] і К. Кулі [198, с. 98], згідно з якою це засіб пізнання внутрішньої сили людини.

Р. Баумайстер та А. Штайнгільбер [197, с. 87] зазначають, що самопрезентація – це засіб саморозкриття в особистому спілкуванні через демонстрацію думок, характерів тощо.

Р. Аркін [196, с. 311-312] розглядає самопрезентацію як спонукання людини до досягнення, відображення досягнень або спонукання уникати невдач.

На думку Р. Вікланда [211, с. 234], пропозиція самофокусування відбувається через увагу інших людей. Фізик зазначає, що в процесі розуміння оцінок оточуючих виникає особливий психологічний стан – стан об'єктивного самоусвідомлення.

І. Джонс і Т. Піттман вважають, що в основі презентації лежить бажання збільшити і зберегти владу в міжособистісних стосунках, тобто прагнення до влади [203, с. 64].

Такої ж думки дотримуються А. Наврилова та Ф. Зінов'євих, які зазначають, що, згідно з існуючими установками, під іміджем людини слід розуміти прямий вплив на інших за допомогою влади. «Влада людини над іншими, - зазначають автори, - завжди не тільки від розуму, але і від враження від образу «неминучості», привабливості або непривабливості лідера. [63, с. 14].

Робота А. Фенігштайна, М. Шайєра та А. Бассі [199] показує зв'язок між самосвідомістю та самопрезентацією. На основі аналізу експериментальних даних виділено три типи самосвідомості: особистісна,

громадська та соціальна. Відмінності в самосвідомості ведуть до відмінностей у поведінці, тобто в самопрезентації. Зауважимо, що самопрезентацію можна розглядати і як стратегію соціального життя, і як необхідну комунікативну навичку, що проявляється в широкому діапазоні соціальних ситуацій, таким чином використовуючи додаткове значення [191].

Розглянуті тлумачення термінів «самопрезентація», на нашу думку, хоч і не є тотожними, але не суперечать, а різносторонньо позначають його, доповнюють і посилюють.

Для вивчення самопрезентації корисно таке явище, як корелятив саморозкриття. В основному під саморозкриттям розуміють повідомлення іншому (партнеру) особистої інформації про себе [204, с. 32]. По-перше, визначення поняття «саморозкриття», як повідомлення іншим особистої інформації про себе, запропонував американський психолог і психотерапевт, представник гуманістичного напрямку С. Джулард [204, с. 51].

Слід зазначити, що в процесі самопрезентації важливим є психологічний вплив на людину або маніпуляція. Формуючи свій імідж, у процесі самопрезентації людина починає контролювати образи, які сприймають інші. На думку Є. Доценко, управління іміджем є різновидом маніпуляції [51, с. 263]. Інші розглядають саму презентацію як процес управління свідомістю, залучення особливих механізмів соціального сприйняття, які пов'язані із зовнішнім виглядом суб'єкта, його поведінкою і іміджем в цілому.

Ю. Жуков має на увазі під самопрезентацією систему ефективних правил спілкування [54, с. 23]. Вона формує правила спілкування як інструмент спрямування комунікативної поведінки. Серед сучасних досліджень, розрахованих на найкращу педагогічну діяльність, найважливіше місце посідають праці, в яких розглядаються окремі явища педагогічної практики. Особливого значення набувають праці Р. Хмелюк, особливо «презентація в психолого-педагогічному спілкуванні» [178], яка

поєднується з вивченням технологій професійно-особистісного вдосконалення сучасного вчителя. Питання майстерності самопрезентації розглядаються автором як феномен особистісної поведінки, що виникає в умовах відносин між суб'єктом і суб'єктом. При цьому самопрезентація вчителя виступає як складний процес регуляції враження, яке суб'єкт створює з урахуванням конкретних соціальних ситуацій і висловлювань уявлень про себе. Формування позитивної самопрезентації педагога, на думку Р. Хмелюк, пов'язане з дотриманням деяких принципів технології формування особистості безперервної післядипломної освіти.

Виходячи з проведеного аналізу та на його основі в нашому дослідженні самопрезентація вчителя буде розглядатися як процес самовраження, що виникає в інших людей, через набір установок, спрямованих на вчителя. себе, залучаючи механізми соціальної перцепції характеру вчителя, його особистісно-комунікативної поведінки та проявів, у яких формується його особистісно-професійний імідж (рис. 2.1).

Поцікавимося, як тлумачиться термін «установка». У словнику практичного психолога воно вживається в такому значенні: «готовність, схильність суб'єкта сприймати майбутні події і дії в певному напрямку; те, що можна витримати, зробить курс безпечним, що, відповідно до діяльності, є основою вибіркової корисності людини» [164, с. 715].

Педагогічний словник містить таке визначення поняття «ставлення» – готовність до певної дії, результат якої залежить від наявності таких умов: реальна і об'єктивна річ для задоволення цієї потреби [79, с. 155].

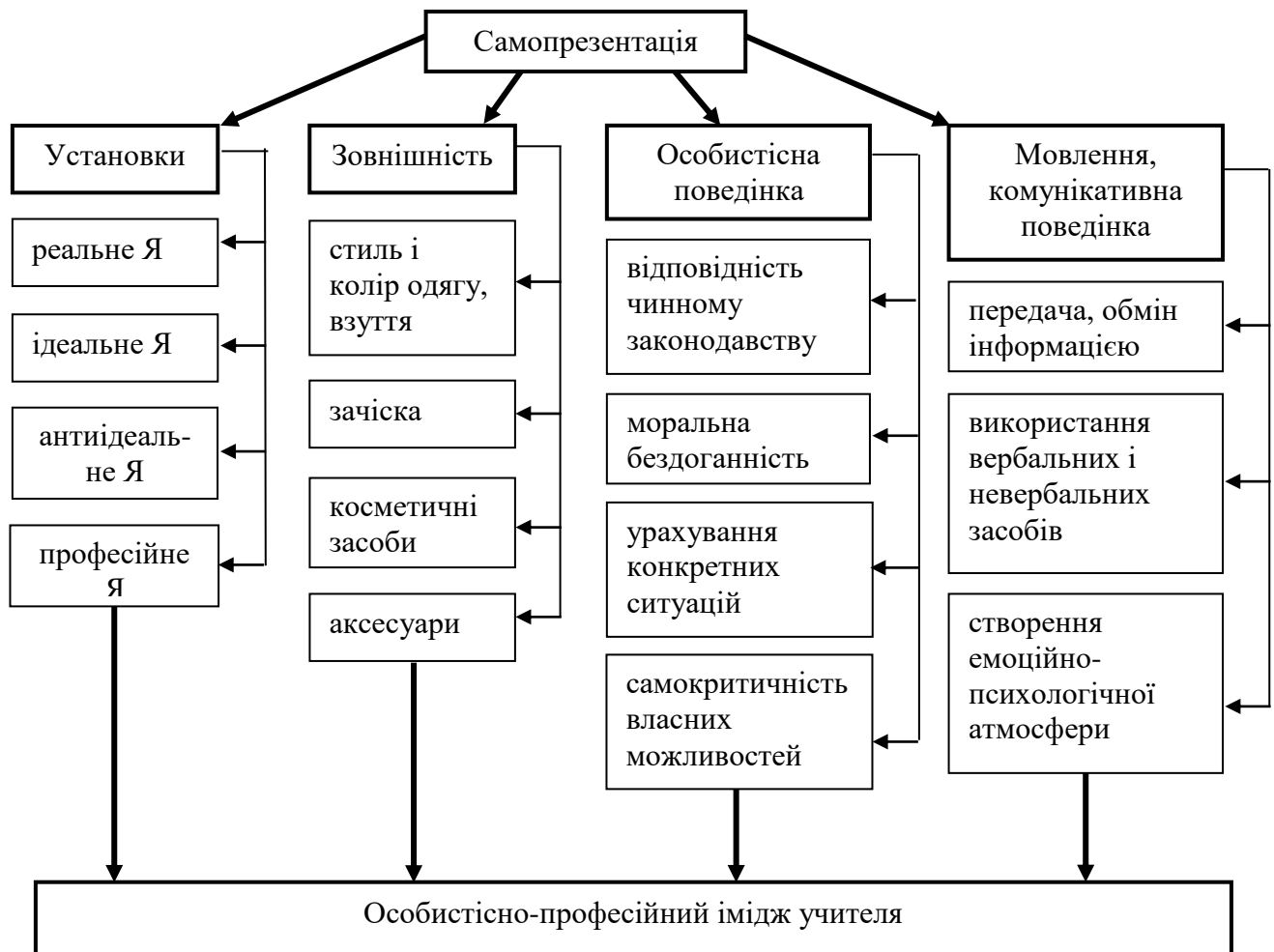

Рис.2.1 Структурні елементи самопрезентації вчителя

Ми поділяємо думку дослідників А. Семенової, С. Курлянд, Р. Хмелюк, що самопрезентація складається з чотирьох установок: реальне «Я» – це установка, пов'язана з тим, що вчитель сприймає свої реальні здібності, ролі, актуальний статус, тобто своє уявлення про те, ким він є; ідеальне «Я» – установка, пов'язана з уявленнями про якості, необхідні ідеальному вчителю; антиідеальне «Я» – уявлення про якості, некорисні для учителя; 4) професійне «Я» самооцінка професійних якостей, мотивацій, ціннісних орієнтацій тощо [138, с. 413].

Наявність цих установок свідчить про готовність педагога до абсолютного внутрішнього сприйняття в школі дітей; учитель дає вміння відчувати власну гідність і значущість, впевненість у собі як вчителю, вміння

користуватися повагою та авторитетом; гнучке, творче мислення, що дозволяє приймати правильне рішення в складних ситуаціях, швидко реагувати на зміни у почуттях, мисленні та поведінці дітей; Прагніть до постійного самовдосконалення.

Що стосується наступного елемента власне структури – зовнішнього вигляду, то він має комплекс взаємопов'язаних частин. Культура і мистецтво догляду за своєю зовнішністю – це вміння доглядати за зачіскою, підбирати одяг і взуття, прикраси, аксесуари, парфуми. Це вміння доглядати за тілом (обличчям, руками, ногами). У поєднанні цих частин, що представляють вчителя, створюється єдиний вигляд.

Вимоги до підбору одягу допоможуть педагогу підвищити свій професійний імідж і досягти успіху. Класичний стиль одягу вчителя повинен відповідати стабільності та респектабельності навчального закладу, демонструвати рівень його культури. Урочиста строгість, чіткість ліній, естетична переконаність надають змісту зовнішньому вигляду вчителя, демонструють його авторитет, гідність, впевненість.

Сукня вчителя не повинна бути занадто яскравою. Ще Бальзак зазначав, що «кількість квітів завжди вказує на несмак». Учитель повинен дотримуватися таких правил: не більше 2 кольорів в одязі; тільки один чіткий зовнішній вигляд (наприклад, підвіски, пряжки, гудзики); світлий одяг можна носити цілий рік, а світлий – лише тоді, коли тепло [134, с. 282].

Щоденний одяг вчителів, як жінок, так і чоловіків, повинен бути практичним і зручним, мати елегантний вигляд і помірний колір. Слід зазначити, що до вибору кольору одягу необхідно підходити індивідуально. Яскраві, але чисті тони унікально асоціюються з добрим розумом, надією, лагідністю, добротою і щасливим дитинством [134, с. 282]. Дослідник у галузі зображення Ю.Палеха зазначає, що психологічно доцільне використання кольору одягу, його взаємодія з фоном, на якому збирається виступати вчитель, також носить самотутню персону. Вчений подає класифікацію кольорів одягу за психологічним впливом на людину [134, с.

85]: зелений, оливковий, зелено-жовтий – заспокійливі; темно-синьо-сірий і темно-зеленувато-блакитний приглушують роздратованість.

Вибираючи взуття, перш за все, необхідно, щоб воно було зручним, красивим і консервативним. Взуття краще вибрати на середньому каблучі, а світле взуття, а тим більше білого кольору, купувати недоречно. Варто уникати блискучих прикрас на взутті.

Ще одна частина зовнішнього вигляду учителя – макіяж, який повинен бути малопомітним: мінімум туші, не дуже яскраві тіні і помада. Зачіска повинна гармоніювати з кольором волосся, розміром і кольором очей, формою обличчя. Вміле використання фарби дозволяє зробити зображення більш красивим.

Позначає прикраса культуру і смак, підібрана за такими основними правилами: не варто сильно захоплюватися блискучими, миготливими, дзвінкими і звучними (наприклад, численні браслети), так як такі прикраси відволікають увагу від спілкування; не носять разом золоті та срібні прикраси. Найбільш підходящими прикрасами є перли (сірого, блакитного кольору); філігранні застібки; камеї; намисто ніжних кольорів, переважно з напівдорогоцінного каміння та самоцвітів; брошки або сережки з кольоровими напівдорогоцінними каменями (аметист, карбункул, темно-синій топаз) [45, с. 110]. Слід зазначити, що зовнішньо вчитель має бути духовним, натхненним, променистим, світлим, зігрітий теплотою, добротою усім зовнішнім виглядом [134, с. 282].

Тому одним із важливих структурних елементів самопрезентації вчителя є система особистісної поведінки, яка має відповідати таким критеріям [187]:

1. Дотримання чинного законодавства, налагоджена система в суспільстві, в школі. У своїй роботі вчитель повинен керуватися Конституцією та законами України, Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та органів управління освітою на всіх рівнях навчання та виховання учнів; правилами і нормами охорони

праці, охорони праці та протипожежної безпеки, а також статутами та нормативно-правовими документами місцевого закладу (у тому числі правилами внутрішнього трудового розпорядку, наказами та розпорядженнями директора), трудовими договорами (контрактами). Учитель має дотримуватись положень Загальної декларації прав людини та Конвенції про права дитини.

2. Моральна бездоганність, що передбачає твердість чесності, справедливості, совісті, сувору повагу до норм поведінки, що склалися в суспільстві; неспроможність свідомо, умисно вчиняти дії, що суперечать нормам моралі та суспільного виховання. Моральна доброчесність породжує повагу з боку оточуючих, дозволяє їм бачити й цінувати найкращі якості кожної людини.

3. Уміння розглядати конкретні ситуації, в яких діє чи опиняється вчитель в силу певних обставин, а саме: вміння побачити проблему в педагогічній ситуації та оформити її як педагогічне завдання; при визначенні педагогічного завдання націлюють на студента як активного учасника навчально-виховного процесу з власними мотиваціями та цілями; вивчити умови навчання; педагогічні роботи розвиваються поетапно та оперативно, приймають правильні педагогічні рішення в невизначених ситуаціях; м'яко перебудовувати педагогічні цілі та завдання зміни педагогічної ситуації; достатньо виходять із складних педагогічних ситуацій; розраховувати на найближчі та віддалені результати вирішення освітніх проблем.

4. Слухняність благородній меті, яку ставить перед собою вчитель. Проблема людської енергії не нова. Скажімо так: без мети немає дії, без мети немає ефекту. Робота вчителя – це особливий вид діяльності, адже не лише загальні цілі на майбутнє, а й щоденні, уроки. Мета виступає як фактор, що визначає спосіб і характер дії, визначає відповідні засоби її досягнення, не тільки наявну мету, а й спонукає до дії. Чіткість мети допомагає знайти головну ланку в роботі та сприяти зусиллям у процесі розвитку.

5. Приниження власних талантів, використання певних форм поведінки

для ситуації. Здатність критично оцінювати переваги і недоліки власної роботи і, по можливості, виправляти їх. Самоприниження дозволяє йому визнати свої недоліки і усунути їх; я знаходжу об'єктивну оцінку власного «єго»; усунути нечесне ставлення до інших; прагнуть власного зростання, самовдосконалення, віри у власні сили.

Тому модель для наслідування вчителя повинна бути чіткою, певним правилом того, як її потрібно сприймати і як слід поводитися. Учитель – це професія, охоронець громадянських і особистих функцій, яка сформована найвищою мірою.

Як уже було сказано, багато вчених людей [2; 9; 70; 117; 131; 132; 153; 176; 183; 193] розглядали присутність Я в контексті спілкування.

У світлі цих досліджень розглянемо професійні особливості мовленнєвої діяльності та комунікативної поведінки вчителя.

Вираз «мовлення вчителя» вживається переважно, коли йдеться про усне мовлення (на відміну від писемного мовлення в педагогічній діяльності). Під усним мовленням розуміють як сам процес мовлення, так і з цього процесу або усних висловлювань [139, с. 59].

Публікація вчителя насамперед слугує вирішенню конкретних завдань, які виникають у діяльності та навчальному спілкуванні. Вчені виділяють такі професійні характеристики мовленнєвої діяльності;

- учитель спеціально організовує цю діяльність, керує нею відповідно до умов педагогічного спілкування;
- кінцевим результатом такої діяльності є досягнення мети людства, спрямованої на виховання учнів;
- добір мовних і мовленнєвих засобів здійснюється відповідно до потреб, завдань взаємодії вчителя та учнів; їх ефективність передбачувана;
- діяльність педагога-мовленнєва, побудована в реальній ситуації спілкування на відтворення стану, поведінки, реакцій учнів; регламентовані змістом отриманих учителем відповідей;
- Мовлення вчителя є предметом педагогічного аналізу та самоаналізу,

завжди самовдосконалення [139, с. 59]. Мовлення вчителя здійснюється у монологічній формі (розповідь, школа, лекція, коментар, пояснення (правил, законів, термінів тощо), пояснюються цінності (мотивація знань, поведінки, позакласної роботи). шкіл) і діалогічне мовлення (різноманітні види розмов), структуроване за допомогою запитань і відповідей).

Про мовлення вчителя часто говорять словосполучення «комунікативна поведінка». У сучасній науковій літературі під комунікативною поведінкою розуміють не процес говоріння, повідомлення чогось, а такий мовленнєвий порядок і, відповідно до нього, невербальну поведінку вчителя, яка впливає на створення емоційної та психологічної атмосфери навчального спілкування, стосунків учителя та учнів [139, с. 59].

Комунікативну поведінку вчителя оцінюють за тим, що і як він говорить, які в нього жести, рухи, міміка, які слова приховані, які реакції учнів.

Мімічний бік спілкування дуже важливий – інколи по виразу обличчя людини можна дізнатися більше, ніж те, що вона може сказати чи хоче, а вчасна посмішка, вираз довіри, запрошення до спілкування суттєво допомагають у встановленні контактів. Майже нескінченна кількість мімічних рухів вчить її виражати свій стан і ставлення до кожного учня, його відповіді, дії, інтересу, розуміння чи байдужості.

Важливе значення в роботі з учнями, особливо молодшого шкільного віку, має використання дотику (тактильна комунікація). За допомогою дотику можна помітно, встановити контакт, проявити свої почуття до дитини. Не перериваючи уроку, учитель може відволікти свого учня від роботи, доторкнувшись до руки чи плеча; заспокоїти означає хорошу відповідь.

Особливе місце в системі комунікативної поведінки займає речення, яке може показати ваше ставлення до учня, поставити під сумнів його поведінку, дати відповідь. Дія погляду вчителя залежить від відстані спілкування. Дивлячись здалеку, зверху вниз, учитель дозволяє йому бачити

всіх учнів одночасно, але не дивлячись на кожного окремо. Дослідження показали, що ритм зорового контакту з учнями в класі кращий, коли індивідуальний зоровий контакт чергується з охопленням усього класу, працюючи як коло спілкування. З іншого боку, зміна очей також важлива під час відповіді, слухаючи. Учитель, дивлячись на учня у відповідь, показує, що він його уважно слухає. Дивлячись на клас, учень-вчитель звертає на себе увагу всіх інших дітей. Уважна, добра увага під час вислуховування відповіді дозволяє зберегти зворотний зв'язок.

Дистанцію зв'язку або локальну систему зв'язку використовує кожен викладач, обираючи оптимальну відстань від учнів. При цьому важливий характер взаємин з аудиторією, розмір приміщення та кількість учнів. Учитель може використовувати просторову близькість для встановлення міцніших стосунків з учнями, але слід пам'ятати, що надмірна близькість до співрозмовника іноді сприймається як напад на особистість і виглядає незграбно. Коли вчитель вільно діє в класі, то, змінюючи дистанцію, він досягає різноманітності та рівноправності у спілкуванні з кожним учнем.

Зверніть увагу, що аспектом є ритмомелодійна інтонація мовлення. Його основними елементами є мелодія мови, її ритм, напруженість, темп, барабан, а також наголос фрази та логічність. Через сприйняття слів учень спочатку розмірковує над звуком, відповідним дії, а потім остаточно пізнає зміст слів. Плач або несмачна мова вчителя не має ефекту, тому що відчуття від вказівок або крику учнів чіпляються за них або не повністю знімають емоцію байдужості. Вчителям важливо підібрати такий тон спілкування з учнями, який відповідає не тільки умовам спілкування, а й етичним нормам. Успішна та ефективна самопрезентація відіграє важливу роль у формуванні особистісно-професійного іміджу вчителя. За допомогою самопрезентації вчитель має змогу ефективно здійснювати свою професійну діяльність, оскільки розкриває знання, уміння та навички, що визначають рівень педагогічної діяльності та спілкування та особистість педагога як носія певних цінностей, ідеалів та педагогічної обізнаності, тобто виявити свою

професійну компетентність.

Питання самопрезентації виникає щодня, часто навіть не підозрюючи, що план самопрезентації сформований у підсвідомості. Такий тип презентації називається «природною презентацією». Це властиво всім без винятку людям і ненародженим. Основним недоліком нинішнього природного Я є те, що людина не може контролювати та коригувати процес у межах цієї конкретної презентації. Тобто вчитель не вибирає, позитивною чи негативною буде презентація його природного «Я».

Існує також заздалегідь обумовлений, свідомий спосіб прояву особистості, який зазвичай називають «художнім представленням», основною метою якого є залучення значної групи людей.

Якщо поняття «імідж» має на меті створення іміджу, який фіксує якість образу, то сама презентація – це сам процес і спосіб демонстрації цих якостей, динаміка їх розвитку. Самопрезентація – це бажання людини представити бажаний образ як іншим людям, так і собі.

Самопрезентацію, на нашу думку, можна розглядати через взаємопов'язані рівні: когнітивний, оцінний і поведінковий.

Таким чином, рівень знань самопрезентації базується на уявленнях про себе-образ носія. При цьому вона завжди оцінює свій сенс, незалежно від того, чи заснована вона на об'єктивному уявленні про знання про себе суб'єктивної думки. Цей рівень самопрезентації пов'язаний із самопізнанням власних позитивних і негативних характеристик, знанням стійких тенденцій поведінки, вибіркоким сприйняттям. Оціночний рівень самопрезентації пов'язаний з усвідомленням того, що якість, пов'язане з нашою особистістю, далеко не завжди об'єктивно і оточуючі не завжди згодні з ним. Це не викликає сумнівів, за винятком віку, статі, росту, професії та деяких інших даних, які є дуже достовірними. У прагненні виділитися присутній сильний особистісно-оцінний фактор. Джерелом оціночних уявлень суб'єкта про себе є соціальне суспільство і соціальні реакції на окремі його прояви. У той же час нові соціальні цінності можуть змінити уявлення про себе.

Режим пов'язаний з досягненням результатів і за своєю суттю діє на самоподання.

Слід зазначити, що існують уявлення про те, що людина завжди повинна йти шляхом досягнення максимальної внутрішньої узгодженості. Уявлення, почуття, уявлення суб'єкта, вступаючи в конфлікт з іншими образами, почуттями, уявленнями, створюють психологічний дискомфорт у діях особистості.

Щоб відновити втрачений стан внутрішньої гармонії, людина відмовляється бачити речі такими, як вони є, намагається змінити себе та оточуючих. Реальність правила дисонансу виключає посередницькі механізми. Одним із таких механізмів є раціоналізація. Цей механізм досліджував Ф. Роджерс, який довів, що суб'єкт реагує на стан дисонансу як на загрозу, використовуючи один із двох механізмів захисту – збочення чи заперечення [159, с. 147].

Викривлення використовується, щоб надати досвіду особистого значення, а заперечення, здається, усуває саме існування досвіду. Внутрішні протиріччя часто стають джерелом стресу, оскільки суб'єкт має здатність оцінювати реальність ситуації.

Не менш важливу роль у процесі самопрезентації відіграє самооцінка та повага до людини. Формуючи імідж людини в процесі самопрезентації, вона хоче показати себе з кращого боку, щоб сприймалася оточуючими позитивно. Саме бажання людини визначає вибір і реалізацію планів людини в організованому процесі побудови Я-образу. Під презентацією розуміють бажання людини представити свій бажаний образ і образ іншим, а також самому собі.

Сприйняття багато в чому залежить від самопрезентації. Його можна адаптувати, змінювати, позитивно і негативно. Вираз обличчя, жести, міміка, міміка, посмішка, рухи тіла, тембр голосу, темп мови та одяг.

Таким чином, самопрезентація – це не тільки вміння зобразити свою зовнішність, продемонструвати свої найкращі якості на публіці, а й одна з

основних форм процесу формування іміджу людини. У цьому процесі бажаний образ безпосередньо залежить від умінь і навичок індивідів здійснювати власну презентаційну діяльність.

Як правило, самопрезентація починається з візуальної презентації себе, як це дійсно відзначається в приказці «Зустрічають за одягом ...». Але експерти зауважують, що запам'ятовується і «закон краю»: при спілкуванні не менш важливими є чітко позначені початок і кінець спілкування. Вони стверджують, що можна створити цілісний зовнішній образ того, хто може проявити себе тим, що має почуття міри.

Не менш важлива і професійна роль, тобто нещирий показ того багатьох речей, якими вчитель себе оточує, приналежність до певної культурної спільноти. Наявність рідкісного видання в руках учителя мови і літератури, велика кількість доглянутих рослин і присутність представників тваринного світу в кабінеті біології, сучасне і достатнє обладнання в кабінеті інформатики, сучасна (або підкреслено старовинна) учительська майже не появляються спонтанно. Найчастіше це є відповідним відображенням потреби та можливості продемонструвати професійну підготовку та соціальний статус у професійній сфері.

Говорячи про відображення професійної якості в іміджі, необхідно звернути увагу на предмет викладання та особисту діяльність педагога-професіонала, який викладає в цьому плані. Наприклад, учитель літератури ретельно працює над культурою мовлення, каліграфією та манерою.

У книзі «Lingua Peregrine» вчитель повинен працювати не тільки над фонетикою, мелодією і тонкощами вимови, а й над відповідністю способів спілкування, навколишнього середовища і культури певної країни. Прикладом здорового способу життя мають бути вчителі фізичної культури та елементарного здоров'я. Як було сказано вище, самопрезентація є інструментом створення моделі поведінки, яка тепер відповідає функціональному образу, соціально прийнятній моделі. Тому доцільно, на наш погляд, вважати результатом відображення особистості людини те, що

вона показує іншим.

Поняття «ідентичність» має багато значень і підходів через складність і багатовимірність цієї проблеми. Загалом його трактують так: 1) підтримання та збереження людиною власної цілісності, походження та безперервності життя.; 2) стійкий образ «Я», усвідомлення певних особистісних якостей, типологічних характеристик, характеристик, специфічних і певних визнаних форм поведінки [147, с. 323].

Для розуміння зв'язку між ідентичністю та іміджем можна скористатися поняттями, введеними в контексті символічного інтеракціонізму Е. Гофмана. Процес сприйняття інформації про себе в кимось, коли йдеться про соціальне оточення, називається «політичною ідентичністю» [202, с. 38].

Інший дослідник ідентичності Р. Фогельсон назвав цей механізм «роботою ідентичності» [200, с. 124]. Він виділив чотири типи ідентичності: реальну, ідеальну, негативну та репрезентовану. Це тип, який містить твердження, які людина свідомо чи несвідомо хоче показати іншим людям, щоб змінити імідж своєї особистості.

Самопрезентація – один із найпоширеніших і найдавніших видів рекламної діяльності, до якого прагнуть;

1) виділитися в конкурентному середовищі серед тих, кого він вважає рівними;

2) уявіть себе людиною, рівною тим, хто досяг значних успіхів, а можливо, і законодавцем певного способу поведінки (суспільних норм поведінки);

3) показати себе в найсправедливішому світлі, створити гідний образ, подобатися іншим [91, с. 58].

У першому випадку він демонструє людину незвичайної поведінки.

У другому – повна відповідність стандартам поведінки, встановленим нормам за умови, що вони для нього значимі. Третій випадок свідчить про увагу чоловіка до роботи над своїм іміджем, незалежно від наявності

конкуренції.

Ідентичність людини пов'язана з її ставленням до інших людей і сприйняттям людини. М. Бубер писав: «У суспільстві, на всіх його рівнях і в кожній верстві люди в практиці повсякденного життя тією чи іншою мірою підтримують себе своїми особистими якостями, а суспільство можна визначити лише як людське», оскільки його члени підтримують один одного. Основа людського життя серед людей подвійна: бажання кожної людини отримати підтримку від інших, як вона є, і як це можливо; ні здібності кожної природи в цьому відношенні виховувати собі подібних» [93, с. 90]. Таким чином, суспільство має великий вплив на людей і тим самим створює межі, в яких людина має право бути тим, ким вона є і якою вона хоче бути. Певні тенденції в манерах, в очікуваннях, у ставленнях, уявленнях про сьогодення та минуле мають надзвичайний вплив на кожного. Відкритість у стосунках один з одним у колективі, родині, школі часто регулюється неписаними законами, які визначають, наскільки хтось має право входити в цю відкритість.

Проблема, що розглядається, відбивається і на професійній діяльності вчителя. З розвитком суспільства та економічних відносин праця вчителя за критерієм складності порівнюється з творчою діяльністю та науковим дослідженням. Робота з людьми вимагає наявності специфічних якостей, які складають загальну професійну компетентність. Вчені виділяють між собою такі якості: етичність, комунікабельність, уміння слухати, контактність, орієнтація на компанію, обізнаність, розсудливість, ефективність, наполегливість, впевненість, відданість організації та бізнес-орієнтація [1].

Великим досягненням сучасної освіти є набуте право на вільний вибір форм професійного вдосконалення, які можуть бути гнучкими, динамічними, різними за часом існування, кількістю, видами діяльності, за рухом керівництва або створюватися за їх мотивами власні, за бажанням педагогічних працівників (ст. 55 Закону України «Про освіту») [58]). Основними формами самопрезентації є: короткі усні самопрезентації;

розгорнута усна самопрезентація; письмова самопрезентація; плакат, презентація; фотопрезентація; паперове портфоліо; електронний варіант портфоліо; відео-презентація; комп'ютерна презентація; конкурси «Учитель року», «Класний керівник року»; шкільний менеджмент педагогічних досвідів, професійної майстерності, педагогічних лабораторій; відкриті лекції, майстер-класи; творчі звіти; творчі конкурси (ярмарки ідей, салони майстерності, фестивалі освітньої творчості тощо); виданих книг.

Основні форми самопрезентації вчителя з короткою характеристикою та умовами використання розглянуто в додатку Б.

Зміст само презентації полягає у використанні ефективних методів, способів і засобів впливу на аудиторію, донесення іншої важливої та необхідної інформації, з'ясування позиції, думки, міркування.

Позиціонування як засіб самопрезентації передбачає вплив об'єкта спілкування на реальну оцінку інформації, що сприймається об'єктом, певні дії для отримання позитивної оцінки дій суб'єкта з метою:

1. Подання себе таким чином, щоб ви стали цікаві об'єкту.
2. Подання себе без врахування ставлення об'єкта до себе.
3. Подайте себе так, щоб змінити об'єкт і відношення об'єкта до суб'єкта.

Рух як засіб представлення передбачає забарвлення мови, поведінки на:

1. Посилення дій словами, поведінкою.
2. Адаптація до об'єкта спілкування та прояви емпатії.
3. Вираження власного емоційного ставлення до чого-небудь (проблем, запитань, ситуацій тощо) або когось (об'єкта).

Вербалізація як засіб самопрезентації передбачає реалізацію знайомих образів за допомогою символів і словесних знаків, усного та письмового мовлення з метою:

1. Інформування об'єкта про його емоційний стан («Я схвилюваний...», «Мене хвилює...», «Я щасливий...») або про емоції та почуття, які відчуває об'єкт («Вас хвилює...», «Вам цікаво...»).

2. Зменшити емоційну напругу міжособистісного спілкування.

3. Запобігання конфліктним випадкам.

Розрізнення способу самопрезентації передбачає висвітлення певних деталей, особливостей способу життя, особистісних характеристик, побутового устрою життя задля:

1. Привернення до себе та інтерес до конкретної інформації об'єкта торгівлі.

2. Адекватна організація відносин відповідно до інформації, отриманої від об'єкта.

3. Підтвердження інформаційного впливу на об'єкт, що передбачає зміну відношення об'єкта до об'єкта та наданої їм інформації.

Візуалізація як засіб самопрезентації передбачає створення візуальних елементів образу (зовнішності, поведінки вчителя, невербальних рис поведінки) з метою:

1. Створення виховного впливу на об'єкт (приклад для наслідування).

2. Організація поведінки об'єкта (система жестів).

3. Формування позитивного першого враження, відповідно до якого формується початковий і часто стійкий стереотип сприйняття суб'єкта, надалі впливає на характер навчальної взаємодії та ефективність навчального процесу.

Зосередження уваги на «корисній» інформації як засіб самопрезентації тягне за собою приховування або часткове розголошення певної інформації:

1. привернення, зосередження або переведення уваги об'єкта на певну інформацію (проблему, ситуацію, подію).

2. Зміна і спрямування думки об'єкта в потрібне русло.

3. Доза, що забезпечує інформацію, необхідну в певний момент.

Зазначимо такі форми самопрезентації, як коротка (детальна) голосова самопрезентація; конкурси наставництва «Учитель року», «Класний керівник року»; шкільний менеджмент педагогічних досвідів, професійної майстерності, педагогічних лабораторій; відкриті лекції, майстер-класи;

питання народження; творчі конкурси (виставки ідей, салони майстерності, фестивалі педагогічної творчості тощо) тісно пов'язані між собою всіма виділеними нами інструментами самопрезентації: локацією, емоціями, вербалізацією, нарацією, візуалізацією, розміщеними в «корисний» спосіб інформації.

Щодо письмової персональної презентації (резюме), фотопрезентації, паперової та електронної версії портфоліо, комп'ютерної презентації, то тут основні ресурси: посада, пояснення та «корисна» інформація (Додаток Д). дозволяє зробити висновок про особливості вибору засобу презентації належного прояву особистісної ідентичності. Від того, як вчитель зможе зацікавити інших, зробити їх значимими, залежить його подальша кар'єра. Діяльність викладача, його поведінка відбивається не тільки на його іміджі, а й на іміджі всієї організації.

Самопрезентація як акт прояву особистості є джерелом унікальної інформації про людину, про середовище соціалізації, особливості формування психологічних когнітивних структур, механізмів поведінки особистості. Як один із найвиразніших проявів самосвідомості, самопрезентація означає цілеспрямовану, свідому поведінку, бажання побачити себе в справедливому, милому світлі. Вступаючи в товариство з іншими, людина виявляє свої сильні сторони, висвітлює свої особистісні властивості, властивості, наміри, уявлення про своє «Я», завойовує нові (або відновлює втрачені) соціальні позиції. Презентація має ознаки демонстрації, але не зводиться до них. Основою людини є знання своєї позитивної і негативної сторони, слабкої і сильної. Презентація має ознаки демонстрації, але не зводиться до них. Основою людини є знання своєї позитивної і негативної сторони, слабкої і сильної. Соціальна психологія і сучасна педагогіка, хоч і розглядають широко відкриті підходи до самопрезентації, не відрізняються повнотою опису цього явища, розглядаючи кожне, кожне в своєму ракурсі, і багато питань про самітника. прикладний характер. Аналіз основних теоретичних підходів показує, що більшість авторів ставили

питання про те, що таке самопрезентація, які її причини, мотиви і функції, майже не розглядаючи питання про те, як цей процес здійснюється і як це можна зробити.

2.2 Обґрунтування педагогічних умов та структурної моделі їх реалізації у процесі створення професійного іміджу особистості вчителя засобами самопрезентації

Згідно з великим тлумачним словником сучасної української мови під словом умова розуміють:

- 1) усну чи письмову взаємну домовленість із якоїсь справи, домовленість, домовленість;
 - 2) вимога, пропозиція сторін про згоду на щось, а також закінчення договору угоди;
 - 3) необхідна обставина, яка дозволяє виконати, створити, встановити що-небудь або сприяє чому-небудь;
 - 4) обставини, особливості дійсності, за яких щось відбувається чи відбувається;
 - 5) норми, що існують або встановлюються в певній сфері життя, для нормального функціонування чого-небудь;
 - 6) сукупність даних, положення, що лежить в основі чогось
- [XV, с. 163].

Що стосується поняття «педагогічний стан», то воно трактується вченими неоднозначно. Так І. Ісаєв під цим терміном розуміє «педагогічні умови, обставини та можливості, від яких залежить успішність діяльності та розвиток певної освітньої системи» [64, с. 64] Водночас Г. Назаренко[122] розглядає це поняття як чинники та правила для ефективної роботи педагогічної системи. Тому поняття «умова» в контексті нашого дисертаційного дослідження трактується так: обставини, які сприяють особистісно-професійному вдосконаленню та саморозвитку педагога, є

реально реалізованими ними можливостями та умовами педагогічного становлення. особистісно-професійний імідж педагога як предмет представлення в системі наукової методики навчального закладу є обставинами, що позитивно впливають на формування особистісно-професійного іміджу педагога.

Це спонукає працівника не тільки виконувати обов'язки, але й робити це із задоволенням. Причина завжди пов'язана з мотивами суб'єкта дії та їх мотивацією.

Проблема мотивації працівників до певних дій чи поведінки розглядається в роботах Д. Богіні, І. Грузнова, А. Дячуна, А. Єгоршина, А. Каліні, В. Ковальова, А. Кузьміна, Н. Малої, М. Мескон, Г. Осовська, В. Сладкевич, В. Хомяков, В. Шинкаренко та інші вчені.

Мотиваційна система вчителя відображена в працях Л. Карамушки, Т. Кожухової, В. Шпалінського та ін.

Під мотивом доцільно виділити суб'єктивну частину необхідності, яка завершує і відображає внутрішній мотив дії.

Зазначимо, що необхідною основою для виникнення мотивів є усвідомлення та переживання матеріальних і духовних речей, необхідних для підтримки життєдіяльності організму та розвитку особистості [71, с. 216]. Причинами поведінки та діяльності людини можуть бути;

- інтереси (позитивне ставлення людини до якихось предметів, явищ, дій, від якого залежить зміст і привабливість руху);
- морально-політичні настанови, ідеали, думки;
- прихильності та неприхильності [71, с. 216].

Мотивація - це сукупність факторів, які рухають людиною до певних манер. Першими сучасними напрямками у вивченні мотивації були У. Джемс, К. Левін, І. Павлов, Е. Соколов, З. Фрейд та інші.

Різноманітні типи мотивації наводяться в роботах зовнішніх психологів, таких як: Д. Аткинсон, А. Маслоу, К. Роджерс, К. Юнг та інші.

Вивчав характеристику мотивації продуктивної діяльності педагогів у

працях Т. Афанасьєва, М. Журіна, М. Зубова, М. Мітіної, В. Нікітенка, К. Ушакова, Р. Шакурова та ін.

У дослідженнях І. Белової, Л. Бляхман, Н. Наумової та інших учених розглядаються не тільки необхідні процеси, а й відповідно прописується процес формування та мотивації праці, основна мотивація трудової діяльності. типологія осіб.

З точки зору діяльнісного підходу під мотивацією слід розуміти процес впливу на дії працівників шляхом формування та реалізації стимулів, які передбачають досягнення очікуваних результатів на основі узгодження цілей організації з мотивацією працівників. До сутнісних характеристик поняття «стимул» відноситься поняття мотивації на користь необхідності діяти певним чином, а також обставини чи впливи, які пропонують певні дії. Отже, під заохоченням слід розуміти факт наявності обставин чи факторів впливу на особу, яка розумно заохочується.

виконувати якісь дії.

У дослідженні суспільного виховання особистісно-професійної підготовки вчителя у навчанні (п. 1.3 дослідження) на основі наукових праць А. Алексюк, Т. Афанасьєва, Ю. В. Шевченка та ін. Бабанського, М. Журіна, М. Зубова, В. Ільїна, Г. Костюка, І. Лернера, М. Мітіної, Г. Шакурова та ін., в яких доведено, що стимулювання позитивно впливає на формування будь-якої якості і через зовнішню причину; Перевертається мотиваційно-ціннісна сфера особистості. Вважаємо, що матеріал побудови першої освітньої умови розкривається для особистісного іміджу та професійного становлення педагога через презентацію – причину успішної професійної діяльності, вироблення критеріїв прояву та показників цих проявів. частина керівництва та викладачів (табл. 2.1).

У сучасному менеджменті великою популярністю користується мотиваційна модель праці Р. Хекмана і Г. Олдема, яка спрямована на розвиток внутрішньої мотивації працівників і створення середовища, що має високий мотиваційний потенціал [116].

Відповідно до цієї моделі, якщо робота вчителя організована таким чином, щоб викликати певні психологічні стани, зокрема:

1) матеріальний зміст роботи, тобто ступінь сприйняття вчителем своєї роботи як чогось важливого; потрібне і дороге; цінне;

2) матеріальна відповідальність, тобто рівень відповідальності за результати своєї праці;

3) знання результатів, тобто ступінь розуміння вчителем результативності чи результативності своєї роботи, - мотивація, задоволення та результати роботи будуть якомога вищими.

У цьому випадку вчитель виконує певну роботу заради себе, через винагороду, яка міститься в самому ході діяльності.

Відповідно до розглянутої моделі вважаємо за доцільне виділити методи мотивації вчителя до успішної професійної діяльності та формування його особистісно-професійного іміджу:

розвиток комфортного освітнього середовища;

реалізація керівником особистості, спрямованої на педагогів свого навчального закладу;

використання активних форм навчання педагогів, тренінгів, ділових ігор, розвитку механізмів професійної рефлексії;

інтеграція діяльності методистів, психологів, дирекції школи, соціальних педагогів з метою створення робочого місця захисту для допомоги вчителю у розвитку професіоналізму та формуванні його особистісно-професійного іміджу;

допомога вчителю в розвитку мотивації до самовдосконалення передбачає вивчення труднощів і проблем у роботі вчителя, проведення опитувань, консультацій, активну участь у семінарах, тренінгах, узагальнення досвіду тощо.

1. Розвиток комфортного освітнього середовища (стан освітніх технологій, управління освітнім процесом, кліматичні зміни, позакласна робота).

Зазначимо, що самоосвітня робота вчителя стає важливою і конструктивною не тільки для особистісного становлення вчителя, для формування його іміджу, а й для розвитку освіти, для вдосконалення суспільства в цілому. Д. Писарев писав: «Той, хто цінує життя думки, добре знає, що єдине виховання є справжнє виховання... У школі потрібно вчитися, але після закінчення школи потрібно вчитися набагато більше, і це друге вміння незрівнянно важливіше першого за своїм ефектом, впливом на людину і суспільство» [145, с.127].] Звернемося до основних принципів роботи правильного виховання;

1) Взаємозалежність цілей, сутності, змісту, структури методичної роботи та суспільних потреб, педагогічної практики. Цей принцип вимагає єдності ідейно-політичної та професійної підготовки вчителя, підвищеної уваги до методичних знань;

2) продовження та систематичне підвищення кваліфікації та професійної майстерності працівників через освітню діяльність;

3) що включає вивчення питань соціології, психології, дидактики, теорії виховання, наукових основ викладання предмета та поєднання теоретичної підготовки з педагогічними навичками та необхідними здібностями в навчальній діяльності;

4) попередній характер підготовки вчителя, своєчасне отримання наукової інформації, наукових рекомендацій і передового досвіду;

5) врахування дисципліни та індивідуальних інтересів викладачів, відмінностей у змісті та методичних прийомах роботи;

6) Встановити послідовність і спадкоємність удосконалення відділів і курсу.

7) зв'язок удосконалюючої роботи з творчим пошуком окремого педагога і всієї групи [123, с. 87].

Відповідно до цього адміністрація навчального закладу має сприяти звільненню часу для творчості, саморозвитку та роботи вчителя у власному закладі;

- Раціоналізація розкладу читання;
 - Методика налагодження роботи школи;
 - закріплення за вчителем у вільний від уроків тиждень «денним методом»;
 - упорядкування практики чергування вчителів по школі;
 - поспіль практику залучення вчителів до роботи у вихідні та святкові дні;
 - припинення практики доручення вчителям характерних робіт;
 - кількість шкільних зборів і час на них;
 - суворе дотримання нормативних документів щодо письмових матеріалів, які готуються до інстанції адміністрації;
 - рівномірний розподіл державних послуг;
 - перекладання частини роботи на батьків, громадськість, учнівське самоврядування;
 - надання можливості вчителю вести уроки в паралельних класах
- [122, с. 88-89].

2. Реалізація керівником підходу до вчителів особистості своєї школи, тобто відповідно до внутрішніх і зовнішніх мотивацій, потреб та інтересів, допомога у вирішенні професійних конфліктів тощо.

Наголос вимагає питання внутрішніх і зовнішніх причин.

У наукових психологічних дослідженнях розглядають внутрішні і зовнішні стимули, що сприяють розгортанню мотиваційного процесу. Емоції та мотиви завжди внутрішньо обумовлені, але вони також залежать від зовнішніх мотивованих причин. Вплив на зовнішню мотивацію може мати форму прохання, навіювання, наказу, вимоги, наслідування, переконання, навіювання та маніпуляції [189].

Слід зазначити, що налагоджена система стимулювання праці вчителів сприяє розвитку медіапрезентації навчання загалом і кожного вчителя зокрема. Учитель має знати, що це сприятиме його ініціативі та творчості в роботі. Стимулювання забезпечується системою заходів морального та

матеріального стимулювання, організацією творчого конкурсу, конкурсу учнівських робіт, створенням педагогічних ярмарок, Днем і тижнем творчості в школі, організацією методичних виставок, навчанням учнів. спеціальні дипломи для творчих педагогів. і т.д.

3. Використання активних форм навчання, викладачів, тренінгів, ділових ігор, механізмів розвитку професійної рефлексії та ін.

У найпоширеніших іграх, які ми матимемо в педагогічних колективах, які, на нашу думку, сприяють учителям власної презентаційної діяльності та показують їх сенс;

- Атестації гри передбачають оцінку професійних якостей, компетентності учасників спеціальними експертами, які спостерігають за ходом гри [173, с. 110]

- Основною метою дидактичних ігор є певний результат у підготовці гравців, «мікро-зоб» у розвитку особистості, хоча, звісно, вони також виконують роль контролю та оцінки. У цих іграх більше значення має сам процес гри, в якому відбувається представлення учасників, а не подія, яка, до речі, часто прогнозується ведучому [173, с. 110]

- Евристичні ігри розглядаються виходячи з наступних принципів: цілісності імітації професійної діяльності, її умов і умов; об'єктивність змісту професійної діяльності, що визначає її специфіку, потреби, мотиви, функції, види діяльності та операції; проблемна навчальна гра; рефлексії на різні навчальні та ігрові впливи; у розвитку свідомості та особистості професійних осіб, а також формуванні в них нових способів професійної діяльності [20];

- Імітаційно-ділові ігри є моделлю організаційної діяльності будь-якого виробничого підрозділу. Оскільки в грі також імітуються соціальні функції, її називають управлінською (наприклад «Лідер і конфлікт») [173, с. 110]

- Етичні ділові ігри, в яких успішно формується культура поведінки, моральне мислення та вміння приймати рішення в ситуаціях вибору. До системи етичних ігор входять «Кодекс ділової людини», «Особистий творчий план» [173, с. 110].

4. Інтеграція діяльності методиста, психолога, дирекції школи, соціального педагога для створення захисту робочого місця для допомоги педагогу у розвитку професіоналізму та формуванні особистості та професійного іміджу.

Розглянемо характеристики супроводжуючого вчителя на різних етапах розвитку його професіоналізму, запропоновані О. Марковською [95], яка назвала три рівні: вчитель-початківець, професіонал і магістр. За 9 характеристиками виявлено особливості розвитку професіоналізму вчителя кожного рівня;

- 1) причина допомоги;
- 2) мотивація розвитку професіоналізму педагогів;
- 3) дії вчителя;
- 4) ордер на підтримку;
- 5) відношення: методист-педагог, психолог-педагог; 6) план життя;
- 7) домінуючий педагогічний досвід;
- 8) участь і свобода вчителя;
- 9) потужність.

Тому причини розвитку професіоналізму вчителів-початківців полягають у бажанні працювати професійно, розбиратися в усіх тонкощах професії; професійно – дослідження ефективних навчальних засобів, бажання вдосконалювати технічні методи; власники - потреба в самовдосконаленні для професійного зростання. Мета й організація підтримки будуть відповідними: для вчителя-початківця – це розвиток викладання, надання йому зразків педагогічної діяльності; для професійного розвитку педагога-професіонала, допомоги в самовдосконаленні; до майстра - розвиток вчителя, створення творчого середовища вчителя.

5. Допомога вчителю в розвитку мотивації до самовдосконалення передбачає аналіз труднощів і проблем у роботі вчителя, проведення опитувань, надання консультацій, активне залучення до семінарів, тренінгів, загальних переживань тощо.

Розглянувши теоретичні основи та емпіричні факти, можна зробити висновок, що мотивація вчителя до якісної роботи в професійній, а також педагогічній ситуації проявляється у:

- 1) внутрішній і зовнішній мотивації;
- 2) створення сприятливого освітнього середовища;
- 3) розвиток механізмів професійної рефлексії (див. табл. 2.4):

Існує багато способів мотивації особистості, і сфера їх застосування постійно розширюється. Але при всій різноманітності способів просування керівник зобов'язаний вибирати способи збудження і мотивації, враховуючи особистість і особистість викладача; організувати науково-методичну роботу для розуміння кожним учителем його індивідуальних проблем, створити умови в процесі роботи для досягнення цілей і завдань, пов'язаних із загальноосвітньою та всіма учасниками навчально-виховного процесу.

2.3. Методична підтримка самопрезентації сучасного педагога як чинника формування особистісно-професійного іміджу

Під методом підтримки самопрезентації вчителя розуміється такий прийом роботи з вчителем, який спрямований на підвищення загальнокультурного та професійного рівня, емоційної стійкості та базується на індивідуальних особливостях і потребах вчителя.

Слід зазначити, що методичне забезпечення педагогічної діяльності за своїми частинами (організована, інформаційна, науково-методична, правова) спрямоване на організацію неперервної освітньої та управлінської підготовки людей шляхом використання традиційних та інноваційних методичних форм. робота зі збору, обробки та аналізу інформації з актуальних питань розвитку освіти; формування банку даних; інформування учасників освітнього процесу про нові освітні технології; здійснення експериментальної діяльності; узагальнення про успішну перспективу навчального досвіду;

необхідні навчальні ресурси в пакеті нормативно-правових актів, що регламентують діяльність учасників освітнього процесу.

Вивчення джерельної бази, діагностика професійно-педагогічних проблем вчителя, а саме вміння презентувати свою роботу та аналіз бачення педагогами його проблем, дозволяє виявити складніші професійні проблеми викладачів, які проявляють себе в:

- аналіз і вияв досвіду власної педагогічної діяльності (аспект комунікативний);
- розуміння та аналіз власне «Я-концепції»;
- недостатні умови для потреб власного розвитку, участі у справах групи.

Для подолання цих проблем варто підтвердити належні теоретичні умови та засоби методичного супроводу вчителів у ході власної самопрезентаційної діяльності.

У науковій літературі самопрезентація розглядається як спосіб вираження та поведінки, який створює сприятливе враження або відповідає чийось шаблонам [1, 54].

Мета самопрезентації – створити і донести свій імідж до інших людей, викликати інтерес до зовнішніх якостей, викликати бажання подібатися самому собі. Представляючи себе, викладач має змогу ефективно здійснювати свою педагогічну діяльність, проявляти професійну компетентність; розкрити ступінь володіння ним обсяг знань, умінь, комунікативних навичок.

Зауважимо, що серед ділового спілкування самопрезентація є унікальним джерелом інформації про людину, середовище її соціалізації. За доцільне вважаємо коротко охарактеризувати суттєві аспекти спілкування в освітній діяльності, а саме:

- когнітивна комунікація, основною функцією якої є передача змісту або інформації (виклади з повідомленнями, аналіз отриманих даних, лекції, участь у дискусіях, навчальних радах тощо);

- змістовне спілкування, яке характеризується передачею емоцій, супроводжується вживанням суджень, речень і вигуків, наприклад «ой, ух, ну, ах, так дав» тощо. Це є оцінкою несподіваних подій, спілкування після тривалої перерви;

- комунікація переконуюча, яка здійснюється тоді, коли необхідно вплинути на співрозмовника, підштовхнувши його змінити своє ставлення до чогось;

- соціально-ритуальна комунікація призначена для спілкування з метою підтримки норм і звичаїв соціокультурної поведінки (звичаїв гостинності, даних процедур, умов вітання тощо);

- невербальне спілкування, включаючи жести, міміку, інтонацію, міміку, пози тощо [4, 210-211].

Для того, щоб допомогти вчителю у розвитку комунікативних умінь і навичок, доцільно використовувати такі методичні ресурси для підтримки тренінгових груп, вправи яких спрямовані на формування вмінь і навичок подолання конфліктів; підвищення впевненість; пояснення спонукального слова; розвиток інтуїції у спілкуванні; формування установки на взаєморозуміння; удосконалення комунікативного культу тощо.

Вправа підтверджує, що такими вправами можуть бути:

- «Розмова з кінця»,
- «Мова без слів»,
- «Папуга»,
- «Складні асоціації» (розвиток зв'язного та чіткого мовлення, уміння зв'язно та логічно мислити);
- «Я розумію тебе»,
- «Через дзеркало»,
- «Таможня» (розвиток невербальних навичок);
- «Слалом», «Сварка перед свідком»,
- «Офіціант, у моєму супі муха» (конфлікт вирішення) тощо.

Вступаючи в спілкування з іншими, вчитель намагається представити себе в найбільш справедливому і вигідному світлі, щоб побудувати власну «Я-концепцію».

Зауважимо, що здатність до побудови позитивної «Я-концепції», яка залежить не лише від особистих переконань викладача, а й від того, як його сприймають оточуючі, є однією з причин, що спонукають викладача до практики самопрезентації. Поняття Я – це комплекс форм Я-поведінки, система ставлення людини до себе; ці цінності реалізуються в процесі участі у спільній діяльності [2, 10]. Позитивна «Я-концепція» вчителя визначає їх поведінку, потребу в самодіяльності, вдосконаленні, творчості, гуманне ставлення до дітей. Ми вважаємо, що позитивна «Я-концепція» складається з наступних елементів;

- позитивний «образ Я» (те, що відчуває до себе сам учитель);
- «Я справжній» (хто справді вчитель);
- «Я-ідеал» (який педагог бере за зразок, який орієнтує на професійний розвиток);
- «Я-образ» (презентує себе).

Ця позитивна частина «Я-концепції» відноситься до здатності вчителя контролювати враження, яке складається про нього в інших людей. До складу «образу Я» входять не тільки особливості одягу, зачіски, прикрас, взуття, а й манера володіти, дивитися, жестикулювати, нюхати тощо [5, 403].

Слід зазначити, що середня методика підтримки формування позитивної «Я-концепції» педагога:

- створення робочої групи педагогів «Педагогіка співпраці»;
- проведення психолого-педагогічних практикумів «педагогічне спілкування»,
- «постановка ситуацій і конфліктів»,
- «індивідуальні особливості учнів та методи педагогічної взаємодії»;
- діагностика стосунків у системі «учитель-учень» та аналіз виявлення проблем на засіданнях педагогічної ради та індивідуальних консультаціях;

студенти вчителів «Я-концепції» для надання їм психокорекційної допомоги;

робота психодисциплінарної групи «Я – майстер свого мистецтва»;

впровадження нетрадиційних для роботи Інституту форм підготовки та методів навчання активних педагогів для взаємообміну соціальними функціями тощо.

Слід зазначити, що до засобів ефективної підтримки методів, які допомагають учителям ефективно здійснити свою самопрезентацію, належать:

- методичні розробки інших кваліфікованих викладачів;
- рекомендації щодо проведення заходів із самопрезентації;
- аналіз дій педагогів (із зазначенням позитивних моментів і помилок);
- вільний доступ до інформаційних ресурсів та мережі Інтернет тощо.

Слід зазначити, що важливу роль у стимулюванні зусиль педагога в процесі особистісного зростання відіграє діяльність із самопрезентації щодо формування особистісно-професійного іміджу. Процес удосконалення вже сам по собі стимулює вчителя у його роботі. Стимулом також може бути: об'єктивна оцінка; публічна похвала, різні премії, нагороди; об'єктивний контроль і оцінка роботи.

Практика показує, що найефективнішим заохоченням учителя є хороша характеристика його власної роботи. Ми виділили демонстрацію успішності вчителя, її пропаганду, сприяння розвитку творчого потенціалу, творчість педагогічного мистецтва як метод підтримки самопрезентації вчителя.

Згода Л.Туріщева [7] до ефективних умов реалізації методичної підтримки вчителя відносяться такі, а саме:

Соціальні умови праці на державному рівні:

- вищий рівень шкільних потреб, пов'язаних із поточною соціальною ситуацією;

- розробка засад організації дій щодо зміни іміджу та статусу вчителя в суспільстві та заходів щодо підвищення гідності професії вчителя;

- зміна ролі вчителя в навчальній діяльності: перехід від функцій виконання, передачі знань до виконання функцій власне розвитку.

Професійно-педагогічні умови праці на рівні професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників:

- розробка нового, методів і форм навчання та підвищення кваліфікації педагогів із залученням театральних методів і прийомів;

- діагностична самопрезентація вчителя;

- розробка спеціальних програм, орієнтованих на розвиток самопрезентації педагога.

Психологічні умови:

- забезпечення сприятливого середовища для розвитку самопрезентації вчителя;

- велика підтримка творчого потенціалу педагогічного колективу;

- дружня атмосфера;

- створення активного, особистого клімату;

- ставлення до вчителя як до незалежного, вільного діяча, генератора ідей;

- надати вчителям право на пошук і помилки в цьому пошуку.

Умови організації праці:

- створення семінарів та практикумів для тих, хто постійно працює;

- психолого-педагогічні, дидактичні вправи;

- творча школа професії молодого вчителя;

- проведення інструктивно-оздоровчих нарад;

- проведення речей, що демонструють індивідуальність, специфіку вчителя та змагання, що виявляють творчий потенціал вчителя.

Умови управлінські:

- відбір учителя в педагогічний заклад за якістю особистості, а не за одним формальним показником (стаж роботи, заслуги, досвід);

- встановлення особистих стосунків з кожним значущим персональним учителем;
- зміна методів і методик атестації вчителів;
- показники включення самопрезентації в оцінку в рамках школи, що характеризує роботу вчителя, звертаючи увагу на критерії особистісного підходу (значущість учнів, оригінальність, виразність тощо), при оцінюванні дій вчителя;
- заохочення творчого вчителя.

У контексті поставленого питання важливо визначити чинники, що сприяють і перешкоджають методичному процесу супроводу вчителів. Таким чином, до факторів, що перешкоджають наданню методичного супроводу, належать: відсутність освітньої системи, що працює в цій сфері; очікування готових шаблонів розв'язування задач; мало уваги з боку адміністрації; лінь, недбалість вчителів тощо.

Але факторами стимулювання роботи з методичного забезпечення, на нашу думку, є: налагоджена система методів роботи в навчальному закладі; наявність спікерів, у яких можна вчитися; авторитет найбільш кваліфікованих колег; адміністративний супровід; заохочення добре працювати тощо. Отже, можна стверджувати, що створення умов для задоволення потреб учителя в розвитку особистості, його самореалізації, здійсненні діяльності власної презентації, підвищення професійної кваліфікації вчителя відбувається через відповідні методи підтримки.

Самопрезентаційний успіх педагога полягає в умінні презентувати себе іншим та привернути увагу до своєї особи. Розробка та апробація умов, напрямів, методичного забезпечення самопрезентації вчителя залежать від взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Результатом такої підтримки має бути особистісне зростання вчителя, підвищення його професійного рівня – вміння мислити, самостійно та швидко приймати рішення, бути у спілкуванні демократичним, позитивно сприймати себе та інших.

Перспективою вивчення цього питання може бути: створення ефективних умов для самопрезентації вчителя; змістовний алгоритм створення позитивного іміджу педагога, відповідно до форм самопрезентації; вивчення подальшого професійного розвитку вчителя, його «Я-концепції» для встановлення соціально-психологічних чинників його формування.

Висновки до другого розділу

З метою доведення ефективності педагогічних умов у формуванні особистісного іміджу вчителя-професіонала загальноосвітньої школи було проведено класичний педагогічний експеримент, який проводився в природних умовах розвитку загальноосвітньої школи і включав три етапи, зокрема: на етапі констатувальному було визначено діагностичний інструментарій для визначення вхідного рівня особистісно-професійного становлення педагога експериментальної ЕГ (198 осіб) та контрольної групи КГ (184 особи) та визначення факторної моделі формування особистісно-професійного іміджу. Переглядаючи етап тестування, згідно з певними рекомендаціями, було виявлено, що середній особистісно-професійний імідж респондентів є основним і потребує системного вдосконалення. Відповідно до цього робота в експериментальній групі була спрямована на проведення педагогічних ситуацій з формування особистісно-професійного іміджу педагога через самопрезентацію.

На формувальному етапі експерименту задля перевірки педагогічних умов особистісно-професійного іміджу вчителя нами розроблено динамічну структурну модель реалізації умов педагогічного становлення особистісно-професійного іміджу педагога через самопрезентацію.

Реалізація педагогічних умов для інформування особистісно-професійного іміджу вчителя здійснювалася через його презентацію за кількома заходами у науково-удосконаленій системі. Система заходів створена відповідно до принципів підходу програми атака: від постановка

мети та її розбивка на визначені завдання, вирішення проблем у процесі дій для досягнення мети.

Контроль рівня досвіду був спрямований на порівняння результатів інсайту на етапі рівня особистісного становлення та професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу та результатів після формувального стану дослідно-математичної роботи. результати процесу, рекомендації у формуванні особистісно-професійного іміджу – методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу.

Протягом усього періоду реалізації педагогічних умов формування особистісно-професійного іміджу педагога через самопрезентацію досліджується ефективність впливу цих умов у сфері формування особистісно-професійного іміджу. Перевірці підлягала кожна частина особистісно-професійного іміджу, а також загальні аспекти його формування, які за проявом певної інформації було виділено на високий, середній та низький рівні. За результатами контрольного етапу експерименту в експериментальній групі дозволило визначити:

- позитивні зміни за характером мотиваційної сфери педагогів щодо розвитку особистісно-професійного іміджу;
- позитивна динаміка формування ставлення педагогів до діяльності самопрезентації;
- позитивне зростання всіх показників особистісно-професійного іміджу вчителя.

У середньому кількість педагогів експериментальної групи з високим і 3,74% із середнім рівнем особистісно-професійного іміджу зросла на 5,83% проти 0,39% і 0,44% контрольної групи. Кількість вчителів із низьким ступенем у групі ЕГ зменшилася на 9,57%, тоді як у групі КГ – на 1,08%.

Наведені дані свідчать про ефективність запропонованої методики проведення педагогічних ситуацій для формування особистісно-професійного іміджу вчителя шляхом самопрезентації, що також підкріплюється математичними методами для полегшення результатів експериментів.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів теоретичних досліджень та експериментальної роботи дало підстави зробити такі висновки:

1. На основі аналізу науково-теоретичних джерел з іміджології встановлено, що символічний образ – це річ, яка характеризується динамічністю, емоційністю, дієвістю, функціональністю, єдністю зовнішнього вигляду та поведінки та виражає соціальні потреби. Коло; Досліджено підходи до класифікації іміджу та встановлено категорії: функціональне (дзеркальне, актуальне, бажане, фірмове, багатообразне); контекстуальний (Я-образ, перцептивний; образ, образ); порівняльний (порівняння характерних образів). Доведено, що імідж має особливе значення в професійних системах, таких як «людина – особистість», «людина – колектив», сприяючи підвищенню продуктивності професійної діяльності індивідів та вдосконаленню особистісних характеристик.

2. У дослідженні показано сутність поняття «імідж вчителя», «особистісний імідж вчителя», «професійний імідж вчителя». Встановлено, що імідж викладача – це символічний образ суб'єкта, що позначає стиль професійно-педагогічної діяльності в процесі взаємодії викладача та учасників навчального процесу, через модус внутрішнього «єго». спілкування та зовнішній вигляд.

Встановлено, що особистісний імідж учителя – це комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів, які виділяють його імідж з унікальних індивідуальних якостей і сприяють зростанню ефективності педагогічної діяльності. колеги та соціальне оточення. У роботі висвітлено визначення особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітнього навчального закладу як цілісного образу особистості вчителя, що включає поєднання зовнішнього (просторового, вербального, емоційного, середовищного) та внутрішнього (знань, умінь, навичок, умінь і навичок). здібності, ставлення, цінності, самооцінка), особистісні якості (природні якості (голос, слух, зовнішнє

задоволення), якості, які є результатом освіти та навчання (моральні цінності, спритність, мистецтво), якості, пов'язані з життям. і професійний досвід (факультет, педагогічна підготовка, ініціатива)) та засоби презентації (позиціонування, пасіоналізація, вербалізація, розповідь, візуалізація, «корисне» повідомлення, до якого вчитель свідомо звертається для досягнення найкращих результатів своєї педагогічної діяльності.

Встановлено та описано конструювання особистісно-професійного іміджу лікаря загальної практики Закладу як сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів та особистісних якостей. Вказівками на мотиваційно-ціннісний компонент є мотивація професійного становлення та саморозвитку, ціннісне ставлення до професійно-освітньої самореалізації, активного соціального життя та навчальної ситуації; компетентнісний – плідна співпраця з різними соціальними групами, здатність і повнота знань з педагогіки, психології, іміджознавства, креативності та інтелекту; діяльність - прагнення до мети, організованість у діях, здатність до саморегуляції і тверезості, здатність до рефлексії; комунікативна – культура мовлення, комунікабельність поведінки, емоційна стійкість. Заклад загальної педагогічної освіти визначає три рівні особистісно-професійного становлення: високий, середній і низький.

3. Висвітлено практичне формування іміджу загальноосвітнього вчителя навчального курсу. Проведено опитування вчителів щодо їх ставлення до проблеми формування особистісно-професійного іміджу вчителя. З цієї причини було виявлено, що респонденти не зневажають себе за тему цього дослідження, вони хочуть підвищити рівень власного особистісного та професійного іміджу. Водночас вони чітко розуміють структурні питання особистісного та професійного іміджу, відносини між сторонами та засоби формування. Проведено анкетування вчителів з метою виявлення значущих для вчителя аспектів професійної діяльності. Результати дослідження показують, що більшість викладачів (62,3%) віддають перевагу таким мотиваторам професійної діяльності: прагненню до професійного

зростання; задоволення від добре виконаної роботи; волевиявляти (виявляти себе); бажання знати, досліджувати, досліджувати. Виявлено, що вчителі мають слабе почуття до створення умов для потреб розвитку особистості, особистісної освіти, самовдосконалення, участі в колективній роботі, більш цікавої роботи.

4. Самопрезентація вчителя розглядається як процес:

дії враження про себе, яке виникає в інших людей, через певні установки, які вчитель спрямовує на себе, залучаючи механізми соціальної перцепції з типом вчителя;

особистісно-комунікативна поведінка та мовлення, в яких формується особистість;

професійний імідж педагога складають структурні елементи власної презентації педагога (ставлення, зовнішність, поведінка, мовлення, комунікативна поведінка);

засоби презентації (позиціонування, пасіонізація, вербалізація, нарація, візуалізація, повідомлення «корисної» інформації);

форми самопрезентації (коротка (детальна) усна самопрезентація, презентація (резюме), стендовий виступ;

фотопрезентація, паперова версія портфоліо, наочна презентація) (з підписами; з усним коментарем), комп'ютерна презентація, наставництво, конкурс «Учитель року», «Класний керівник року», керівництво школи передового педагогічного досвіду. фахової майстерності, педагогічні лабораторії, відкриті уроки, майстер-класи, творчі конкурси (комісії ідей, салони майстерності, фестивалі педагогічної творчості), творчі звіти, публікації).

5. За результатами дослідження практичного стану особистісно-професійного становлення вчителя загальноосвітнього навчального закладу та аналізу наукової основи визначено педагогічні умови формування особистісно-професійного іміджу. Теоретично закріпити уявлення про педагога: мотивація педагога до успішної професійної діяльності (внутрішня

і зовнішня увага, розвиток механізму професійної рефлексії та науково-методичне забезпечення процесу формування іміджу особистісно-професійного педагога. методичні, розробка засобів презентації, управління іміджем учителя в педагогічній діяльності).

Подано наукові підходи та принципи формування образу. елементи, форми, засоби, педагогічні умови; встановлює напрямки реалізації моделі динамічної структури: оцінно-рефлексивний блок складається із компонентів і показників особистісно-професійного іміджу педагога та етапів формування іміджу. У результаті реалізації структурно-динамічної моделі сформовано особистісно-професійний імідж вчителя загальної освіти навчального закладу.

Педагогічні умови особистісно-професійного становлення вчителя загальноосвітнього навчального закладу перевіряли презентаційним експериментом, методами спостереження, анкетування та спеціально розробленими факторами-критеріями, в яких основні фактори та критерії факторів іміджу вчителем визначаються: розвиток мотиваційної цінності, педагогічна самоактуалізація; здатність до самовладання і тверезості; здатність до рефлексії), комунікативні (культура мовлення; комунікабельність; емоційна стійкість).

Про ефективність процесу формування іміджу вчителя загальноосвітніх навчальних закладів подбала комплексна мета «Організація особистісно-професійного іміджу вчителя загальноосвітніх навчальних закладів через самопрезентацію»; метою якого було забезпечення єдності закладу та педагогів. Її теоретичною основою став науково-методичний семінар «Особистісний та професійний імідж як складова успішності в діяльності педагога», який працював за авторською метою. За допомогою самопрезентаційного експерименту доведено позитивний вплив створених освітніх умов на формування особистісно-професійного іміджу педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березовська Л. І. Самовиховання та саморегуляція особистості : навч. посіб. Київ : Слово, 2011. 168 с.
2. Бещук-Венгерська Н. В. Профілактика синдрому професійного вигорання у педагогів : методичний посібник. Вінниця : ММК, 2015.
3. Бистрюкова А. Н. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів засобами проєктивної технології : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Ялта, 2009. 12 с.
4. Бойко А. М. Модернізація підготовки вчителя : єдність теорії і практики. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки»*. Полтава, 2003. Вип. 5. С. 12-22.
5. Бондар В. І. Дидактика : підручник для студентів вищих пед. навч. закл. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
6. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку і саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 2. С. 49-57.
7. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ : ФОП Середняк Т. К., 2014. 484 с.
8. Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 9-30.
9. Гайдученко С.О. *Тексти лекцій з навчальної дисципліни «Мотивація персоналу»*. Харків : ХНУМГ. 2013. 111 с.
10. Гладуш В. А., Лисенко Г.І. *Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія*: навч. посіб. Донецьк, 2014. С. 221-244.
11. Глузман О. В. Базові компетентності: сутність та значення в життєвому успіху особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 51-60.
12. Гриник І. Особливості самопрезентації особистості у студентському

- середовищі. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2021. Вип. 49. С. 51-60. <https://doi.org/10.24919/2312-8437.49.255846>.
13. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2000. Т. 1. 270 с.
 14. Дусь Н. А., Потримай Н. С. Феноменологія емоційного вигорання в педагогічній діяльності: психологічні особливості та шляхи профілактики. *Проблеми освіти*. 2015. Вип. 82. С. 85-89.
 15. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 16. Єльнікова Г. В., Борова Т. А., Касьянова О. М., Полякова Г. А. *Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи* : монографія. Чернівці : Технодрук. 2009. С. 27.
 17. Зайчикова Т. В. Соціально-психологічні детермінанти синдрому «професійного вигорання» у вчителів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи». Київ, 2005. 20 с.
 18. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ : Либідь, 2002. С. 6-7.
 19. Захарко О. Внутрішня мотивація як психологічний феномен. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2008. № 3. С. 143-150. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spl_2008_3_19.
 20. Капустюк О. М. Самопрезентація як засіб створення позитивного іміджу особистості [Текст] : дис... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2007. 252 с.
 21. Капустюк О. М. Явище самопрезентації особистості та співвіднесення його із саморозкриттям [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://bdpu.org/scientific_published/2005/psychology_2_2005/4.
 22. Керженцев П. М. Принципи організації. *Наука управляти: з історії менеджменту. Хрестоматія* : навч. посібн. Київ: Либідь, 1993. С. 265-292.

23. Килівник А. М. Формування культури самоорганізації майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницьк. нац. ун-т. Хмельницький, 2015. 20 с.
24. Климчук В. О. Тренінг внутрішньої мотивації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 10. С. 52-59.
25. Ковальчук Л. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті. *Вісник Львівського університету імені Івана Франка, Серія «Педагогічна»*, 2007. Вип. 22. С. 65-74.
26. Ковальчук Н. П. Рівні професійного самовдосконалення особистості студентської молоді педагогічного коледжу. Умань : Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка, 2007. 123 с.
27. Козлова О. Г. Методична підтримка самопрезентації вчителя в навчальному закладі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4 (30). С. 145-152.
28. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студ., курсантів, аспірантів і ад'юнктів. Київ : Центр навч. літератури, 2010. 352 с.
29. Кононенко А. О. Самопрезентація як важливий регулятор соціальної поведінки суб'єкта. *Теорія і практика сучасної психології*. 2012. № 4. С. 45-49.
30. Корчакова Н. В. Вивчення стратегій самопрезентації в зарубіжній психології [Текст]. Актуальні проблеми психології. Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Ч. 5. 2002. С. 78-85.
31. Костенко М. А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Харків, 2004. 20 с.

32. Костюшко Ю. О. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2005. 20 с.
33. Кравченко Г. Ю. Сучасні наукові підходи до визначення теоретико-методологічних основ особистісно орієнтованої освіти. *Початкове навчання та виховання*. 2005. № 32. С. 2-3.
34. Кузікова С. Б. Феноменологія саморозвитку особистості: проблемне поле дослідження. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки»*. 2012. Т. 2, Вип. 9. С. 145-149.
35. Кучерявий О. Г. Професійне самовиховання у вищій школі : навч. посіб. Київ : Освіта України, 2010. 200 с.
36. Левченко Т. І. Саморозвиток суб'єкта в освітньому процесі. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2014. Вип. 50. С. 11-15.
37. Лозовецька В. Т. Концептуальні засади професійного саморозвитку сучасної особистості. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць*, 1 (1). 2014. С. 33-39.
38. Малінкіна В. Л. Педагогічні умови формування професійного саморозвитку майбутніх викладачів дизайну. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*. 2016. Вип. 239. С. 177-184. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_ped_2016_239_27.
39. Мартинець Л. А. Імідж сучасного вчителя [упоряд. І. М. Рожнятовська]. Київ : Шк. світ, 2011. 96 с.
40. Мельніченко О. І. Психологічні особливості професійної діяльності викладачів ВНЗ [online]. С. 6. Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer31/929.pdf?>

41. Методи саморегуляції психічного стану особистості, їх різновиди та особливості застосування. Режим доступу: buchach-ruo.edukit.te.ua.
42. Мешко Г. М. Курс «Професійне здоров'я педагога» в системі підготовки майбутніх учителів до здоров'ятворчої діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2014. Вип. 30. С. 98-100.
43. Мирончук Н. М. Основи самоорганізації у професійній діяльності: навчально-методичний посібник. Житомир : Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2020. 133 с.
44. Мирончук Н. М. Самомотивація як складова самоорганізації викладача у професійній діяльності. *Проблеми освіти*. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД». 2018. Вип. 88 (частина 2). С. 65-74.
45. Мирончук Н. М. Формування умінь самоорганізації науково-дослідницької діяльності магістрантів на засадах ергономічного підходу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2018. Вип. 4 (95). С. 104.
46. Некрасова С. М. Готовність педагога до професійного саморозвитку: сутність, структура, проблеми дослідження. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка»*. Вип. 5. Мелітополь, 2010. С. 7-13.
47. Оліяр М. П., Русин Г. А., Червінська І. Б. *Основи науково-педагогічних досліджень (модульно-рейтинговий підхід)* : навч.-метод. посібн. Івано-Франківськ : НАІР, 2013. С. 54.
48. Основи наукового педагогічного дослідження / З. Н. Курлянд та ін. *Педагогіка вищої школи*: навч. посіб. Київ : Знання, 2007. С. 23-29.
49. Остапчук О. Професійний розвиток і самопроектування в системі освіти. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 13-18.
50. Паршук С. Професійний саморозвиток і самовдосконалення майбутніх учителів початкових класів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9 (1). С. 191-195. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv>

[2014_9\(1\)_30.](#)

51. Пастушенко О. М. Поняття іміджу і самопрезентації у соціальній психології. *Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України*. Київ : Гнозис, 2001. № 3 (8). С. 183-187.
52. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.]; за ред. З.Н. Курлянд. Київ : Знання, 2007. 495 с.
53. Педагогіка: теорія та історія : навч. посіб. / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. Київ : Вища шк., 1995. 237 с.
54. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.
55. Педагогічний словник для молодих батьків / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко, Л. В. Артемової, Н. І. Баглаєвої, І. Д. Бежа, та ін. ; Держ. центр соц. служб для молоді, АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 2003. 348 с.
56. Педагогічний експеримент : [навч. посіб. для пед. вузів] / В. І. Євдокимов, Т. П. Агапова, І. В. Гавриш, Т. О. Олійник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Харків : ТОВ «ОВС», 2001.
57. Печерська Г. О. Професійні ціннісні орієнтації вчителів. *Психологічні науки*. 2013. Т. 2. Вип. 10. С. 254.
58. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : [моногр.]. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2009. 367 с.
59. Рибалка В. В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого : посібник. Київ : Ін-т обдарованої дитини, 2014. 220 с.
60. Смолюк А. І. Аналіз ефективності коректувальної програми формування компонентів професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного*

університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. Тернопіль, 2017. № 2. С. 96-102.

61. Смолюк А. І. Аналіз проблеми готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи: теоретико-методологічний аспект. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 1 до Вип. 37, Том II (70) : Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». Київ : Гнозис, 2016. С. 480-488.
62. Смолюк А. І. Готовність до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (14–15 жовтня 2016 року)*. Харків. С. 44-46.
63. Смолюк А. І. Емпіричне дослідження індивідуально-особистісних показників сформованості професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка*. Полтава : Вид-во ПНПУ, 2017. № 68. С. 85-92.
64. Смолюк А. І. Організаційно-педагогічні умови професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету] : Педагогічні науки / Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2017. № 75. С. 82-87.*
65. Смолюк А. І. Теоретичний аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічний часопис Волині*. 2016, Луцьк. № 2 (3). С. 40-47.
66. Сперанська-Скарга М. А. Самопрезентація як соціально-педагогічний феномен [Електронний ресурс]. *Науковий вісник Донбасу*. 2011. № 2. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2011_2_24.
67. Стритьєвич Т. М. Компоненти та критерії сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого

- мистецтва. *Наукові записки. Серія «Педагогічні науки»*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. Вип. 74. С. 149-154.
68. Тихонова Т. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку майбутнього вчителя інформатики. Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти», Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2001.
 69. Туріщева Л. В. Творчість у педагогічній діяльності. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 128 с.
 70. Фрицюк В. А. Професійний саморозвиток майбутнього педагога: моногр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. 364 с.
 71. Харченко П. В. Саморозвиток як фактор професійного становлення майбутнього педагога. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. пр.* Київ, НПУ, Вип. 6. С. 75-84.
 72. Хлебнікова Т. М. *Управління навчальною діяльністю* : навч.-метод. посібник. Харків : Основа, 2013. 224 с.
 73. Цокур Р. М. Формування потенціалу професійного саморозвитку в майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : дис. ... канд. пед. наук. Одеса, 2004. 245 с.
 74. Чигрин Т. О. Самопрезентаці: визначення, види, стратегії, техніки. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України. Київ : ГНОЗІС. 2012. Т. 14. Ч. 5. С. 245-253.
 75. Шевчук О. М. *Самовиховання і саморегуляція особистості* : навч. посіб. 2-е вид., переробл. та доповн. Умань : РВЦ «Софія». 2011. 128 с.
 76. Averill J. R. Emotional Creativity II *International Review of Studies on Emotion* / J. R. Averill, C. Thomas-Knowles. Strongman K.T. (Ed.). V. 1. Chichester : Wiley, 1991. P. 269-299.
 77. Buck R. Motivation, Emotion and Cognition: A Developmental – Interactionist View. *International Review of Studies on Emotion* / Strongman K. T. (Ed.). V. 1. Chichester : Wiley, 1991. P. 101-142.

78. Gebauer K. Turbulenzen im Klassenzimmer. Emotionales Lernen in der Schule. Stuttgart : Klell. Cotta, 1997. 270 f.
79. Kemper Th. D. An Introduction to the Sociology of Emotions II International Review of Studies on Emotion. Strongman K. T. (Ed.). Chichester : Wiley, 1991. P. 301-349.
80. Norris M., Lecavalier L. Evaluating the Use of Exploratory Factor Analysis in Developmental Disability Psychological Research. Journal of Autism and Developmental Disorders. 2009.40 (1): P. 8-20.
81. Smolyk A. I. The substantial characteristics of organizational and pedagogical conditions of future primary school teachers' professional self development. Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 4 (1) (2017). P. 126-132.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сутність поняття «імідж»

Джерело	Визначення іміджу
1	2
Тлумачний словник російської мови кінця ХХ ст. / За ред. Г. Складерської	враження, думка про особу, колектив, установу, речі тощо, що створюється зацікавленими особами; індивідуальний стиль, подоба, що характеризує особу, групу осіб, установу і т.п.
Новий словник російської мови / Т. Єфремова	образ людини, що включає в себе зовнішність, манеру поведінки, спілкування, які сприяють впливу на оточуючих
Тлумачний словник іншомовних слів / Л. Крисін	уявлення (часто цілеспрямовано створюване) про чию-небудь внутрішню й зовнішню подобу, образ
Великий тлумачний словник української мови / За ред. В. Бусела	рекламний, представницький образ кого-небудь (наприклад, громадського діяча), що створюється для населення
Сучасний словник іноземних слів / [уклад. Л. Баш, А. Боброва]	цілеспрямовано сформований образ певної особи, явища чи предмета, який підкреслює певні ціннісні характеристики й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на когось з метою популяризації, реклами тощо
Н. Вебстер	похідне від «свідомість», утворене за допомогою мови; зображення або опис; розумова концепція, підтримувана різними суспільними групами і така, що символізує основну позицію й орієнтацію у відношенні до чого-небудь (особи, класу, расового типу, політичної філософії або національності)
Словник практичного психолога / [уклад. С. Головін]	емоційно-забарвлений образ кого-небудь або чого-небудь, що склався у масовій свідомості й має характер стереотипу. Певний імідж може мати політичний діяч, професія, товар. Формування іміджу відбувається стихійно, але часто є результатом роботи спеціалістів у сфері політології, психології реклами, маркетингу тощо
Стислий психологічний словник / За заг. ред. А. Петровського, М. Ярошевського	стереотипізований образ конкретного суб'єкта, який існує у масовій свідомості. Як правило, поняття іміджу стосується конкретної людини, але може також поширюватися на певний товар, організацію, професію тощо. В основі іміджу лежить формальна система ролей, які людина грає у своєму

1	2
	житті, що поповнюється рисами характеру, інтелектуальними здібностями, зовнішніми даними, одягом тощо.
Естетика: Словник / За заг.ред. А. Беляєва	уявлення щодо речей та людей, яке формується (як правило, цілеспрямовано) засобами масової інформації, включаючи рекламу
Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю. Шемшученка, В. Бабкіна	у широкому розумінні, – це розповсюдження уявлення про характер того чи іншого об'єкта; у більш вузькому (щодо пропаганди, реклами, масової культури тощо) розумінні, – це цілеспрямовано формований образ-уявлення, який за допомогою асоціацій наділяє об'єкт (явище, особистість, товар та н..) додатковими цінностями (соціальними, політичними, соціально-психологічними, естетичними та ін.) і завдяки цьому завжди сприяє більш цілеспрямованому й емоційному його сприйняттю
Трактування поняття «імідж» з погляду психології та соціальної психології	
О. Камишева	цілісне уявлення про образ, який залишається у свідомості людей
І. Ладанов	образ, зліпок, розумове уявлення конкретної особи, змістовна сторона її характеру
О. Перелигіна	символічний образ суб'єкта, що створюється у процесі інтерсуб'єктної взаємодії
Г. Почепцов	звернене у зовнішнє «Я» людини, її публічне «Я»; інструмент спілкування з масовою свідомістю
П. Гуревич	синонімічне «персоніфікації», але більш узагальнене, що включає не лише природні властивості особистості, але і спеціально вироблені, створені...
В. Шпалінський	це те, чим і ким здається людина у своєму оточенні, якою бачить та сприймає її «воно»
М. Вудкок, Д. Френсіс	соціально-психологічний вплив особистості керівника на підлеглих, що яскраво виражається саме у мотиваційній сфері їх взаємодії
Е. Семпсон	не просто паралельний вербальному процес передачі інформації, а домінуючий процес
А. Пелих, Т. Кизилова, А. Пронченко	оцінка морально-особистісних, інтелектуальних, професійних і етичних якостей оточуючими людьми; самопрезентація, конструювання людиною свого образу для інших; вміння триматися з людьми в ділових і неофіційних обставинах

1	2
М. Рудакевич	зовнішня оболонка людини, без реального наповнення якої вплив іміджу на оточуюче середовище рано чи пізно буде зведений нанівець
Трактування поняття «імідж» у контексті соціологічних наук	
Е. Гофман	Охоплює наше уявлення про ту чи іншу соціальну роль, яку ми виконуємо в житті, про наш стан та обставини долі на певний момент; це мистецтво управляти враженнями
П. Берд	охоплює широке коло ознак, починаючи від зачіски, постави та погляду і закінчуючи вчинками та вміннями, навіть тим оточенням, у якому відбувається процес спілкування. Імідж – це сприйняття вас іншими людьми. Він – загальна картина вашої особистості в очах оточуючих, що складається з того, як ви дивитесь, говорите, одягаєтесь та дієте; відображає ваші здібності та моральні якості; позу й рухи тіла; аксесуари й оточення, компанію, до якої ви належите тощо
Г. Сорокіна	візуальна привабливість; необхідний, аби справити певне враження та сформувані в людей потрібну думку про себе і, відповідно, ставлення
Трактування поняття «імідж» у сфері економіки, політики, маркетингу, комунікативної і рекламної діяльності	
О. Феофанов	головний спосіб психологічного впливу рекламодавця на споживача
В. Королько	це імовірно уявлення про людину, товар чи інститут, який цілеспрямовано формується в масовій свідомості за допомогою публіситі, реклами або пропаганди
Т. Грінберг	наочний вияв того або іншого фрагмента реальності, що реалізує рекламну ідею у виразній формі... Це звукові, образотворчі та вербальні знаки, які втілюють завдання сугестій рекламного твору. Це цілеспрямовано створювана образ-вистава, яка наділяє об'єкт додатковими цінностями, що власне й сприяє більш емоційному його сприйняттю
О. Сліпушко	образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб
Ф. Котлер	сприйняття організації або її товарів суспільством
В. Шепель	індивідуальна подоба, або ореол, що створюється засобами масової інформації, соціальною групою або власними зусиллями особи в цілях привертання до себе уваги, візуальний образ, що викликає симпатію; фасадна частина образу, в якій манери (жести) і міміка виступають в якості найбільш виразних архітектурних елементів

Додаток Б**Анкетування «Учитель і його особистісно-професійний імідж»**

Мета: з'ясувати ставлення слухачів та студентів до теми дослідження.

Шановні слухачі (студенти)! Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Якщо до запитання дано варіанти відповідей, то проранжуйте їх за рівнем значущості для Вас особисто (№1 – найважливіший показник, ... № 11 – найменш значущий). Відповіді на запитання анкети будуть використовуватися лише у наукових цілях. Своє прізвище можна не вказувати, необхідні тільки щирі відповіді, які, сподіваємось, допоможуть удосконалити навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах.

1. Який зміст Ви вкладаєте у поняття «імідж особистості»? Що розумієте під поняттям «особистісно-професійний імідж вчителя»?

2. Чи залежать результати педагогічної діяльності від особистісно-професійного іміджу вчителя?

3. На які параметри предметно-педагогічної діяльності впливає імідж вчителя?

4. З яких, на Ваш погляд, факторів складається особистісно-професійний імідж вчителя?

5. Чи вважаєте Ви, що самопрезентація і особистісно-професійний імідж вчителя взаємопов'язані? Якщо так, то спробуйте пояснити їх залежність.

6. Як Ви вважаєте, особистісно-професійний імідж вчителя формується один раз і назавжди чи є динамічним утворенням?

7. Назвіть, на Вашу думку, найвагоміші фактори (умови) розвитку особистісно-професійного іміджу вчителя.

8. Чи відчуваєте ви потребу у підвищенні рівня свого особистісно-професійного іміджу?

9. Які мотиви спонукають Вас до розвитку свого особистісно-професійного іміджу (не більше 3):

1) Потреба в самоактуалізації й самовдосконаленні.

2) Прагнення до підвищення професійної майстерності й професіоналізму.

3) Розвиток своїх можливостей і здібностей.

4) Ставлення до проблем іміджу в у педагогічному процесі.

5) Налагодження дружніх стосунків з оточуючими, уникнення напруженості у взаєминах.

6) Покращення матеріального стану.

7) Досягнення визнання й поваги.

8) Зміцнення свого службового становища, забезпечення собі впливового стану.

9) Почуття професійного обов'язку і сумлінне ставлення до роботи.

10) Об'єктивність оцінки власної діяльності адміністрацією.

11) Можливість виявити себе, самопрезентуватись.

10. Ваше ставлення до необхідності формування особистісно-професійного іміджу вчителя у процесі самопрезентації:

а) позитивне; б) нейтральне; в) негативне?

Додаток В

Форми самопрезентації вчителя

Форма самопрезентації	Коротка характеристика	Умови застосування
1	2	3
Коротка усна самопрезентація	Включає в себе обов'язкові елементи: прізвище, ім'я, по-батькові; професійні (соціальні) і посадові функції	Застосовується під час знайомства, розкриття ключових компетенцій
Розгорнута усна самопрезентація	Включає в себе обов'язкові елементи: прізвище, ім'я, по-батькові; характер роботи (рід занять, профіль, функції); ключові компетенції (знання та досвід); питання, які здатні вирішувати	Застосовується під час знайомства, розкриття ключових компетенцій, визначення кола інтересів, узгодження можливостей і умов контактів
Письмова самопрезентація (резюме)	Включає в себе обов'язкові елементи: загальні відомості, освіта (з чіткою вказівкою факультету, спеціальності, курсів підвищення кваліфікації тощо); досвід роботи (найбільш значні посади і коло обов'язків); професійно важливі якості	Застосовується під час працевлаштування і отримання рекомендацій
Стендова доповідь	Усна доповідь, яка супроводжується наочними матеріалами	Використовується на виставках, конференціях з багаточисельним складом учасників, майстер-класах
Фотопрезентація	Фотоальбом, створений за підсумками заходів, проєктів тощо	Використовується на виставках, при влаштуванні на роботу, атестації вчителя
Паперовий варіант портфоліо	Папка з документами та матеріалами; коротка інформація на декількох листах, що містить в собі основні моменти і твердження про вчителя і його професійну діяльність	Найбільш вигідна форма при влаштуванні на роботу, атестації вчителя, аналізі роботи, коректуванні тощо. Незамінна при проведенні моніторингу даних
Електронний варіант портфоліо	Базований для веб-сервера ресурс, сайт вчителя, який відображає індивідуальність і професійні досягнення власника. <u>Види електронних варіантів портфоліо:</u> <i>Портфоліо досягнень</i> (документи, що підтверджують успіхи	Найвигідніше застосування при атестації педагога у зв'язку з новими вимогами (проєктом Положення про портфоліо педагога), при дистанційній співдружності в рамках мережевих співтовариств

Продовж. дод. В

1	2	3
	<p>діяльності вчителя).</p> <p><i>Портфоліо презентаційний</i> (необхідний під час влаштування на нове місце роботи, особливо в тих випадках, коли заробітна плата призначається за підсумками співбесіди).</p> <p><i>Портфоліо тематичний</i> (тематично відособлені творчі роботи в різних сферах діяльності).</p> <p><i>Портфоліо комплексний</i> (об'єднання в собі вищеперерахованих видів портфоліо і придатний для презентації портфоліо вчителя школи)</p>	
Відеопрезентація (з титрами; з усним коментарем)	Відеоролик, що представляє учителя, його досягнення, розповідає про діяльність педагога взагалі або у певній галузі (виховна робота, робота з батьками, впровадження пед. технологій тощо)	Застосовується в конкурсних випробуваннях; при проведенні майстер-класів, дистанційному знайомстві; вступна презентація класного керівника, вчителя-предметника
Комп'ютерна презентація	Презентація, створена за допомогою Microsoft Power Point	Часто застосовується при виступах на конференціях і нарадах, може також використовуватися на уроках у процесі пояснення матеріалу вчителем або доповідей учнів
Наставництво	Суспільне доручення, побудоване на принципі добровільності. Учитель-наставник у навчальному закладі – людина з високою творчою активністю, зі своїм баченням проблем навчально-виховного процесу, з високими результатами особистої практичної діяльності	Оптимізація процесу професійного становлення молодого учителя, формування у нього мотивації до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації та можливість реалізувати педагогу-наставнику свої власні професійними якості, комунікативні здібності тощо
Конкурси «Учитель року», «Класний керівник року» тощо	Проводиться з метою виявлення і підтримання творчої праці вчителів, підвищення їх професійної майстерності, популяризації педагогічних здобутків	Застосовуються з метою: піднесення ролі вчителя у суспільстві і підвищення престижності цієї професії; привернення уваги громадськості, органів влади до проблем освіти; сприяння творчим педагогічним

		пошукам, удосконаленню фахової майстерності вчителя; пропаганди новітніх досягнень педагогічної науки, авторських програм, педагогічних теоретико-практичних інновацій; забезпечення незалежної експертної оцінки педагогічної діяльності
Керівництво школою передового педагогічного досвіду, професійної майстерності, педагогічними лабораторіями	Має двосторонню ефективність: керівник загальноосвітнього навчального закладу, відвідуючи уроки своїх підлеглих, консультуючи їх з питань планування, методики і технології уроків, заходів тощо, обговорюючи теоретичні проблеми освіти, вдосконалює і свою педагогічну систему, впевнюється у правильності своїх професійних позицій	Умови для творчих пошуків і формування передового педагогічного досвіду: а) наявність добре підготовлених, творчо працюючих керівників загальноосвітніх навчальних закладів і наукового консультанта; б) вибір суспільно значимої для закладу освіти і посилюючої педагогічного колективу теми; в) чіткість і ясність мети і завдань творчого пошуку для всього колективу і кожного педагога; г) обґрунтований розподіл і кооперація праці; г) відповідна наукова і практична підготовка вчителів, озброєння їх теорією і методами творчого пошуку; д) створення у педагогічному колективі творчого настрою, здорового морально-психологічного клімату, сприятливих матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних і естетичних умов праці
Відкриті уроки, майстер класи	Форма уроку, яка відображає позитивний досвід учителя і учнів у викладенні та засвоєнні навчального матеріалу. Провідну роль у цьому відіграє форма організації пізнавальної діяльності учнів, ступінь готовності їх засвоювати новації вчителя. Саме рівень взаєморозуміння учителя і учнів на уроці свідчить про актуальність нових методик, що використовуються педагогом, про його творчий потенціал	Застосовується з метою підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів; експертизи колегами (керівниками навчального закладу, методистами та ін.) нововведень, експериментальних методик, розроблених учителем; саморозвитку учителя, прагнення до постійного підвищення кваліфікації (коли думка колег, зауваження, пропозиції стають інструментом

		розвитку учителя)
Творчі звіти	Творчий звіт – це кваліфікаційне випробування, яке претендує на новизну й оригінальність форми і результату, що дозволяє в комплексі оцінити цілісну систему діяльності	Вимоги до творчого звіту: – назва повинна відображати основну ідею досвіду; – у виступі повинна бути обґрунтована актуальність і
	вчителя, який атестується. Творчий звіт повинен включати: – виступ педагога, який розкриває його роботу; – відкритий урок чи позакласний захід з предмета (чи його відеозапис); – демонстрацію навчально-методичного комплексу, яка наочно відображає систему роботи	практична значущість досвіду для підвищення якості навчально-виховного процесу; – наукове обґрунтування досвіду (теоретична база); – опис змісту досвіду, аналіз теоретичних і методичних знахідок учителя, який атестується, організація, зміст, форми, прийоми, методи педагогічної діяльності; – одержані результати, умови застосування, виявлені труднощі; – тривалість апробації досвіду
Творчі змагання (ярмарки ідей, салони майстерності, фестивалі педагогічної творчості тощо)	Проводиться з метою виявлення талановитих педагогів, творчих спеціалістів. У змаганнях беруть участь усі вчителі-предметники та куратори класів	Застосовуються з метою: поширення передового педагогічного досвіду; удосконалення професійної майстерності педагогів через підготовку, організацію і проведення відкритих уроків та позакласних заходів; професійне спілкування, обмін педагогічними знахідками; підвищення науково-методичного рівня педагогів; створення умов для педагогічного самовизначення вчителя; залучення вчителів до творчого пошуку; забезпечення умов для запровадження інноваційних форм і методів, зумовлених системою роботи вчителя; здійснення науково-методичної експертизи теоретичної моделі індивідуальної системи роботи вчителя
Публікації	Форма самоосвіти педагогічних працівників, яка спрямована на розкриття педагогічного потенціалу вчителів, зростання їх професійної	Основними завданнями виступають забезпечення розробки, підготовки до видавництва навчальної і

	компетентності, використовуючи при цьому різноманітні форми подачі інформації	методичної літератури на основі науково обґрунтованих знань і методик. Принципами видавничої діяльності виступають: – наукове концептуальне обґрунтування; – особистісно-орієнтований підхід; – орієнтація на розвиток і саморозвиток; – пошукова, творчо-дослідна спрямованість; – адаптивність, адресність
--	---	---

Додаток Д

Взаємозв'язок форм та засобів самопрезентації вчителя

Форма самопрезентації	Засоби самопрезентації					
	Позиціонування	Емоціоналізація	Вербалізація	Деталізація	Візуалізація	Акцентування уваги на «корисній» інформації
1	2	3	4	5	6	7
Коротка (розгорнута) усна самопрезентація	•	•	•	•	•	•
Письмова самопрезентація (резюме)	•			•		•
Стендова доповідь	•		•	•		•
Фотопрезентація	•			•		•
Паперовий варіант портфоліо	•			•		•
Електронний варіант портфоліо	•			•		•
Відеопрезентація (з титрами; з усним коментарем)	•	•	•	•		•
Комп'ютерна презентація	•			•		•
Наставництво	•	•	•	•	•	•
Конкурси «Учитель року», «Класний керівник року» тощо	•	•	•	•	•	•
Керівництво школою передового педагогічного досвіду, професійної майстерності, педагогічними лабораторіями	•	•	•	•	•	•
Відкриті уроки, майстер класи	•	•	•	•	•	•
Творчі звіти	•	•	•	•	•	•
Творчі змагання (ярмарки ідей, салони майстерності, фестивалі педагогічної творчості тощо)	•	•	•	•	•	•
Публікації	•		•	•		•

Додаток Е

Сутність поняття «методична робота»

Дослідники	Ключові положення у визначенні методичної роботи
1	2
В. Сластьонін, І. Ісаєв	фактор підвищення педагогічної культури
В. Дивак	складова післядипломної педагогічної освіти
В. Зверева	систематична колективна і індивідуальна діяльність учителів по підвищенню професійної майстерності у міжкурсовий період.
О. Вернидуб, Л. Даниленко, Ю. Конаржевський, Г. Литвиненко, Н. Островерхова, М. Поташник, Н. Худоминський, Т. Шамова	цілісна система взаємопов'язаних дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагога
Б. Бондар, С. Бондаренко, В. Журавльов, П. Карташов, А. Макаренко, М. Махмутов, Л. Момот, В. Паламарчук, М. Скаткін, В. Сухомлинський, М. Фіцула, М. Ярмаченко, О. Ярошенко	форма організації вивчення та впровадження досягнень педагогічної науки й передового педагогічного досвіду
С. Бондаренко, І. Демакова, С. Ільїн, М. Лазарєв, С. Сисоєва, Р. Скульський, С. Соловейчик, Р. Шакуров	форма виявлення педагогічної творчості

Продовж. дод. Е

1	2
Є. Барбіна, Б. Гершунський, Г. Данилова, І. Дроздова, А. Єрмола, В. Маслов, О. Сидоренко	структурна ланка системи неперервної освіти
А. Воловиченко, В. Пуцов	специфічна галузь соціальної дії, свідомо зорієнтована на соціальну активізацію суб'єктів освіти і пов'язаних з ними соціальних інститутів з метою підтримки й розвитку ціннісного стандарту системи

Додаток Ж

**Методики вивчення сформованості
особистісно-професійного іміджу вчителя**

№ п/п	Компоненти ОПІ	Показники	Діагностичні методики
1	2	3	4
1.	Мотиваційно-ціннісний (Додаток З)	Вмотивованість до професійного розвитку та саморозвитку	Анкета «Аналіз трудової поведінки членів колективу» (Додаток З ₁)
		Ціннісне ставлення до професійно-педагогічної самореалізації	Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) (Додаток З ₂) Діагностика вчителів на мотивацію до успіху (Т. Елерсом) (Додаток З ₃)
		Соціально активна життєва та педагогічна позиція	Тест «Викладач, який хоче бути завжди попереду» (Додаток З ₄)
2.	Компетентнісний (Додаток К)	Продуктивна співпраця з різними соціальними групами	Опитувальник на виявлення ставлення учнів до учителів (Додаток К ₁) Опитувальник на виявлення найважливіших для батьків учнів професійних та особистісних якостей учителів (Додаток К ₂)
		Наявність і поповнення знань із педагогіки, психології, іміджології	Діагностична карта на визначення професійної підготовленості вчителя (Додаток К ₃)
		Креативність та ініціативність	Тест «Креативність, творчий потенціал учителя» (Л. Хоружа) (Додаток К ₄)
3.	Діяльнісний (Додаток Л)	Прагнення до цілепокладання в діяльності	Експрес-тест «Чи правильно ми ставимо перед собою мету?» (Додаток Л ₁)
		Здатність до самоорганізації та самоконтролю	Діагностика рівня саморозвитку педагога (параметр: особистісна самореалізація, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення (Л. Бережнова) (Додаток Л ₂)

Продовж. дод. Е

1	2	3	4
		Здатність до рефлексії	Діагностика визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії (за О. Калашниковою) (Додаток Л ₃)
4.	Комунікативний (Додаток М)	Культура мовлення	Тест «Оцінка комунікативних умінь» (Додаток М ₁) (Л. Мітіна) Методика визначення стилю спілкування педагога (за І. Юсуповим) (Додаток М ₂)
		Комунікативна поведінка	Методика оцінки комунікативних здібностей учителя (Додаток М ₃)
		Емоційна стабільність	Методика дослідження проявів тривожності (Дж. Тейлор) (Додаток М ₄)

Додаток З

**Методики вивчення сформованості мотиваційно-ціннісного
компонента особистісно-професійного іміджу вчителя**

Додаток З₁

Методика діагностики трудової поведінки членів колективу

*Шановні колеги! Вам буде запропоновано 11 тверджень, серед яких
необхідно обрати найбільш значущі для Вас (не більше 6).*

Мотиви трудової поведінки	Найбільш значущі для мене (не більше 6)
1. Прагнення до отримання більшої матеріальної винагороди	
2. Прагнення до професійного зростання	
3. Задоволеність від сумлінно виконаної роботи	
4. Повага з боку керівників	
5. Товариські стосунки з боку колег	
6. Прагнення виявити (виразити себе)	
7. Усвідомлення суспільної значущості своєї праці	
8. Бажання спокійно працювати без неприємностей та конфліктів	
9. Прагнення уникати відповідальності, самостійного прийняття рішень	
10. Прагнення досягти максимальної самостійності в роботі	
11. Бажання виявити творчість, здійснити пошук, провести дослідження	

Додаток З₂**Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) [189, с.87-91]**

Шановні колеги! Зараз Вам буде запропоновано список із 18 позначених цінностей. Ваше завдання – обрати і пронумерувати цінності за порядком їх значущості для Вас з урахуванням тих принципів, якими Ви керуєтеся у житті.

Цінності подано в алфавітному порядку. Уважно перечитайте цінності і, обравши ту, яка для Вас найбільш значуща, присвойте їй перше місце. Потім оберіть другу за значущістю цінність і присвойте їй друге місце. Потім зробіть теж саме з усіма іншими цінностями. Найменш важлива залишиться останньою і посяде 18 місце.

Працюйте повільно, вдумливо. Якщо у процесі роботи Ви змінили свою думку, то можна виправити свої відповіді, змінивши місце тієї чи іншої цінності. Після першого списку проробіть теж саме з другим списком. Кінцевий результат повинен відображати вашу істинну позицію.

Список А (термінальні цінності)

Цінність	Місце
1	2
Активне діяльне життя (повнота та емоційна насиченість життя)	
Життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, які досягаються життєвим досвідом)	
Здоров'я (фізичне і психічне)	
Краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі й мистецтві)	
Любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною)	
Матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних утруднень)	
Наявність надійних і вірних друзів	
Пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток)	
Продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей)	
Розваги (приємне, вигадливе проведення часу, відсутність зобов'язань)	
Розвиток (робота над собою, постійне фізичне й духовне вдосконалення)	
Свобода (самотійність, незалежність у судженнях і вчинках)	
Суспільне визнання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі)	
Творчість (можливість творчої діяльності)	
Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів)	

Цікава робота	
Щасливе сімейне життя	
Щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства загалом)	

Список Б (інструментальні цінності)

Цінність	Місце
1	2
Акуратність (охайність), вміння утримувати в порядку речі, порядок у справах	
Вихованість (зразкова поведінки)	
Високі запити (високі вимоги до життя и високі домагання)	
Відповідальність (почуття обов'язку, вміння тримати слово)	
Ефективність у справах (працелюбність, продуктивність у роботі)	
Життєрадісність (почуття гумору)	
Незалежність (здібність діяти самостійно, рішуче)	
Непримиренність до недоліків у себе та інших	
Освіченість (широта знань, висока загальна культура)	
Раціоналізм (вміння розсудливо і логічно мислити, приймати виважені, раціональні рішення)	
Ретельність (дисциплінованість)	
Самоконтроль (стриманість, самодисципліна)	
Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів	
Тверда воля (вміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами)	
Терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки і омани)	
Чесність (правдивість, щирість)	
Чуйність (дбайливість)	
Широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)	

Додаток З₃**Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху (Т. Елерс) [126]**

Шановні колеги! Вам буде запропоновано 41 питання, на кожне з яких ви повинні відповісти «Так» або «Ні».

№	Твердження	Так	Ні
1	2	3	4
1	Коли існує вибір між двома варіантами, його краще зробити скоріше, ніж відкласти на певний час	Так	Ні
2	Я легко дратуюся, коли помічаю, що не міг на всі 100 % виконати завдання	Так	Ні
3	Коли я працюю, це виглядає так, начебто я все ставлю на карту	Так	Ні
4	Коли виникає проблемна ситуація, я частіше за все приймаю рішення одним із останніх	Так	Ні
5	Коли у мене два дні підряд немає справи, я втрачаю спокій	Так	Ні
6	У деякі дні мої успіхи нижче за середні	Так	Ні
7	У ставленні до себе я більш суворий, ніж до інших	Так	Ні
8	Я більш доброзичливий, ніж інші	Так	Ні
9	Коли я відмовляюся від важкого завдання, я потім суворо засуджую себе, так як знаю, що у ньому я досягнув би успіху	Так	Ні
10	У процесі роботи я маю потребу у невеликих паузах відпочинку	Так	Ні
11	Старанність – це основна моя риса	Так	Ні
12	Мої досягнення у праці не завжди однакові	Так	Ні
13	Мене більш приваблює інша робота, ніж та, якою я займаюся	Так	Ні
14	Осудження стимулює мене сильніше за похвалу	Так	Ні
15	Я знаю, що мої колеги вважають мене справедливою людиною	Так	Ні
16	Перешкоди роблять мої дії більш впевненими	Так	Ні
17	У мене легко викликати честолюбство	Так	Ні
18	Коли я працюю без наснаги, це зазвичай помітно	Так	Ні
19	При виконанні роботи я не розраховую на допомогу інших	Так	Ні
20	Іноді я відкладаю те, що повинен зробити зараз	Так	Ні
21	Треба покладатися тільки на самого себе	Так	Ні
22	У житті мало речей більш важливих, ніж гроші	Так	Ні
23	Завжди, коли мені треба буде виконати важливе завдання, я ні про інше не думаю	Так	Ні
24	Я менш честолюбний, ніж багато інших	Так	Ні
25	У кінці відпустки я зазвичай радію, що скоро піду на роботу	Так	Ні

Продовж. дод. 3з

1	2	3	4
26	Коли робота мені до вподоби, я роблю її краще та кваліфікованіше, ніж інші	Так	Ні
27	Мені простіше і легше спілкуватися з людьми, які можуть завзято працювати	Так	Ні
28	Коли у мене немає справ, я відчуваю, що мені не по собі	Так	Ні
29	Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше, ніж іншим	Так	Ні
30	Коли мені доводиться приймати рішення, я намагаюся робити це як можна краще	Так	Ні
31	Мої друзі іноді вважають мене лінивою людиною	Так	Ні
32	Мої успіхи у певній мірі залежать від моїх колег	Так	Ні
33	Безглуздо протидіяти волі керівника	Так	Ні
34	Іноді не знаєш, яку роботу доведеться виконувати	Так	Ні
35	Коли щось не виходить – я нетерплячий	Так	Ні
36	Я зазвичай звертаю мало уваги на свої досягнення	Так	Ні
37	Коли я працюю разом з іншими, моя робота дає більш високі результати, ніж робота інших	Так	Ні
38	Багато з того, за що я берусь, не доводжу до кінця	Так	Ні
39	Я заздрю людям, які не завантажені роботою	Так	Ні
40	Я не заздрю тим, хто прагне до влади і вищої посади	Так	Ні
41	Коли я впевнений, що знаходжуся на правильному шляху, для доказу своєї правоти я можу вдаватися до крайнощів	Так	Ні

Ключ. Ви отримали по 1 балу за відповіді «Так» на такі питання: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41. Ви також отримали по 1 балу за відповіді «Ні» на питання: 6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 не враховуються. Підрахуйте суму набраних балів.

Залежно від отриманої суми встановлюється рівень сформованості мотивації до успіху:

від 1 до 10 балів – низький;

від 11 до 16 балів – середній;

від 17 до 20 балів – достатній;

понад 20 балів – високий.

Додаток З₄**Тест «Викладач, який хоче бути завжди попереду»**

Шановні колеги! Вам буде запропоновано 15 питань, на які необхідно відповісти «так» або «ні». Відповідь «так» оцінюється 1 балом, «ні» – 0 балів.

1. Обравши мету, ви досягаєте її безкомпромісно?
2. Чи часто ви буваєте незадоволені досягнутими результатами?
3. Чи відчуваєте ви себе перевтомленими, на межі виснаження?
4. Чи не перенапружуєтесь ви на роботі?
5. Чи відчуваєте ви потребу в плануванні життя на перспективу?
6. Чи дуже вас дратує, коли на шляху здійснення ваших робочих планів виникають перешкоди, через які доводиться щось змінювати або гаяти час?
7. Чи дошкуляє вам зайва вага?
8. Чи високий у вас тиск?
9. Чи високий вміст цукру у вашій крові?
10. Чи не забагато у вас холестерину?
11. Чи часто ви переносите хворобу на ногах?
12. Чи є у вас час для відпочинку?
13. Чи відчуваєте ви тривогу, про яку ніколи нікому не розповідаєте?
14. Чи є у вас час для занять спортом, туризмом?
15. Ви палите?

Підрахуйте кількість ствердних відповідей.

0-3 балі – високий рівень. У вас все в нормі. Ви несете відповідальність і активність у різних видах діяльності незалежно від умов, в яких вони здійснюються. Ваші результати діяльності і суспільної активності відповідають вимогам діяльності і умовам життя в суспільстві. Ваші дії, вчинки і стиль життя відповідають реальності;

4-5 балів – середній рівень. Ваші успіхи непогані, але будьте обережні, бо належите до групи ризику;

5 і більше балів – низький рівень. Поставтеся до себе критично, постарайтеся змінити стиль свого життя. Приділіть увагу власному здоров'ю.

Додаток К

**Методики вивчення сформованості компетентнісного компонента
особистісно-професійного іміджу вчителя**

Додаток К₁

Опитувальник на виявлення ставлення учнів до учителів [158]

Дорогі друзі! Уважно прочитайте кожне з наведених нижче суджень. Якщо ви вважаєте, що воно правильне і відповідає вашим стосункам з учителем, то напишіть «так», якщо воно неправильне, – то – «ні» («так» позначаються знаком «+», «ні» знаком «-»).

1. Учитель вміє точно визначити здібності своїх учнів.
2. Мені важко контактувати з учителем.
3. Учитель – справедлива людина.
4. Учитель допомагає мені (пояснює, вимагає).
5. Учителю не вистачає співчуття у стосунках з дітьми.
6. Слово вчителя для мене – закон.
7. Педагог – людина, яка старається виконати свої обіцянки, реалізувати плани.
8. Я повністю задоволений своїм учителем.
9. Учитель недостатньо вимогливий до мене.
10. Учитель завжди може дати розумну пораду.
11. Я повністю довіряю своєму учителеві.
12. Оцінка учителя дуже важлива для мене.
13. Учитель організовує роботу по шаблону.
14. Працювати з учителем – одне задоволення.
15. Учитель приділяє мені мало уваги.
16. Учитель не враховує, як правило, моїх індивідуальних особливостей.
17. Учитель завжди вислуховує мою думку.
18. Учитель погано відчуває мій настрій.
19. У мене немає сумніву у правильності та необхідності методів впливу на мене, якими користується учитель.
20. Я не стану ділитися з учителем своїми особистими таємницями.
21. Учитель карає мене за дрібні вчинки-витівки.
22. Учитель добре знає мої слабкі та сильні сторони.
23. Я хотів би стати схожим на свого вчителя.
24. У мене з учителем лише ділові стосунки.

Листок відповідей

I Блок		II Блок		III Блок	
№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1		2		3	
4		5		6	
7		8		9	
10		11		12	
13		14		15	
16		17		18	
19		20		21	
22		23		24	

Отримані результати зіставляємо з ключем

I Блок		II Блок		III Блок	
№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь	№ питання	Відповідь
1	+	2	–	3	+
4	+	5	–	6	+
7	+	8	+	9	–
10	+	11	+	12	+
13	–	14	+	15	–
16	–	17	–	18	+
19	+	20	–	21	–
22	+	23	+	24	–

Інтерпретація

Найбільша кількість балів по одному із трьох блоків характеризує домінуючий тип взаємодії між учителем та учнями:

I блок – гностичний тип;

II блок – емоційний тип;

III блок – поведінковий тип

Гностичний компонент виявляє рівень компетентності вчителя як спеціаліста з точки зору учня, емоційний – визначає ступінь симпатії учня до учителя, а поведінковий – показує, як складаються реальна взаємодія учителя і учня. При порівнянні учителів різних класів доцільно використовувати сумарний показник.

Додаток К₂

**Опитувальник на виявлення найважливіших для батьків учнів
професійних та особистісних якостей вчителів**

Шановні батьки! Вам буде запропоновано 15 професійних та особистісних якостей учителів, серед яких необхідно обрати найважливіші та найбільш значущі для Вас (не більше 6).

№ п/п	Професійні та особистісні якості вчителя	Найбільш значущі та найважливіші для мене (не більше 6)
1	Відкритість у ставленні до дитини	
2	Готовність підтримати дитину у складні моменти	
3	Позитивний вплив на думки, вчинки, характер дитини	
4	Наявність волі	
5	Вимогливість до виконання шкільних обов'язків учнем	
6	Здатність відчувати настрій дитини	
7	Здатність виховувати і передавати духовні цінності	
8	Здатність ефективно навчати свого предмета	
9	Дисциплінованість	
10	Справедливість	
11	Прагнення до співпраці	
12	Комунікабельність	
13	Доброта і чуйність	
14	Професійна компетентність	
15	Відсутність честолюбства	

Додаток Л

**Методики вивчення сформованості діяльнісного компонента
особистісно-професійного іміджу вчителя**

Додаток Л₁**Експрес-тест «Чи правильно ми ставимо перед собою мету?»**

Шановні колеги! Дайте відповіді на кожне з запитань («так» чи «ні»). У разі кількох «вкладених» питань відповідь «так» можлива тільки при позитивній відповіді на всі запитання. Робіть необхідні позначки прямо в тесті і виписуйте на окремий чистий аркуш паперу всі ідеї, які виникають при цьому. Не поспішайте. Відповідайте на всі запитання. Якщо Ви не можете відповісти на питання, що знаходиться у межах Вашої компетенції, відповідайте «ні». Будьте максимально чесними – Ви відповідаєте для себе!

1. Чи маєте Ви чітке уявлення про те, яким/якою Ви хотіли б себе побачити через п'ять років?
2. Чи маєте Ви чітке уявлення про те, якими через п'ять років повинні бути учні, з якими Ви працюєте?
3. Чи записане Ваше уявлення/бачення питань 1 і 2 десь на папері?
4. Чи існує перелік чітких цілей, які стоять перед Вами на цей рік?
5. Чи орієнтовані цілі, які ставляться з діапазоном у тиждень або місяць, на досягнення певних більш довгострокових цілей? Переконані Ви у тому, що Ваша щоденна робота наближає вас до цих цілей?
6. Чи завжди Ви чітко знаєте, чому/навіщо виконується конкретна робота/дія/крок? І не буває так, що щось робиться, тому що хтось інший це робить або тому що «ми завжди так робили»?
7. Чи завжди вимірні цілі, які Ви ставите перед собою або учнями/батьками? Чи завжди Ви можете визначити, досягнута мета чи ні, і наскільки вона досягнута?
8. Чи розбиваєте Ви складну мету на прості підцілі, які у підсумку повинні призвести до головної мети?
9. Чи завжди Ви ставите перед собою і перед учнями/батьками нехай

дуже складні, але все ж досяжні цілі?

10. Чи завжди Ви знаєте, до чого призведе досягнення даної конкретної мети? Навіщо потрібен цей результат? Заради чого це робиться?

11. Чи завжди Ваші цілі мають чіткі часові межі (конкретна дата досягнення)?

12. Чи часто Ви записуєте цілі на папері?

13. Чи можете Ви з упевненістю і відповідальністю заявити, що цілі, які Ви ставите перед собою і учнями/батьками, досягаються? Чи задоволені Ви тим, наскільки вони досягаються?

Якщо Ви відповіли «Так» на всі 13 питань – Ви вже досягли певних успіхів і доб'ється практично всього, чого захочете.

Якщо відповідей «Так» вийшло 10-12 – подумайте про те, як довести результат до максимально можливого. І зробіть це – у Вас вийде.

При результаті у 4-9 «Так» згадайте про те, що «когда не ведают далеких дум, то не избегнут близких огорчений».

При результаті у 3 і менше «Так» – вітаємо, Ви – «середньостатистичний співробітник середньостатистичної компанії», подивіться на наведені вище 13 запитань і подумайте, як перестати бути «статистичною посередністю». Якщо захочете – у Вас вийде ...

Додаток Л₂

**Діагностика рівня саморозвитку педагога
(параметр: особистісна самореалізація, прагнення
до саморозвитку та самовдосконалення) (Л. Бережнова) [7]**

Шановні колеги! Оберіть свою відповідь на кожне з 18 запитань. Для цього потрібно обвести літери а, б або в.

1. На основі порівняльної самооцінки виберіть ту характеристику, яка Вам найбільше підходить.
 - а) цілеспрямований;
 - б) працьовитий;
 - в) дисциплінований.
2. За що Вас цінують колеги?
 - а) за відповідальність;
 - б) за вміння обстоювати свою позицію;
 - в) за ерудицію, за вміння бути цікавим співрозмовником.
3. Як Ви ставитеся до ідеї активного впровадження методу проектів у педагогічну практику?
 - а) думаю, що це непродуктивне витрачання часу;
 - б) проблему я глибоко не осмислював(ла);
 - в) позитивно, візьму активну участь у реалізації цієї ідеї.
4. Що Вам найбільше заважає професійно самовдосконалюватися?
 - а) брак часу;
 - б) відсутність необхідної літератури та умов;
 - в) брак сили волі й наполегливості;
5. У чому полягають особисто Ваші типові утруднення в організації проектно-технологічної діяльності?
 - а) утруднення не аналізував(ла);
 - б) маючи великий досвід, утруднень не відчуваю;
 - в) точно не знаю.
6. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика Вам найбільше підходить.
 - а) вимогливість;
 - б) наполегливість;
 - в) поблажливість.
7. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика Вам найбільше підходить.
 - а) рішучість;
 - б) кмітливість;
 - в) допитливість.
8. Ваша позиція в реалізації проектної технології на практиці:
 - а) генератор ідей;

- б) критик;
- в) організатор.

9. На основі порівняльної самооцінки виберіть, які риси у Вас розвинені найбільше:

- а) сила волі;
- б) завзятість;
- в) обов'язковість.

10. Що Ви найчастіше робите, коли у Вас є вільний час?

- а) займаюся улюбленою справою;
- б) читаю;
- в) проводжу час із друзями.

11. Яка з наведених нижче сфер для Вас останнім, часом становить пізнавальний інтерес?

- а) методичні знання;
- б) теоретичні знання;
- в) інноваційна педагогічна діяльність.

12. У чому Ви могли б себе максимально реалізувати?

- а) поза межами педагогічної діяльності;
- б) у професійній діяльності;
- в) не знаю.

13. Яким Вас найчастіше вважають ваші друзі?

- а) справедливим ;
- б) доброзичливим;
- в) чуйним.

14. Який із трьох принципів Вам найближчий і якого Ви дотримуетесь найчастіше?

- а) жити треба так, щоб не шкодувати за безцільно прожиті роки;
- б) у житті завжди є місце самовдосконаленню;
- в) насолода життям у творчості.

15. Хто найбільше наближається до Вашого ідеалу?

- а) людина сильна духом і з міцною волею;
- б) людина творча, яка багато знає і вміє;
- в) людина незалежна й упевнена в собі.

16. Чи вдасться Вам у професійному плані домогтися того, про що Ви мрієте?

- а) думаю, що так;
- б) швидше за все так;
- в) як пощастить.

17. Що Вас найбільше приваблює в проектній технології навчання?

- а) згуртованість учнів у пошуку нових ідей та рішень;
- б) ще не знаю;
- в) перспектива самореалізації та професійного зростання.

18. Уявіть себе дуже заможною людиною. Щоб б Ви зробили насамперед?

- а) навколосвітню подорож;
 б) відкрив(ла) приватну школу та займався(лася) улюбленою педагогічною справою;
 в) поліпшив(ла) побутові умови, жив(ла) для свого задоволення.
 Обробка результатів.

1. За результатами тестування визначають рівень прагнення до саморозвитку. Відповіді на запитання тесту оцінюють у такий спосіб (див. табл.1).

Сумарне число балів розподіляють у такому порядку (табл. 2).

Самооцінка вчителем своїх якостей, що сприяють саморозвиткові, визначається за відповідями на запитання 1, 2, 6, 7, 9, 13. Сумарне число балів у зазначених запитаннях розподіляють у такому порядку (табл. 3).

Таблиця 1

Запитання	Оцінні бали відповідей	Запитання	Оцінні бали відповідей
1	а-3; б-2; в-1	10	а-2; б-3; в-1
2	а-2; б-1; в-3	11	а-1; б-2; в-3
3	а-1; б-2; в-3	12	а-1; б-3; в-2
4	а-3; б-2; в-1	13	а-3; б-2; в-1
5	а-2; б-3; в-1	14	а-1; б-3; в-2
6	а-3; б-2; в-1	15	а-1; б-3; в-2
7	а-2; б-3; в-1	16	а-3; б-2; в-1
8	а-3; б-2; в-1	17	а-2; б-1; в-3
9	а-2; б-3; в-1	18	а-2; б-3; в-1

Таблиця 2

Сумарне число балів	Рівень прагнення до саморозвитку
18-24	Дуже низький
25-29	Низький
30-34	Нижчий за середній
35-39	Середній
40-44	Вищий за середній
45-49	Високий
50-54	Дуже високий

Таблиця 3

Сумарне число балів	Самооцінка особистістю своїх якостей
18-17	Дуже висока
16-15	Завищена
14-12	Нормальна
11-9	Занижена
8-7	Низька
6	Дуже низька

Додаток Л₃

Діагностика рівня сформованості педагогічної рефлексії (за О. Калашниковою) [66]

Шановні колеги! З метою більш глибокого пізнання самого себе Вам пропонується відповісти на низку питань. Відповідаючи на них, позначайте в реєстраційному бланку свою згоду знаком «+», а «ні» – знаком «-».

Текст методики

1. Чи були у Вас випадки, коли аналіз Вашого вчинку примирював Вас із вашими близькими?
2. Чи змінилися Ваші духовні цінності після того, як Ви, проаналізувавши свої недоліки, вирішили змінити їх?
3. Чи часто Ви вдаєтеся до аналізу своєї поведінки у конфліктних ситуаціях?
4. Чи часто буває так, що Ваша поведінка у конфліктній ситуації залежить від емоційного стану?
5. Чи ставите Ви себе у своїй уяві на місце якої-небудь незнайомої Вам безталанної людини?
6. Чи аналізуєте Ви причини своїх невдач?
7. Чи довго Ви згадуєте зустріч з безталанною людиною?
8. Чи намагались Ви аналізувати свою поведінку, якщо у Вас тривалий час не виникало проблемних ситуацій?
9. Як Ви вважаєте, це пов'язано з особистою потребою розібратися в собі?
10. Ви аналізуєте свою поведінку, щоб порівняти себе з іншими?
11. Чи були у Вас випадки, коли аналіз ситуації призводив до зміни рішень, прийнятих Вами раніше, зміни Вашої точки зору або переоцінки самого себе?
12. Чи часто Ви усвідомлюєте причини власних вчинків?
13. Чи часто Ви аналізуєте поведінку оточуючих Вас людей, уникаючи аналізу власної?
14. Чи намагаєтесь Ви виявити для себе причини своєї поведінки?
15. Чи вважаєте Ви однозначною і беззаперечно правильною для себе думку людини, авторитетної в проблемі, що цікавить Вас?
16. Чи намагаєтесь Ви аналізувати думки авторитетних людей?
17. Чи піддаєте Ви критичному аналізу позицію авторитетної людини, групи людей?
18. Чи протиставляєте Ви думці авторитетної людини свої добре обдумані аргументи проти?
19. Чи співпадає, як правило, Ваша точка зору з якої-небудь проблеми із думкою авторитетної людини у цій галузі?
20. Чи намагаєтесь Ви знайти причину яких-небудь недозволених

життєвих протиріч, що стосуються Вас?

21. Чи буває так, що людські цінності, прийняті у суспільстві, Ви піддаєте критичному аналізу?

22. Чи часто громадська думка здатна диктувати Вам певний образ думок?

23. Чи вважаєте Ви, що вміння аналізувати Вами свою поведінку завжди призводить до прийняття єдино правильного рішення?

24. Чи намагаєтеся Ви аналізувати свою або чужу поведінку, якщо розумієте, що це може призвести до виникнення негативних та неприємних для Вас емоцій?

25. Чи замислюєтеся Ви про поведінку сторонніх Вам людей, порівнюючи їх з собою?

26. Чи намагаєтеся Ви зайняти позицію сторонньої Вам людини у конфліктній ситуації, зіставляючи її із власною?

27. Чи вели Ви коли-небудь щоденники, куди записували свої думки, переживання?

28. Аналізуючи свої невдачі, чи схиляєтеся Ви до оцінки своєї поведінки?

29. Чи часто, аналізуючи свої невдачі, Ви у більшій мірі приходите до висновку, що винен безлад у соціальному житті?

30. Чи властива аналізу Вашої поведінки більшою мірою емоційна оцінка?

31. Чи присутня в аналізі власної поведінки чітка словесна логіка?

32. Чи часто суспільство здатне нав'язати Вам певну манеру поведінки?

33. Чи вважаєте Ви обов'язковим для себе дотримуватися всіх рекомендацій моди, певного стилю одягу тощо?

34. Чи часто буває так, що, проаналізувавши свою поведінку, Ви міняєте свій стиль спілкування з людьми?

Обробка результатів

Для визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії необхідно зіставити результати, отримані під час проведення діагностики, з ключем для її обробки. За кожну відповідь, що співпадає із ключем, респондент отримує 1 бал, у протилежному випадку – 0 балів. Отримані бали сумуються.

Ключ

1. +	7. +	13. -	19. -	25. +	31. +
2. +	8. +	14. +	20. +	26. +	32. -
3. +	9. +	15. -	21. +	27. +	33. -
4. -	10. -	16. +	22. -	28. +	34. +
5. +	11. +	17. +	23. +	29. -	
6. +	12. +	18. +	24. +	30. -	

Якщо набрано від 0 до 11 балів, це свідчить про низький рівень розвитку рефлексії.

Якщо Ви набрали від 12 до 22 балів – середній рівень рефлексії.

